

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA PRÁVNICKÁ

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Alternativní tresty v české právní úpravě

Mgr. David Grym

Plzeň, 2024

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická
Akademický rok: 2023/2024

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Mgr. David GRYM**
Osobní číslo: **R19M0088P**
Studijní program: **M0421A220004 Právo a právní věda**
Téma práce: **Alternativní tresty v české právní úpravě**
Zadávající katedra: **Katedra trestního práva**

Zásady pro vypracování

1. Úvod
2. Trest
3. Alternativní tresty
4. Trest domácího vězení
5. Trest obecně prospěšných prací
6. Peněžitý trest
7. Statistický vývoj ukládání alternativních trestů
8. Zahraniční úprava alternativních trestů
9. Návrhy de lege ferenda
10. Závěr

Rozsah diplomové práce:

Rozsah grafických prací:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**

Seznam doporučené literatury:

- DRAŠTÍK, Antonín a kol. Trestní zákoník: komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-790-4.
- JELÍNEK, Jiří. Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. ISBN 978-80-7502-576-0.
- JELÍNEK, Jiří. Trestní právo procesní. 6 aktualizované vydání. Praha: Leges, 2021. ISBN 978-80-7502-550-0.
- LYONS, Lewis. Historie trestu: justiční tresty od dávných dob po současnost. Praha: Svojtka & Co., 2004. ISBN 80-7352-021-4.
- MAREŠOVÁ, Alena, BIEDERMANOVÁ, Eva, ROZUM, Jan, TAMCHYNA, Miroslav a ZHRŮVALOVÁ, Petra. Výkon nepodmíněného trestu odnětí svobody – kriminologická analýza. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2016. ISBN 978-80-7338-157-8.
- MASOPUST ŠACHOVÁ, Petra. Restorativní přístupy při řešení trestné činnosti. Praha: C.H. Beck, 2019. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-756-9.
- TOMÁŠEK, Jan, DIBLÍKOVÁ, Simona a SCHEINOST, Miroslav. Probace jako efektivní nástroj snižování recidivy. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2016. ISBN 978-80-7338-163-9.
- SOTOLÁŘ, Alexander, ŠÁMAL, Pavel a PÚRY, František. Alternativní řešení trestních věcí v praxi. Praha: C.H. Beck, 2000. ISBN 80-7179-350-7.

Vedoucí diplomové práce:

JUDr. Milan Tomeš

Katedra trestního práva

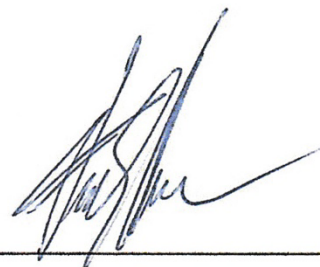
Datum zadání diplomové práce: **27. února 2023**

Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2024**

JUDr. et PhDr. Stanislav Balík, Ph.D.

děkan

Doc. JUDr. František Vavera, Ph.D., LL.M.

vedoucí katedry

V Plzni dne 31. července 2023

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem svou diplomovou práci na téma „*Alternativní tresty v české právní úpravě*“ zpracoval sám. Veškeré prameny a zdroje informací, ze kterých jsem čerpal, byly řádně vyznačeny a ocitovány způsobem vědecké práci obvyklým.

V Plzni dne 31. 3. 2024

Mgr. David Grym

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval svému vedoucímu práce JUDr. Milanovi Tomešovi za cenné rady při výběru tématu a odborné vedení mé diplomové práce.

Zároveň děkuji Mgr. Sáře Kaukušové za podporu a zajištění podkladů pro zpracování diplomové práce. Dále bych chtěl poděkovat mé rodině, která mi byla oporou po celou dobu studia. Speciální poděkování patří mé dceři Malii.

Obsah

Úvod.....	1
1. Trest.....	4
1.1. Pojem a účel trestu	4
1.2. Penologie	7
1.3. Restorativní justice	8
1.4. Probační a mediační služba	11
2. Alternativní tresty	14
2.1. Pojem alternativních trestů	15
2.1.1. Alternativy k potrestání	18
2.1.2. Procesní alternativní opatření	20
2.2. Vývoj alternativních trestů	21
3. Trest domácího vězení	24
3.1. Právní úprava trestu domácího vězení.....	24
3.1.1. Podmínky uložení trestu domácího vězení	24
3.1.2. Výměra trestu domácího vězení a povinnosti pachatele.....	28
3.2. Výkon trestu domácího vězení a jeho kontrola	31
3.2.1. Kontrola výkonu trestu domácího vězení	34
3.2.1.1. Elektronický monitoring odsouzeného při výkonu trestu domácího vězení	35
3.3. Přeměna trestu domácího vězení	38
4. Trest obecně prospěšných prací	41
4.1. Právní úprava trestu obecně prospěšných prací.....	41
4.1.1. Podmínky uložení trestu obecně prospěšných prací	41
4.1.1.1. Stanovisko pachatele a jeho zdravotní způsobilost	44
4.1.2. Výměra trestu obecně prospěšných prací a povinnosti pachatele .	47
4.2. Výkon trestu obecně prospěšných prací.....	49
4.2.1. Odklad, přerušení a upuštění od výkonu trestu obecně prospěšných prací	52

4.2.2.	Kontrola výkonu trestu obecně prospěšných prací.....	54
4.3.	Přeměna trestu obecně prospěšných prací.....	56
5.	Peněžitý trest.....	58
5.1.	Právní úprava peněžitého trestu	59
5.1.1.	Podmínky uložení peněžitého trestu.....	59
5.1.2.	Výměra peněžitého trestu	62
5.2.	Výkon peněžitého trestu.....	65
5.3.	Přeměna peněžitého trestu.....	67
6.	Statistický vývoj ukládání alternativních trestů.....	71
6.1.	Vývoj počtu odsouzených osob.....	71
6.2.	Vývoj počtu vězněných osob	72
6.3.	Vývoj počtu uložených trestů domácího vězení.....	74
6.4.	Vývoj počtu uložených trestů obecně prospěšných prací	75
6.5.	Vývoj počtu uložených peněžitých trestů	76
6.6.	Vývoj recidivy v České republice	77
7.	Právní úprava vybraných alternativních trestů ve Francii	80
7.1.	La détention à domicile sous surveillance électronique (Trest domácího vězení s elektronickým dohledem).....	80
7.2.	Le travail d'intérêt général (Trest obecně prospěšných prací)	82
7.3.	Le jour-amende (Denní pokuta)	83
8.	Zhodnocení právní úpravy alternativních trestů a návrhy de lege ferenda	85
8.1.	Zhodnocení trestu domácího vězení.....	85
8.2.	Zhodnocení trestu obecně prospěšných prací.....	87
8.3.	Zhodnocení peněžitého trestu.....	88
	Závěr.....	90
	Seznam použitých zdrojů	94
	Resumé	104

Úvod

Tématem diplomové práce jsou alternativní tresty v české právní úpravě. Jedná se o druh trestů, které mají v českém trestním právu již dlouholetou historii a prakticky neustále se vyvíjejí. Tyto tresty rozšiřují možnosti vyřešení trestních věcí, kdy není nezbytně nutné pachatelům trestných činů ukládat trest odnětí svobody a tím tedy omezit osobní svobodu jednotlivců. Alternativní tresty vnímám jako důležitou a nepostradatelnou součást českého trestního práva, kdy tento druh trestů bude do budoucna nutné stále více využívat, neboť věznice jsou na hranici svých kapacit¹ a alternativní tresty tak mohou tento problém vyřešit. Není to ovšem pouze kapacita věznic, která je důvodem pro využívání alternativních trestů, ale i celá řada dalších faktorů, které budou dále v této diplomové práci rozebírány.

Alternativní tresty prošly již řadou úprav, některé alternativní tresty byly do právního řádu nově zavedeny, jiné jsou naopak průběžně novelizovány.² Je tak zřejmá snaha zákonodárce se věnovat i této oblasti trestního práva, jestli je však tato snaha dostatečná je otázkou. Z tohoto důvodu je cílem diplomové práce zjištění, zda česká právní úprava alternativních trestů je dostačující a účinná. Za tímto účelem tak bude v této práci provedena analýza problematiky alternativních trestů, kdy kromě obecného vymezení podstaty alternativních trestů poté bude v práci zaměřena pozornost na tři typické alternativní tresty – trest domácího vězení, trest obecně prospěšných prací a peněžitý trest.³ Právě tyto tři druhy trestů jsou ideálním příkladem podstaty alternativních trestů a nabízejí optimální vhléd do zkoumané problematiky. Zároveň se jedná o alternativní tresty, které jsou z pohledu veřejnosti nejznámější, a tedy dalším cílem této práce je přiblížit i širší veřejnosti tuto oblast trestního práva a provést tak analýzu těchto vybraných alternativních trestů.

Při tvorbě diplomové práce bylo užito především metody analyticko-syntetické a deskriptivní, kdy problematika alternativních trestů je rozčleněna a právně zkoumána po jednotlivých částech, nejprve obecně a dále podle jednotlivých druhů trestů, případně dalších dílčích částí, které budou při zkoumání objeveny, přičemž bude poukazováno na dílčí problematické oblasti. Užito bude dále i metody

¹ *České věznice jsou na hraně kapacit, vláda uvažuje o revizi trestních sazeb.* Online. In: ČT24. 25. 4. 2023. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/clanek/domaci/ceske-veznice-jsou-na-hrane-kapacit-vlada-uvazuje-o-revizi-trestnich-sazeb-7153>. [citováno 2024-02-03].

² Viz kapitola 2.2.

³ Viz kapitola 2.

komparační, a to zejména v části zabývající se zahraniční právní úpravou alternativních trestů. Právní analýza alternativních trestů a analýza jednotlivých oblastí spojených s alternativním trestáním, ať již jde například o účel a funkci trestů nebo pojem restorativní justice, je nezbytnou částí pro naplnění stanovených cílů diplomové práce. Na základě těchto analýz je poté možné poukázat na problematické oblasti alternativních trestů a uvést případné návrhy de lege ferenda. Po provedení tohoto zkoumání lze následně určit, zda je právní úprava alternativních trestů dostačující a účinná. Pro úplnost je vhodné uvést, že práce bude zaměřena především na alternativní tresty ve vztahu k dospělým pachatelům, neboť problematika mladistvých je natolik podrobná, že by si takové téma zasloužilo samostatnou práci.

Důležitými zdroji při vypracovávání diplomové práce jsou především odborné publikace, komentáře k zákonům, vědecké články, statistické údaje od soudů, Probační a mediační služby či Ministerstva spravedlnosti. Dále také bude vycházeno z jednotlivých právních předpisů, zejména zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále také jako „trestní zákoník“) a zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „trestní řád“). V neposlední řadě bude vycházeno také z judikatury soudů, neboť právě judikatura soudů dotváří celkový pohled na alternativní tresty a nabízí možné řešení některých aplikačních problémů.

Diplomová práce bude logicky členěna tak, že bude postupováno od obecných oblastí zkoumané problematiky k jednotlivým dílčím oblastem tak, aby byl poskytnut komplexní pohled na řešené téma. Z tohoto důvodu bude práce, pro lepší přehlednost, dělena na osm kapitol. První kapitola práce se zabývá obecně trestem a trestáním. V této kapitole tak bude vymezen pojem a účel trestu a také další, pro oblast alternativních trestů důležité, pojmy, jako je restorativní justice nebo penologie. Dále zde bude v krátkosti představena i Probační a mediační služba, neboť při ukládání a výkonu alternativních trestů má nezastupitelnou roli. Druhá kapitola již bude zaměřena na alternativní tresty. V této části tak bude vymezen samotný pojem alternativních trestů, krátké shrnutí historického vývoje institutu alternativních trestů a definovány jednotlivé druhy alternativních trestů. Další kapitoly, tedy třetí, čtvrtá a pátá, budou poté stěžejními pro tuto diplomovou práci, neboť se budou zabývat třemi nejtypičtěji alternativními tresty, kterými jsou trest domácího vězení, trest obecně prospěšných prací a peněžitý trest. U

každého jednotlivého druhu trestu bude vymezena právní úprava, výkon těchto trestů a další specifické vlastnosti daného druhu alternativního trestu. Zanalyzování těchto druhů trestů tak přispěje k následnému vyhodnocení jednoho z cílů diplomové práce. Šestá kapitola se bude věnovat statistickému vývoji ukládání alternativních trestů. Na základě dat od soudů a Ministerstva spravedlnosti bude hodnocena četnost ukládání jednotlivých alternativních trestů a vyvození patřičných výsledků ze získaných dat. Další kapitola práce se bude věnovat i komparaci právní úpravy alternativních trestů, a to z pohledu Francie. Tato část se bude zaměřovat na vybrané druhy alternativních trestů ve Francii a zhodnocení právní úpravy z pohledu vhodnosti začlenění některých prvků do české právní úpravy. Poslední kapitola práce se poté bude zabývat zhodnocením právní úpravy jednotlivých alternativních trestů a návrhy de lege ferenda. Tyto návrhy a zhodnocení budou formulovány s ohledem na zjištěné informace a údaje z předešlých kapitol. V závěru diplomové práce dojde ke shrnutí řešeného tématu a vyhodnocení cílů práce, tedy zejména, zda je česká právní úprava alternativních trestů dostačující a účinná.

1. Trest

Tato část práce se bude zabývat základními, ale přesto klíčovými pojmy, které se vztahují k alternativním trestům. Jedná se o pojmy, kdy jejich pochopení a znalost je zcela zásadní pro pochopení smyslu a účelu alternativních trestů. Nejde tak pouze o samotný pojem trestu, ale i o další přidružené instituty, jako je restorativní justice nebo Probační a mediační služba.

1.1. Pojem a účel trestu

Pojem trestu můžeme vymezit široce z několika hledisek. Trest jako takový je donucovacím prostředkem, kterým se dosahuje účelu trestního zákona, kdy se jedná především o ochranu zájmů společnosti, práv a oprávněných zájmů fyzických či právnických osob a stejně tak i ochranu demokratických hodnot České republiky.⁴ Trestní zákoník tak trest vnímá jako prostředek státního donucení, kterým se působí odsouzenému za spáchaný trestný čin újma na svobodě, majetkových nebo jiných právech.⁵ Pro trest je dále typické, že jej lze uložit pouze na základě zákona a pouze zákon stanoví, jaká jednání jsou trestným činem a jakou újmu na právech či majetku je možné za spáchání trestného činu uložit.⁶

V rámci trestu lze historicky vycházet z několika teorií, které utvářeli pohled na trest, jeho účel a na trestání obecně. Jedná se o základní teorie, které se snaží uchopit trest a trestání tak, aby byl maximálně naplňován jejich účel. Tyto teorie, které se formovaly již od dob Aristotela však odrážejí zcela odlišné zájmy a sledují zcela odlišný cíl a účel trestů a trestání. První z těchto teorií je absolutní teorie, též označována jako teorie odplaty, která vnímá trest jako prostředek odplaty, tedy pokud se páchá zlo, je nutné jej potrestat.⁷ Jedná se o klasickou školu trestního práva, která vnímá pachatele jako svobodomyšlného jedince, který pokud spáchá trestný čin, je s tím srozuměn a přistupuje na to, že bude potrestán.⁸ K této teorii je třeba doplnit, že se k ní neváže žádný další úkol, tedy že jediným účelem trestu je spravedlivá odplata za spáchané zlo.⁹

⁴ BLACK, Henry Campbell; NOLAN, Joseph R. a NOLAN-HALEY, Jacqueline M. *Blackův právní slovník*. 6. vyd. Praha: Victoria Publishing, 1993, s. 1147.

⁵ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022, s. 397.

⁶ Srov. Článek 39 Listiny základních práv a svobod a ustanovení § 37 odst. 1 trestního zákoníku.

⁷ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022, s. 396.

⁸ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022, s. 396.

⁹ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2023, s. 772.

Naproti této absolutní teorii je poté v rámci pojetí smyslu trestu a trestání další teorie, která se označuje jako teorie relativní. Tato teorie, označována též jako teorie prevence, vnímá účel trestu a trestání v ochraně společnosti a v nápravě odsouzeného.¹⁰ Jedná se tedy o opak absolutní teorie, kdy teorie prevence spočívá v tom, že se trestá, aby nebylo páčáno zlo.¹¹ Tato teorie tak je mnohem bližší pro účely alternativního trestání. Právě alternativní tresty působí nejen jako potrestání pachatele trestného činu za spáchaný trestný čin, ale snaží se na něho působit i výchovně. Samozřejmě tresty působí již samy o sobě odstrašující, kdy běžná část obyvatel nebude páchat trestnou činnost, ať již z morálního a etického pohledu, ale i právě s ohledem na možné uložení trestu.

Třetí teorií, která je nejmladší z uvedených teorií, je poté tzv. smíšená teorie, která se pokouší o převzetí pozitivních znaků z obou výše zmíněných teorií, tedy zejména trestat pachatele trestných činů jako odplatu za spáchané zlo, ale přitom na něho zároveň působit výchovně a snažit se o jeho nápravu.¹² Můžeme tedy hovořit o tom, že se jedná o spojení požadavku na spravedlivé potrestání, které je odpovídající závažnosti trestného činu, s požadavkem na výchovné působení na pachatele trestného činu, ale i na ostatní občany, neboť když dojde k potrestání pachatele, dojde i k určitému společenskému usmíření.¹³ Z výše uvedených znaků jednotlivých teorií je tedy patrné, že české trestní právo vychází z této smíšené teorie, neboť na pachatele trestných činů působí tresty nejen jako odplata za spáchaný trestný čin, ale pomocí rozličných druhů trestů, jako jsou především alternativní tresty, působí na pachatele výchovně a snaží se o jeho maximální nápravu.

Účel trestu není v českém trestním právu, zejména tedy v trestním zákoníku, přímo definovaný, nicméně lze vycházet z výše uvedených teorií, které se následně odráží v jednotlivých ustanoveních trestního zákoníku. Zejména se bude jednat o obecné zásady pro ukládání trestních sankcí¹⁴, které jsou uvedeny v ustanovení § 36 až § 38 trestního zákoníku a dále obecné zásady týkající se již přímo trestů, které jsou uvedeny v ustanovení § 39 až § 45 trestního zákoníku. Při stanovení účelu

¹⁰ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022, s. 397.

¹¹ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2023, s. 773.

¹² JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022, s. 397.

¹³ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2023, s. 774.

¹⁴ České trestní právo vychází z tzv. dualismu trestních sankcí. Trestními sankcemi tak jsou dle ustanovení § 36 trestního zákoníku tresty a ochranná opatření.

trestů je ovšem dále nutné nahlížet na tresty a trestání ze širšího hlediska, nejen tedy pomocí uvedených obecných zásad, ale z celkového pojetí trestního zákoníku. Pro úplnost je vhodné uvést, že podle již neúčinného zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, byl účel trestu přímo upraven v ustanovení § 23, kdy účelem trestu bylo „chránit společnost před pachateli trestných činů, zabránit odsouzenému v dalším páchání trestné činnosti a vychovat jej k tomu, aby vedl řádný život, a tím působit výchovně i na ostatní členy společnosti.“ Jedná se tedy o zřejmou aplikaci smíšené teorie trestání, kdy i v nynějším pojetí trestního zákoníku je v tomto směru pokračováno, a nadto ještě rozšířeno o výše uvedené zásady tak, aby byla zajištěna účinná ochrana společnosti a zároveň výchovně působeno na odsouzené, aby vedli řádný život.¹⁵ Účelem trestu se zabýval i Ústavní soud ČR, který stanovil, že smyslem a účelem trestu „v nejobecnějším smyslu je ochrana společnosti před kriminalitou. Žádné jiné cíle trestem sledovat nelze, což znamená, že trest nesmí být prostředkem řešení jiných společenských problémů ... Trest ukládaný pachateli v sobě spojuje jak moment trestní represe a prevence ve vztahu k němu samotnému (individuální represe a individuální prevence), tak i moment výchovného působení na ostatní členy společnosti (generální prevence).“¹⁶

Pokud bychom tedy měli vymezit základní účel trestu v české právní úpravě, můžeme shrnout, že se bude jednat o ochranu společnosti před pachateli trestných činů, zabránění odsouzenému v páchání další trestné činnosti, působit výchovně na pachatele trestných činů tak, aby vedli řádný život a v neposlední řadě i působit výchovně na ostatní členy společnosti.¹⁷ Trestní zákoník a trestní právo obecně nabízí celou řadu možností, jak realizovat výše uvedené účely trestu tak, aby bylo vždy konkrétnímu pachateli za jednotlivý případ uložen adekvátní trest, který bude obsahovat nejen odplatu za spáchaný trest, ale i složku výchovnou, tak, aby se již další trestné činy nepáchaly. Soudy tak při ukládání trestů musí postupovat s určitou mírou pečlivosti tak, aby výše uvedené účely trestu byly, pokud možnost co nejvíce naplněny.

¹⁵ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022, s. 401.

¹⁶ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 23. 4. 1998, sp. zn. IV. ÚS 463/97.

¹⁷ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022, s. 401.

1.2. Penologie

Pro účely alternativních trestů je penologie velmi důležitou součástí. Jak již název napovídá, jedná se o nauku o trestech.¹⁸ Penologii tak obecně vnímáme jako vědu o trestání, trestech, výkonu trestů a jeho účincích.¹⁹ V užším smyslu můžeme penologii vnímat především jako vědu, která zkoumá praktický, reálný, výkon trestů (a ochranných opatření), na druhé straně v rámci širšího pojetí pojmu penologie můžeme zařadit i institut alternativního trestu.²⁰ Alternativní tresty, které jsou předmětem této diplomové práce, tak tvoří nedílnou součást zkoumání penologie. S ohledem na povahu alternativních trestů (viz kapitola 2.) je velmi důležité vyhodnocovat a zkoumat výkon alternativních trestů, neboť alternativní tresty mají velmi specifický výchovný prvek, kterým se snaží cílit na nápravu pachatele trestných činů. Je třeba pečlivě zkoumat, zda je dána určitá rovnováha mezi zájmem společnosti na potrestání pachatele, prevencí před páčáním další trestné činnosti a dopadem na pachatele, respektive odsouzeného. Ideálním stavem společnosti je, když trestná činnost bude zcela odstraněna. Takový stav je samozřejmě nereálný, nicméně pomocí penologie se zkoumá, jaké dopady mají jednotlivé druhy trestu a snaží se nalézt nejvhodnější řešení, aby se výše uvedenému ideálnímu stavu společnost co nejvíce přiblížila. Penologie je tedy vědou, kde se uplatňuje celá řada dalších vědních oborů, jako je filozofie, sociologie, psychologie, právo, kriminologie nebo pedagogika.²¹

Pokud je uváděna penologie, je vhodné na tomto místě uvést i pojem penitenciaristiky, který směřuje na zkoumání výkonu trestu odnětí svobody, problematiku vězeňství a možnosti resocializace odsouzených.²² Jedná se o dvě odvětví, které na sebe úzce navazují a zkoumají a hodnotí vliv jednotlivých trestů. Penitenciaristika je tedy zaměřena úžeji, ale i zde, stejně jako v rámci penologie, je zkoumán i vliv na prostředí věznic na život a vývoj odsouzeného. Výkon trestu odnětí svobody a pobyt ve věznicích s sebou nese značné negativní jevy, kdy odsouzený se pohybuje v rizikovém prostředí, plném kriminogenních jevů spočívající v chování ostatních odsouzených, což může následně vyústit v páčání

¹⁸ Latinské poena – trest a řecké logos – nauka.

¹⁹ JŮZL, Miloslav. *Penologie*. Praha: Střední školy veřejnoprávní Trivis, 2023, s. 15.

²⁰ JŮZL, Miloslav. *Penitenciaristia jako věda žalární*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2017, s. 11.

²¹ MAŘÁDEK, Vladimír. *Výkladový slovník penologie*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2003, s. 57.

²² JŮZL, Miloslav. *Penitenciaristia jako věda žalární*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2017, s. 19.

další trestné činnosti a recidivu.²³ Je tedy velmi důležité výchovně působit i na odsouzené, kteří trest vykonávají ve věznicích. Na některé pachatele trestných činů tak pobyt ve věznici může působit významně negativně a jejich náprava bude značně ztížena. Je tedy třeba volit pečlivě uložený druh trestu, kdy alternativní tresty nejsou spojeny s těmito negativními tresty. Vhodné pojetí, úprava a výkon trestů je právě jedním z klíčových cílů penologie a penitenciaristiky.

Tématem diplomové práce jsou především alternativní tresty, čemuž se věnuje i zde zmíněná penologie. Nicméně je třeba na tomto místě doplnit, že existence nepodmíněného trestu odnětí svobody má svou nezastupitelnou roli, a právě penologie se zabývá zkoumáním účelnosti a vztahu těchto typů trestů. Alternativní tresty tak nelze aplikovat plošně za vybrané trestné činy, je třeba zohlednit poměry pachatele, kdy u některých pachatelů trestných činů nelze dosáhnout účelu trestu jinak než uložením právě nejpřísnějšího trestu, tedy nepodmíněného trestu odnětí svobody.²⁴ Nelze tedy na alternativní tresty nahlížet jako na jedinou vhodnou volbu trestání pachatelů nebo, že by snad byly nepodmíněné tresty odnětí svobody překonané a nadbytečné. Pokud pachatel spáchá zvláště závažný zločin, bude jen těžko představitelné, že postačí k naplnění účelu trestu pouhé alternativní sankcionování. Stejně tak recidivisté jsou problematickou kategorií pachatelů, kterou je třeba zohlednit při zkoumání významu a účinků jednotlivých trestů, kdy alternativní sankce se spíše nejeví jako vhodnou volbou. Nepodmíněný trest odnětí obsahuje celou řadu negativních jevů, nicméně s těmito negativními jevy je třeba bojovat prostřednictvím kvalitní penitenciární a postpenitenciární péče.²⁵

1.3. Restorativní justice

Restorativní justice je pojmem, který je úzce spjat s problematikou alternativních sankcí. Jedná se o určitý specifický proces zacházení s pachateli, který je odlišný od tzv. retributivní, trestající justice.²⁶ Restorativní justice tak směřuje především k nápravě a obnovení porušených vztahů, kdy by mělo být umožněno nahrazení škody (a to nejen materiální) oběti trestného činu, která ji byla

²³ MAŘÁDEK, Vladimír. *Výkladový slovník penologie*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2003, s. 95.

²⁴ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 28.

²⁵ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 28.

²⁶ STRÉMY, Tomáš; KURILOVSKÁ, Lucia a VRÁBLOVÁ, Miroslava. *Restorativní justice*. Praha: Leges, 2015, s. 69.

způsobena protiprávním jednáním pachatele.²⁷ Vnímá trestný čin nejen z pohledu porušení veřejného zájmu a nějaké protiprávní jednání vůči chráněným zájmům společnosti, ale taktéž klade důraz na vzniklý rozpor mezi pachatelem trestného činu a obětí.²⁸ Zehr obdobně definuje restorativní justici jako proces, který maximálně usiluje o uzdravení a obnovu trestným činem porušených vztahů, kdy poskytuje pachateli trestného činu a jeho oběti možnost společně zjišťovat způsobené újmy a potřeby obětí a od tohoto následně odvíjet povinnosti a závazky pro pachatele.²⁹ Můžeme tedy uzavřít, že restorativní justice institutem, kterým se do popředí dostává zájem poškozeného (oběti), kdy právě narovnání porušených vztahu je prioritou, nejde tak o pouhé potrestání pachatele trestného činu.

Pokud bylo výše uváděno, že je tento institut úzce spojen s alternativními sankcemi, nelze mít bez dalšího za to, že se restorativní justice bude týkat výhradně alternativních sankcí. Restorativní justice, respektive její přístupy a metody, můžou nalézt své uplatnění i v rámci trestu odnětí svobody, nehovoříme tak o restorativní justici pouze jako o alternativě k uvěznění.³⁰ Nicméně alternativní sankcionování, tedy sankce nespojené s odnětím svobody představují ideálnější volbu pro úplné naplnění cílů restorativní justice.

Cílem restorativní justice je poskytnout obětem trestných činů možnost rozhodování o své osobě, neboť jsou to právě oběti trestných činů, které jsou nejvíce dotčeni a poškozeni trestným činem.³¹ Dále bude cílem i určitý nápravný, ozdravující, proces, kterým se splní účel trestní spravedlnosti, a bude dbáno i na snížení budoucí trestné činnosti.³² Těchto cílů má být dosaženo především prostřednictvím aktivního přístupu pachatele trestných činů, který směřuje především k odstranění následků trestných činů.³³ V rámci restorativní justice však nejde pouze o odškodnění oběti, respektive o nápravu následků trestných činů,

²⁷ KARABEC, Zdeněk. *Restorativní justice: sborník příspěvků dokumentů*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003, s. 6.

²⁸ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, – s. 23.

²⁹ ZEHR, Howard. *Úvod do restorativní justice*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2003, s. 26.

³⁰ ZEHR, Howard. *Úvod do restorativní justice*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2003, s. 10.

³¹ ZEHR, Howard. *Úvod do restorativní justice*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2003, s. 26.

³² ZEHR, Howard. *Úvod do restorativní justice*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2003, s. 26.

³³ KARABEC, Zdeněk. *Restorativní justice: sborník příspěvků dokumentů*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003, s. 9.

ačkoliv se jedná o stěžejní cíl restorativní justice, ale dále se bude jednat i o důraz na převzetí odpovědnosti pachatele za spáchaný trestný čin.³⁴ Pro úplnost je vhodné uvést, že restorativní justice je uznávána jako jedna z metod, jak předcházet kriminalitě.³⁵

Pro dosažení restorativních cílů a účelu alternativního řešení trestních věcí, je využíváno nástrojů mediace. Prostřednictvím mediace tak dochází k naplnění výše uvedených cílů, kdy se jedná o formu osobního kontaktu mezi pachatelem a poškozeným a případně dalšími osobami, kterého se účastní prostředník, kterým je mediátor.³⁶ Mediace je vhodným nástrojem jak pro pachatele, tak i poškozeného. Pachatel i poškozený se tak stávají aktivními účastníky řešení věci, obviněný přijímá odpovědnost za své protiprávní jednání a činí kroky k náhradě škody, na druhé straně poškozený se podílí a ovlivňuje svoje postavení v oblasti odčinění škod způsobených protiprávním jednáním.³⁷ Mediací se tak rozumí „*mimosoudní zprostředkování za účelem řešení sporu mezi podezřelým nebo obviněným a poškozeným a činnost směřující k urovnání konfliktního stavu vykonávaná v souvislosti s trestním řízením. Mediáci lze provádět jen s výslovným souhlasem podezřelého nebo obviněného a poškozeného.*“³⁸ Mediace je tak založena na principu dobrovolnosti. Cílem mediačních jednání je tedy uzavřít dohodu mezi účastníky mediace, na které se dohodnou za přispění mediátora. Mediátor však výslednou podobu dohody nikterak nehodnotí ani nekomentuje, pokud o to výslovně účastníci nepožádají mediátora.³⁹ Pokud by mediací nebylo možné provést, učiní probační a mediační služba jiné úkony, které budou směřovat k urovnání konfliktního stavu mezi pachatelem, obětí nebo dalších osob za účasti probačního úředníka, kdy tento následně podá zprávu státnímu zástupci a soudci.⁴⁰

Mediace tak stojí mimo klasický systém trestního řízení, ale její výsledky mohou být poté přejaty do rozhodnutí ve věci v trestním řízení. Mediační postupy

³⁴ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 24.

³⁵ MASOPUST ŠACHOVÁ, Petra. *Restorativní přístupy při řešení trestné činnosti*. Praha: C.H. Beck, 2019, s. 16.

³⁶ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 26.

³⁷ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 416.

³⁸ § 2 odst. 2 zákona o PMS.

³⁹ ZŮBEK, Jan. *Odklony v trestním řízení*. Praha: Wolters Kluwer, 2019, s. 119.

⁴⁰ ŠTERN, Pavel; OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka a DOUBRAVOVÁ, Dagmar (ed.). *Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů*. Praha: Portál, 2010, s. 39.

tak mohou být využívány v případě tzv. odklonů⁴¹, nebo při řešení otázky náhrady škody v adhezním řízení, popřípadě si lze představit i využití mediace v případě polehčující okolnosti upravené v ustanovení § 41 písm. j) trestního zákoníku.

1.4. Probační a mediační služba

Pro účely alternativních trestů je sehrává zcela klíčovou roli instituce Probační a mediační služby. Probační a mediační služba byla zřízena zákonem č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě a o změně zákona č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky, ve znění pozdějších předpisů, zákona č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů, a zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí (zákon o Probační a mediační službě), (dále jen „zákon o PMS“). Jak již z názvu vyplývá, zajišťuje tato instituce jednak mediaci v trestních věcech (viz výše) a dále i probaci. Probačí se rozumí „(a) organizování a vykonávání dohledu nad podezřelým nebo nad obviněným, (b) kontrola výkonu trestů nebo trestních opatření nespojených s odnětím svobody, (c) kontrola výkonu omezení a povinností uložených podezřelému nebo obviněnému v souvislosti s podmíněným upuštěním od potrestání, podmíněným odložením podání návrhu na potrestání, podmíněným zastavením trestního stíhání, nahrazením vazby jiným opatřením, podmíněným odsouzením, odkladem nebo přerušením výkonu trestu odnětí svobody, podmíněným propuštěním nebo výkonem jiných trestů a (d) individuální pomoc podezřelému nebo obviněnému a působení na něj, aby vedl řádný život, vyhověl soudem nebo státním zástupcem uloženým podmínkám, a tím došlo k obnově narušených právních i společenských vztahů.“⁴² Jedná se tedy o činnosti, které představují zvláštní složky sociální práce, kdy ovšem v systému trestní justice nelze tyto činnosti efektivně zajistit orgány činnými v trestním řízení, jelikož tyto orgány se musí věnovat primárně odhalování a stíhání trestných činů.⁴³ Tento výčet však není konečný, neboť Probační a mediační služba zajišťuje některé další významné činnosti, jako je např. obstarávání podkladů k osobě pachatele a jeho rodinnému a sociálnímu zázemí, výkon probačního dohledu, zabezpečování a poskytování resocializačních a probačních programů.⁴⁴ Činnost probační a mediační služby tak

⁴¹ Zejména se bude jednat o podmíněné zastavení trestního stíhání upravené v ustanovení § 307 až § 308a trestního řádu a o narovnání upravené v ustanovení § 309 až § 314 trestního řádu.

⁴² § 2 odst. 1 zákona o PMS.

⁴³ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 27.

⁴⁴ § 4 zákona o PMS.

můžeme rozdělit do čtyř oblastí – probační činnost, mediační činnost, činnosti spojené s poškozeným a oběťmi trestných činů a činnosti v řízení proti dětem a mladistvým.⁴⁵ Prostřednictvím tzv. probačních úředníků⁴⁶ tak dochází k naplňování cílů restorativní justice, a především k efektivnímu ukládání a výkonu alternativních trestů. Bez Probační a mediační služby si tak lze jen těžko představit ukládání a výkon alternativního sankcionování.

Zmínit lze i provedený průzkum mezi pachateli, kteří podléhají dohledu a kontrole probačních úředníků, jenž ukázal důležitost probačních úředníků při nápravě pachatelů.⁴⁷ Pachatelé si činnost probačních úředníků pochvalovali a zejména vnímali pozitivně vztah s nimi z důvodu pocitu bezpečí, zájmu o osobu pachatele, mezilidského kontaktu a důvěry.⁴⁸

Důležitost Probační a mediační služby v oblasti obstarávání podkladů k osobě pachatele je vyjádřena zejména při ukládání trestu domácího vězení a trestu obecně prospěšných prací, kdy pro soud je zásadní získání odpovídajících informací o osobě obviněného. V případě, že o těchto trestech rozhoduje samosoudce trestním příkazem, se jedná dokonce o jednu z podmínek pro uložení těchto trestů.⁴⁹ V rámci výkonu dohledu Probační a mediační službou poté trestní zákoník a trestní řád taktéž přímo obligatorně stanoví povinnost pachatele na součinnost s probačními úředníky, a to např. při výkonu trestu domácího vězení nebo trestu obecně prospěšných prací.⁵⁰

Probační a mediační služba se neustále vyvíjí, neboť je třeba reagovat na nové trendy a směry v oblasti trestního práva a chování pachatelů. Je tedy nezbytné, aby se činnost Probační a mediační služby neustále vyhodnocovala a stanovovaly se nové cíle. K tomuto účelu slouží i tzv. Koncepce rozvoje probace a mediace do roku 2025, která byla schválena vládou Usnesením č. 733 ze dne 11. října 2017. Tato koncepce si dává za cíl „*kvalitativně rozvinout probaci a mediaci v České republice; ve spolupráci se všemi zainteresovanými subjekty vytvořit systémový*

⁴⁵ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. 6. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2021, s. 285.

⁴⁶ Trestní zákoník používá legislativní zkratku probační úředník, kterým je myšlen úředník Probační a mediační služby, viz ustanovení § 49 odst. 1 trestního zákoníku.

⁴⁷ Viz TOMÁŠEK, Jan; HÁKOVÁ, Lucie a KOSTELNÍKOVÁ, Zuzana. *Probace a její efektivita pohledem pachatelů, veřejnosti a médií*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2019.

⁴⁸ TOMÁŠEK, Jan; HÁKOVÁ, Lucie a KOSTELNÍKOVÁ, Zuzana. *Probace a její efektivita pohledem pachatelů, veřejnosti a médií*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2019, s. 35.

⁴⁹ Srov. § 314e odst. 3 a 4 trestního řádu.

⁵⁰ Srov. např. § 49 nebo § 77 trestního zákoníku a § 334b nebo § 336 trestního řádu.

způsob zacházení s pachateli a oběťmi trestných činů; a chránit společnost před následky a opakováním trestné činnosti.“⁵¹ Koncepce rozvoje probace a mediace do roku 2025 si stanovila čtyři strategické cíle: „(1) Odklonit pachatele od kriminální kariéry, (2) Rozvíjet systémové řešení služeb pro oběti, (3) Zvýšit bezpečnost společnosti, (4) Zabezpečit další efektivní fungování PMS.“⁵² Jako jednu z hlavních priorit bylo určeno i zavedení elektronického monitoringu odsouzených, neboť zavedení elektronického monitoringu dlouhodobě provází značné komplikace (viz kapitola 3.2.1.1.). Vedle Koncepce rozvoje probace a mediace do roku 2025 je vypracována i Koncepce rozvoje vězeňství do roku 2025⁵³, kdy tyto dvě koncepce se navzájem doplňují a navazují.

⁵¹ *Koncepce rozvoje probace a mediace do roku 2025*. Online. Probační a mediační služba České republiky, s. 2. Dostupné na: https://justice.cz/documents/12681/762397/2017_Koncepce_PM_do_roku_2025.pdf/bd17324b-f3b7-4689-9418-760a03f92116. [citováno 2024-02-04].

⁵² *Koncepce rozvoje probace a mediace do roku 2025*. Online. Probační a mediační služba České republiky, s. 2. Dostupné na: https://justice.cz/documents/12681/762397/2017_Koncepce_PM_do_roku_2025.pdf/bd17324b-f3b7-4689-9418-760a03f92116. [citováno 2024-02-04].

⁵³ *Koncepce vězeňství do roku 2025*. Online. Dostupné na: <https://justice.cz/documents/12681/762277/Koncepce-vezenstvi.pdf/21e4adce-3e8b-48de-b2e4-2cca9d63475b>. [citováno 2024-02-04].

2. Alternativní tresty

V této části práce bude obecně analyzován pojem alternativního trestu, vývoj alternativních trestů a vymezení jednotlivých druhů alternativních trestů a možností alternativního vyřešení trestních věcí. S alternativním trestáním se v trestním právu můžeme setkávat stále častěji a i zákonodárci, s ohledem na různé právní úpravy jednotlivých institutů, tuto oblast trestního práva neopomíjejí. V budoucnu tak lze očekávat, že alternativní tresty budou stále častěji ukládány a užívány k vyřízení trestních věcí. Nicméně i přes výše uvedené není samotný pojem alternativního trestu nikde přímo definován a jeho vymezení je relativně široké.

Nejprve je nutno uvést, že alternativní tresty jsou součástí systému alternativních opatření, kdy tento systém v sobě obsahuje alternativní opatření upravené trestním právem hmotným a procesním a dále také alternativní postupy realizované mimo samotný systém trestního práva, kdy zde řadíme například již výše zmíněnou mediaci (viz kapitola 1.3.).⁵⁴ S ohledem na cíle diplomové práce tak bude rozebírána především část systému alternativních opatření upravené trestním právem hmotným. Budeme-li se zaměřovat na alternativní opatření upravené trestním právem hmotným a procesním, je třeba uvést i další dělení, a to podle toho, v jaké fázi se trestní řízení nachází. Pro tyto účely tak rozlišujeme hmotněprávní alternativní opatření a procesní alternativní opatření.⁵⁵ Mezi hmotněprávní alternativní opatření poté spadají alternativní tresty a další alternativy k potrestání, zatímco u procesních alternativních opatření hovoříme především o tzv. odklonech v trestním řízení.⁵⁶

Alternativní tresty obecně vycházejí z neoklasické školy trestání, která si klade za cíl co nejméně využívat trest odnětí svobody a nahradit jej právě alternativními tresty.⁵⁷ V rámci neoklasické školy trestání je kladen důraz na výchovný prvek trestání s cílem převýchovy pachatele trestných činů a zachování aktivity takového pachatele na jeho nápravě a nápravě porušených vztahů ve společnosti.⁵⁸ Opakem neoklasické školy trestání je poté konzervativní teorie

⁵⁴ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 30.

⁵⁵ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 30.

⁵⁶ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 30.

⁵⁷ JŮZL, Miloslav. *Penologie*. Praha: Střední školy veřejnoprávní Trivis, 2023, s. 288.

⁵⁸ JŮZL, Miloslav. *Penologie*. Praha: Střední školy veřejnoprávní Trivis, 2023, s. 288.

trestání, kdy na pachatele trestných činů se nahlíží jako na někoho, koho nelze nikterak napravit a zaslouží si pouze nejpřísnější trest.⁵⁹

2.1. Pojem alternativních trestů

Jak bylo výše uvedeno, pojem alternativních trestů není nikterak přímo vymezen. Můžeme tedy na pojem alternativních trestů nahlížet z různých pohledů, nicméně jeden prvek mají všechna vymezení stejný, a tím je, že při výkonu alternativních trestů nedochází k uvěznění odsouzeného, respektive k odnětí svobody. Právě výkon těchto trestů bez nutnosti odnětí svobody je klíčovým a základním znakem alternativních trestů a alternativního trestání obecně. Alternativním trestem tak rozumíme určitou možnost soudu si zvolit, jaký trest uloží za spáchaný trestný čin, kdy není nezbytně nutné využít nepodmíněného trestu odnětí svobody.

V širším pojetí rozumíme alternativními tresty všechny tresty, které nejsou spojeny s odnětím svobody. Jedná se vlastně o taková nevězeňská řešení trestních věcí.⁶⁰ Takto široké vymezení alternativních trestů ovšem nemusí být zcela ideálním. V rámci širokého pojetí tak budou do alternativních trestů spadat všechny druhy trestů, které jsou uvedeny v ustanovení § 52 trestního zákoníku, samozřejmě vyjma trestu odnětí svobody.⁶¹ Pokud se ovšem podíváme na jednotlivé druhy trestů, které jsou uvedeny v ustanovení § 52 trestního zákoníku, dostáváme se k trestu ztráty čestných titulů a vyznamenání nebo trestu ztráty vojenské hodnoty, které svou povahou nezpůsobí odnětí svobody odsouzeného, ale zároveň je nelze uložit samostatně, ale pouze vedle nepodmíněného trestu odnětí svobody.⁶²

Pro vymezení pojmu alternativních trestů tak bude vhodnější spíše vymezení dle užšího pojetí alternativních trestů. V rámci užšího pojetí se tak budou alternativní tresty posuzovat zejména s ohledem na jejich základní účel, jímž je náhrada za nepodmíněný trest odnětí svobody.⁶³ Pokud mají být alternativní tresty náhradou za nepodmíněný trest odnětí svobody, nemůžou z výčtu druhů trestů, které jsou uvedeny v ustanovení § 52 trestního zákoníku, do alternativních trestů spadat například trest zákazu činnosti, trest zákazu pobyt nebo trest zákazu držení

⁵⁹ JŮZL, Miloslav. *Penologie*. Praha: Střední školy veřejnoprávní Trivis, 2023, s. 287.

⁶⁰ MARÁDEK, Vladimír. *Výkladový slovník penologie*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2003, s. 10.

⁶¹ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 31.

⁶² Srov. § 78 odst. 1 a § 79 odst. 1 trestního zákoníku.

⁶³ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 31.

a chovu zvířat. Jedním ze znaků alternativních trestů je totiž jejich neslučitelnost s nepodmíněným trestem odnětí svobody, které, v předchozí větě uvedené, tresty nenaplňují. Naopak, v rámci tohoto vymezení tak můžeme uvést čtyři druhy alternativních trestů, které tyto znaky naplňují. Bude se jednat o trest domácího vězení, trest obecně prospěšných prací, peněžitý trest a podmíněné odsouzení.⁶⁴ Na tomto pojetí alternativních trestů nemění ničeho ani skutečnost, že trest domácího vězení a trest obecně prospěšných prací je do jisté míry omezením osobní svobody, neboť zde stále nedochází k úplnému odnětí svobody.⁶⁵

Pro alternativní tresty je dále typické, že jsou spojeny s řadou výhod a pozitivních účinků. Již v úvodních kapitolách byly některé výhody předestřeny, ale jejich výčet je mnohem obsáhlejší. Mezi základní výhody ukládání alternativních trestů jsou důvody humanitní, ekonomické⁶⁶ a psychologické⁶⁷. Do vývoje trestního práva se stále více propisují zásady humanismu⁶⁸, a právě alternativní tresty cílí na dekriminalizaci, depenalizaci a deprizonizaci.⁶⁹ Dekriminalizace tak směřuje na přehodnocení vnímání některých trestných činů; depenalizací a deprizonizací rozumíme odstoupení od užívání nepodmíněných trestů odnětí svobody a snahu o humánnější ukládání a výkon trestních sankcí.⁷⁰ Na tomto místě je nutné uvést i výhodu v podobě možnosti mediace (viz kapitola 1.3.) a možnost diverze pro pachatele, kdy si sám může určit a zvolit trestní sankci prostřednictvím tzv. odklonů, tedy volbu spočívající v trestní sankci spočívající v uvěznění nebo jinou, alternativní, sankcí.⁷¹

Ekonomické důvody jsou další významnou výhodou alternativních trestů, neboť provoz a chod věznic je finančně velmi nákladný. Uvádí se, že provoz věznic stojí přibližně 36 milionů korun denně, což znamená výdaj státu na provoz věznic ve výši přibližně 13 miliard korun ročně.⁷² Jedná se tak o nezanedbatelnou částku, kterou by vyšší ukládání alternativních trestů snížilo. Samozřejmě nelze odhlédnout

⁶⁴ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 31.

⁶⁵ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované vydání. Student (Leges). Praha: Leges, 2022, s. 411.

⁶⁶ JŮZL, Miloslav. *Penologie*. Praha: Střední školy veřejnoprávní Trivis, 2023, s. 287.

⁶⁷ MAŘÁDEK, Vladimír. *Výkladový slovník penologie*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2003, s. 10.

⁶⁸ Srov. § 37, § 38 a § 39 trestního zákoníku.

⁶⁹ JŮZL, Miloslav. *Penologie*. Praha: Střední školy veřejnoprávní Trivis, 2023, s. 287.

⁷⁰ MAŘÁDEK, Vladimír. *Výkladový slovník penologie*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2003, s. 10.

⁷¹ MAŘÁDEK, Vladimír. *Výkladový slovník penologie*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2003, s. 10.

⁷² *Provoz věznic stojí denně asi 36 milionů korun. 7 500 lidí pyká za krádeže*. Online. In: Česká-justice. Dostupné na: <https://www.ceska-justice.cz/2023/07/provoz-veznic-stoji-denne-asi-36-milionu-koron-7-500-lidi-pyka-za-kradeze/>. [citováno 2024-02-05].

ani od určité finanční náročnosti alternativních trestů, neboť pro řádný výkon alternativních trestů je naprosto stěžejní instituce Probační a mediační služba. Jak vyplývá z výroční zprávy probační a mediační služby, hospodařila probační a mediační služba s rozpočtem ve výši 384.997.000 korun, kdy tato částka dle sdělení probační a mediační služby stačila k pokrytí všech zákonných povinností uložených zákonem.⁷³ Nelze tedy očekávat, že v případě vyššího počtu uložených alternativních trestů došlo k navýšení finanční náročnosti provozu probační a mediační služby, když můžeme vzít v úvahu, že do budoucna je počítáno s elektronickým monitoringem trestu domácího vězení, které činnost probační a mediační služby značně usnadní (více viz kapitola 3.2.1.1.), ačkoliv vstupní investice může být vyšší. V neposlední řadě nelze odhlédnout ani od skutečnosti, kdy v rámci uloženého alternativního trestu zůstává odsouzený zpravidla ekonomicky aktivní a může tak platit daně a další své závazky. Vězňům je obecně taktéž stanovena povinnost pracovat⁷⁴, pokud je jim přidělena, nicméně odměna za tuto práci není ve většině případů srovnatelná s odměnou, která se jim dostává při výkonu jejich civilního povolání. U vězňů se odměna odvíjí zejména od minimální mzdy, kdy rozmezí je od 50 % minimální mzdy za měsíc do 120 % minimální mzdy za měsíc, a to dle jeho zařazení do určité pracovní skupiny dle náročnosti práce.⁷⁵

Další velmi důležitou výhodou alternativních trestů je i psychologické, respektive resocializační působení na pachatele trestných činů. Alternativní tresty totiž nejsou spojené s celou řadou negativních jevů, které se vyskytují u nepodmíněných trestů odnětí svobody. Jedná se zejména o negativní jevy spočívající ve vytření odsouzeného z jeho přirozeného sociálního prostředí, stigmatizace odsouzeného a pobytu odsouzeného v rizikovém a škodlivém kriminogenním a sociálním prostředí.⁷⁶ Pobyt ve vězení je taktéž spojován s tzv. mechanismem imobilizace, tedy stavem, kdy odsouzený je ve vězení ve zcela jiném prostředí, značně odlišném od běžného prostředí a po propuštění se tak odsouzení

⁷³ *Výroční zpráva za rok 2020. Probační a mediační služba.* Online. Probační a mediační služba České republiky. Dostupné na: https://www.pmscr.cz/wp-content/uploads/2021/11/onas_zakladdokumenty_vyrocnizprava_2020_211111.pdf. [citováno 2024-02-06].

⁷⁴ § 28 odst. 1 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů.

⁷⁵ § 2 a § 3 nařízení vlády č. 361/2017 Sb., o výši a podmínkách odměňování odsouzených zařazených do práce ve výkonu trestu odnětí svobody.

⁷⁶ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě.* 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 20.

často nemohou vyrovnat s běžným životem a staráním se o sebe a své potřeby.⁷⁷ S alternativními tresty tak tyto negativní jevy spojeny nejsou, neboť pachatelé trestných činů, jímž jsou uloženy, nejsou vytrženy ze svého přirozeného sociálního prostředí, neboť stále mohou bydlet ve svém domově, vykonávat své zaměstnání a mít kontakt se svojí rodinou. Rodinné vazby mohou být velmi motivující pro pachatele, aby řádně vykonal uložený alternativní trest a již dále žádnou trestnou činnost nepáchal. Zároveň i okolí na pachatele nepohlíží tolik negativně, nespatřuje v něm žádného „kriminálního“, a jeho budoucí život tak není významně ovlivněn skutečností, že vykonával nepodmíněný trest odnětí svobody. Při výkonu alternativních trestů nedochází ani k vložení pachatele do prostředí, kde se pohybují výhradně osoby s různorodou kriminální minulostí. Negativní působení ostatních odsouzených by mohlo vyvolat případnou další trestnou činnost a recidivu, kdy alternativní tresty a obecně česká trestní politika směřuje k převýchově pachatelů trestných činů tak, aby již nadále vedli řádný život. Nelze samozřejmě opomenout programy zacházení s vězni, které cílí na převýchovu vězňů a snaží se o jejich resocializaci a vedení řádného života po propuštění z věznice.⁷⁸ Nicméně účinnost těchto programů je velmi diskutabilní s ohledem na vývoj recidivy (viz kapitola 6.6.) a některé výzkumy, kdy se nepodařilo potvrdit přílišnou účinnost těchto programů.⁷⁹ Naproti tomu alternativní tresty účelně pomáhají opětovnému začlenění pachatelů do společnosti.⁸⁰

2.1.1. Alternativy k potrestání

Výše bylo zmíněno, že vedle alternativních trestů, které spadají do hmotněprávních alternativních opatření, rozlišujeme ještě dále alternativy k potrestání a dále procesní alternativní opatření, které se označují jako tzv. odklony v trestním řízení. Je vhodné si i tyto instituty, které vycházejí z obdobných znaků jako alternativní tresty a sledují i podobné cíle, alespoň obecně vymezit.

⁷⁷ BAUMAN, Zygmunt. Social Issues of Law and Order. In: *British Journal of Criminology*, roč. 40 (2013), č. 2, s. 216.

⁷⁸ Srov. § 41 zákona č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů.

⁷⁹ Srov. závěry uvedené v BIEDERMANOVÁ, Eva a PETRAS, Michal. *Možnosti a problémy resocializace vězňů, účinnost programů zacházení*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011, s. 11 a 76.

⁸⁰ ŠÁMAL, Pavel; GRÍVNA, Tomáš; BOHUSLAV, Lukáš; NOVOTNÝ, Oto; HERCZEG, Jiří et al. *Trestní právo hmotné*. 9. přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2022, s. 343.

Alternativy k potrestání dopadají na případy, kdy je pachatel soudem uznán vinným ze spáchání trestného činu, nicméně soud neuloží žádný trest.⁸¹ Trest tedy není jedinou formou, jak společnost reaguje na spáchané trestné činy.⁸² Účelu trestního práva je možné tedy dosáhnout i bez trestu, je ovšem nutné individuálně zkoumat, zda s přihlédnutím ke konkrétním okolnostem případu a poměry pachatele bude postačující užití této alternativy k potrestání.⁸³ Trestní zákoník umožňuje využití dvou alternativ k potrestání, kterým je upuštění od potrestání⁸⁴ a podmíněně upuštění od potrestání s dohledem⁸⁵. V rámci alternativ k potrestání tak můžeme hovořit o specifickém mezistupni mezi alternativami procesními a alternativními tresty.⁸⁶ Samotná podstata těchto alternativ k potrestání spočívá v tom, že je možné upustit od potrestání pachatele za předpokladu, že spáchal trestný čin, spáchání přečinu lituje a zároveň projevuje účinnou snahu po nápravě.⁸⁷ Dojde tedy k uznání obžalovaného vinným za trestný čin, nicméně se mu neuloží trest, popřípadě se mu výrok o trestu pouze podmíněně odloží a vysloví se dohled, a to samozřejmě pokud budou splněny podmínky dané zejména v ustanovení § 46, § 47 a § 48 trestního zákoníku.⁸⁸

Pro alternativy k potrestání je, stejně jako je tomu u alternativních trestů, typické, že cílí především na výchovu pachatele a snahu o jeho nápravu a předejití dalšímu páchaní trestných činů.⁸⁹ Jde i o jistý projev zásady subsidiarity trestní represe⁹⁰, kdy tento typ alternativ postačí k zajištění ochrany společnosti, naplnění účelu trestního práva a k výchovnému napravení pachatele, namísto uložení trestu.⁹¹ Některým pachatelům tak k jejich nápravě postačí, když proběhne trestní stíhání (odhalí se trestný čin, provede se přípravné řízení, projedná se trestný čin

⁸¹ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 32.

⁸² ŠÁMAL, Pavel; GŘIVNA, Tomáš; BOHUSLAV, Lukáš; NOVOTNÝ, Oto; HERCZEG, Jiří et al. *Trestní právo hmotné*. 9. přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2022, s. 349.

⁸³ ŠÁMAL, Pavel; GŘIVNA, Tomáš; BOHUSLAV, Lukáš; NOVOTNÝ, Oto; HERCZEG, Jiří et al. *Trestní právo hmotné*. 9. přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2022, s. 349.

⁸⁴ § 46 a § 47 trestního zákoníku.

⁸⁵ § 48 trestního zákoníku.

⁸⁶ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 32.

⁸⁷ § 46 odst. 1 trestního zákoníku.

⁸⁸ ŠÁMAL, Pavel; GŘIVNA, Tomáš; BOHUSLAV, Lukáš; NOVOTNÝ, Oto; HERCZEG, Jiří et al. *Trestní právo hmotné*. 9. přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2022, s. 349.

⁸⁹ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 192.

⁹⁰ Viz § 12 odst. 2 trestního zákoníku.

⁹¹ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022, s. 420.

před soudem) a vysloví se jejich vina, tedy projeví se negativní hodnocení jejich jednání.⁹²

2.1.2. Procesní alternativní opatření

Další možností alternativního řešení trestních věcí jsou tedy procesní alternativní opatření, tedy tzv. odklony, které jsou upraveny již nikoliv v trestním zákoníku, ale především v trestním řádu. Můžeme říci, že se jedná o zvláštní druhy řízení, které umožňují soudům, aby meritorně rozhodly ve věci, ačkoliv se nekoná hlavní líčení a je tedy značně ovlivněno uplatňování dokazovacích zásad.⁹³ Dochází tedy ke značnému odchýlení se (odklonu) od standardního trestního řízení. Takový postup by mohl ovšem znamenat významný zásah do práva na spravedlivý proces, a proto jsou odklony spojeny s možností obviněného tento postup ovlivnit, a to tím, že s takovým postupem bude souhlasit.⁹⁴ Odklony v sobě taktéž zahrnují základní znaky a cíle, jako je tomu u ostatních alternativních opatření, kdy směřuje na individuální zacházení s pachatelem trestného činu, snaží se o výchovné působení na pachatele a jeho aktivní zapojení do řešení trestních věcí, včetně zapojení oběti.⁹⁵ Využití odklonů má nesporné výhody, neboť umožňují, aby se ke standardnímu řízení u trestního soudu dostávaly především důkazně složitější případy závažné trestné činnosti, kde není žádoucí používání méně formálních vyřízení trestních věcí.⁹⁶

V českém trestním právu řadíme do odklonů podmíněné zastavení trestního stíhání⁹⁷ a podmíněné odložení podání návrhu na potrestání⁹⁸, narovnání⁹⁹ a odložení věci při schválení narovnání ve zkráceném řízení¹⁰⁰, vydání trestního

⁹² SOTOLÁŘ, Alexander; ŠÁMAL, Pavel a PÚRY, František. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. Praha: C.H. Beck, 2000, s. 176.

⁹³ SOTOLÁŘ, Alexander; ŠÁMAL, Pavel a PÚRY, František. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. Praha: C.H. Beck, 2000, s. 18.

⁹⁴ SOTOLÁŘ, Alexander. § 307 (Předpoklady podmíněného zastavení trestního stíhání). In: DRAŠTÍK, Antonín; FENYK, Jaroslav aj. *Trestní řád: Komentář*. Wolters Kluwer. Dostupné v Systému ASPI. [citováno 2024-2-15].

⁹⁵ SOTOLÁŘ, Alexander. § 307 (Předpoklady podmíněného zastavení trestního stíhání). In: DRAŠTÍK, Antonín; FENYK, Jaroslav aj. *Trestní řád: Komentář*. Wolters Kluwer. Dostupné v Systému ASPI. [citováno 2024-2-15].

⁹⁶ SOTOLÁŘ, Alexander. § 307 (Předpoklady podmíněného zastavení trestního stíhání). In: DRAŠTÍK, Antonín; FENYK, Jaroslav aj. *Trestní řád: Komentář*. Wolters Kluwer. Dostupné v Systému ASPI. [citováno 2024-2-15].

⁹⁷ § 307 a § 308 trestního řádu.

⁹⁸ § 179g, § 179h a § 179i trestního řádu.

⁹⁹ § 309 až § 314 trestního řádu.

¹⁰⁰ § 179c trestního řádu.

příkazu¹⁰¹, řízení o schválení dohody o vině a trestu¹⁰² a pro úplnost je vhodné uvést i institut odklonu užívaný pouze v trestních věcech mladistvých, kterým je odstoupení od trestního stíhání.¹⁰³ V odklonech se plně odráží koncept restorativní justice, neboť hlavním cílem těchto institutů je obnovení porušených vztahů, odčinění způsobené újmy a zároveň motivování pachatelů trestných činů k vedení řádného života.¹⁰⁴

2.2. Vývoj alternativních trestů

Jak již bylo výše uvedeno, alternativní tresty se v České republice neustále vyvíjí, a i v průběhu let je evidentní snaha zákonodárců o zajištění vhodné a přiměřené trestní politiky státu, která by naplňovala účel trestu tak, jak je vnímán z moderního pohledu, tedy nejen jako formu odplaty, ale také jako výchovný a preventivní prostředek. Jak bývá zvykem v ostatních oblastech práva, i zde v rámci alternativních trestů vychází česká právní úprava ze zkušeností zahraničních. Takový postup je výhodný, neboť lze sledovat dopady jednotlivých institutů v reálném čase a vyhodnocovat si vhodnost takových institutů do našeho právního řádu.

Účelem této diplomové práce není vyčerpávajícím způsobem nabídnout přehled vývoje alternativních trestů, neboť takový vývoj by sahal až do dob krále Uru a jeho Ur-nammuova zákoníku, který již znal určitou formu peněžitého trestu.¹⁰⁵ Pro lepší pochopení problematiky alternativních trestů vhodně postačí i shrnutí vývoje alternativních trestů po roce 1989, neboť právě po tomto roce, s ohledem na změnu politického systému v České republice, začalo docházet k rozsáhlým úpravám trestního práva, a to včetně úprav týkajících se alternativních opatření a trestů.

Jak bylo již několikrát výše zmíněno, do systému trestního práva stále více a více prostupuje zásada humanismu. Tato zásada se tak objevovala i v České republice při úpravách trestního práva po roce 1989, kdy v oblasti alternativních trestů lze uvést rok 1993, kdy byla provedena změna v oblasti peněžitého trestu.

¹⁰¹ § 314e až § 314g trestního řádu.

¹⁰² § 314o až § 314s trestního řádu.

¹⁰³ § 70 a § 71 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže).

¹⁰⁴ SOTOLÁŘ, Alexander. § 307 (Předpoklady podmíněného zastavení trestního stíhání). In: DRAŠTÍK, Antonín; FENYK, Jaroslav aj. *Trestní řád: Komentář*. Wolters Kluwer Dostupné v Systému ASPI. [citováno 2024-02-15].

¹⁰⁵ KLÍMA, Josef. *Nejstarší zákony lidstva: Chamurapi a jeho předchůdci*. Praha: Academia, 1997, s. 40.

V rámci této změny došlo k navýšení horní hranice z jednoho miliónu na pět miliónů. Jedním ze zásadnějších milníků pro alternativní tresty byl však rok 1995, kdy došlo ke změně tehdejšího trestního zákona a byl zaveden zcela nový druh trestu, kterým byl trest obecně prospěšných prací.¹⁰⁶ Dalším rokem, který je nutné v souvislosti s alternativními tresty zmínit je rok 1998, kdy nabyla účinnost další změna tehdejšího trestního zákona, kterou byly přidány dva druhy alternativního opatření, kterým je podmíněné odsouzení s dohledem a podmíněné upuštění od potrestání s dohledem.¹⁰⁷ Pro efektivní a účelné ukládání alternativních trestů je klíčové postavení probační a mediační služby. Právě probační a mediační služba byla zřízena od roku 2001 a umožnila tak soudům snazší ukládání alternativních trestů.¹⁰⁸ Na zavedení probační a mediační služby následně, o rok později, v roce 2002 reagovala další změna tehdejšího trestního zákona, která umožňovala větší uplatnění prvků probace napříč alternativními tresty.¹⁰⁹

Pro alternativní tresty však bylo zcela zásadní přijetí zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, který nabyl účinnosti 1. 1. 2010. V trestním zákoníku se naplno projevuje zásada ultima ratio, která je velmi příznivá pro alternativní tresty, neboť stanoví, že je třeba užít nepodmíněného trestu až jako nejkrajnější varianty. Trestním zákoníkem tak došlo k zavedení nového alternativního trestu, kterým je trest domácího vězení. V průběhu let docházelo k různým změnám v oblasti podmíněných trestů s dohledem, nicméně další změna v oblasti alternativních trestů proběhla v roce 2011¹¹⁰, kdy došlo k omezení ukládání krátkodobých nepodmíněných trestů odnětí svobody tím, že byly rozšířeny trestné činy, u kterých by bylo možné uložit nepodmíněný trest odnětí svobody jen výjimečně a spíše subsidiárně, a to na trestné činy, jejichž horní sazba trestu odnětí svobody

¹⁰⁶ Zaveden zákonem č. 152/1995 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon České národní rady č. 283/1991 Sb., o policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 189/1994 Sb., o vyšších soudních úřednících, a zákon č. 59/1965 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁰⁷ Zaveden zákonem č. 253/1997 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁰⁸ Zavedena zákonem č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě a o změně zákona č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky, ve znění pozdějších předpisů, zákona č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů, a zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí (zákon o Probační a mediační službě).

¹⁰⁹ Zavedeno zákonem č. 265/2001 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

¹¹⁰ Zavedeno zákonem č. 330/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.

nepřevyšuje pět let.¹¹¹ Dále došlo v roce 2011 ještě k další změně v oblasti přeměny trestu obecně prospěšných prací na trest domácího vězení v případech, kdy odsouzený řádně nevykonával uložený trest. Následně, s účinností od roku 2020, však byla tato možnost přeměny trestu obecně prospěšných prací na trest domácího vězení zrušena, a byla ponechána jen možnost přeměny trestu obecně prospěšných prací na trest odnětí svobody.¹¹²

Závěrem této části vývoje alternativních trestů je vhodné v krátkosti zmínit i vývoj alternativních trestů v nadnárodním měřítku. Problematika alternativních trestů samozřejmě nebyla upravována pouze v České republice, ale zabývaly se jí odborníci z celého světa. Ostatně již v roce 1976 volala Rada Evropy po zkoumání alternativních trestů, neboť bylo vnímáno, že trest odnětí svobody nenaplňuje zcela svou funkci.¹¹³ V rámci činnosti jednotlivých orgánů Rady Evropy byla vydána celá řada různých doporučení a rezolucí, vztahujících se k alternativním opatřením. Pro přehled zde můžeme uvést doporučení z roku 1992¹¹⁴, na které poté navazovalo doporučení z roku 2000.¹¹⁵ Tato doporučení zahrnovala desítky pravidel pro efektivní a účinné ukládání alternativních opatření a dále taktéž pravidla pro personál, který zajišťuje výkon těchto alternativních opatření. Zkoumání možnosti alternativního trestání však nebylo pouze evropskou záležitostí, ale i orgány Organizace spojených národů (dále jen „OSN“) se touto problematikou zabývali, když roku 1990 přijali pravidla pro opatření nespojená s odnětím svobody, známé jako tzv. Tokijská pravidla.¹¹⁶ Tokijská pravidla obsahovala souhrn zásad k prosazování alternativních opatření, stejně tak jako různé nápravné a výchovné cíle v souvislosti s alternativními opatřeními, a to vše v kontextu základních lidských práva, kdy OSN žádala členské státy o dodržování těchto pravidel.¹¹⁷

¹¹¹ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2023, s. 1013.

¹¹² Viz zákon č. 333/2020 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

¹¹³ Rezoluce Rady Evropy č. (76) 10, *Některé alternativní tresty k uvěznění* ze dne 9. března 1976.

¹¹⁴ Doporučení Výboru ministrů Rady Evropy č. R (92) 16 k Evropským pravidlům v oblasti komunitních sankcí a opatření ze dne 19. října 1992.

¹¹⁵ Doporučení Výboru ministrů Rady Evropy Rec (2000) 22 ke zdokonalování implementace Evropských pravidel v oblasti komunitních sankcí a opatření ze dne 29. listopadu 2000.

¹¹⁶ Standardní minimální pravidla OSN pro opatření nesouvisející s odnětím svobody (Tokijská pravidla) přijatá rezolucí Valného shromáždění 45/110 ze dne 14. prosince 1990 (UN Doc. A/RES/45/110 (1990)).

¹¹⁷ ŠÁMAL, Pavel; GRIVNA, Tomáš; BOHUSLAV, Lukáš; NOVOTNÝ, Oto; HERCZEG, Jiří et al. *Trestní právo hmotné*. 9. přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2022, s. 343.

3. Trest domácího vězení

Trest domácího vězení patří mezi novější alternativní tresty, neboť byl do české právní úpravy přidán až s účinností trestního zákoníku, tedy od 1. 1. 2010. V ustanovení § 52 trestního zákoníku jsou jednotlivé druhy trestů uspořádány dle jejich obecné závažnosti, a to s přihlédnutím k zájmům, které postihují a zároveň taktéž na možný rozsah a dopad na pachatele trestných činů.¹¹⁸ Ze systému uspořádání jednotlivých druhů trestů v ustanovení § 52 trestního zákoníku ovšem nelze vyvozovat, který trest je v daném případě přísnější nebo mírnější.¹¹⁹ Lze tedy na základě uvedeného uvést, že trest domácího vězení patří k závažnějším alternativním trestům, neboť je zařazen hned za trestem odnětí svobody¹²⁰, kdy i samotný dopad trestu domácího vězení na zájmy pachatele je významnější, než je tomu u ostatních alternativních trestů. Zároveň tak můžeme hovořit o trestu domácího vězení jako o významné alternativě právě k nepodmíněnému trestu odnětí svobody.¹²¹ Dokonce část odsouzených vnímá trest domácího vězení jako přísnější trest než trest odnětí svobody.¹²²

3.1. Právní úprava trestu domácího vězení

Trest domácího vězení je upraven především v trestním zákoníku v ustanovení § 60 až § 61. Tato ustanovení upravují nejen samotné podmínky ukládání trestu domácího vězení, ale dále i podmínky uložení náhradního trestu odnětí svobody v případě, že odsouzený nebude plnit podmínky uloženého trestu domácího vězení.

3.1.1. Podmínky uložení trestu domácího vězení

V ustanovení § 60 odst. 1 trestního zákoníku jsou dány základní podmínky, za kterých je možné uložit trest domácího vězení. Trest domácího vězení lze uložit za kumulativního splnění tří podmínek, tedy že se (a) odsuzuje pachatel za přečin, (b) postačí s ohledem na povahu a závažnost spáchaného přečinu a vzhledem

¹¹⁸ § 52-54 Oddíl 4 Druhy trestů a výjimečný trest. In: DRAŠTÍK, Antonín; FREMR, Robert; DURDÍK, Tomáš; RŮŽIČKA, Miroslav; SOTOLÁŘ, Alexander aj. *Trestní zákoník: komentář*. Wolters Kluwer. Dostupné v Systému ASPI. [citováno 2024-02-17].

¹¹⁹ § 52-54 Oddíl 4 Druhy trestů a výjimečný trest. In: DRAŠTÍK, Antonín; FREMR, Robert; DURDÍK, Tomáš; RŮŽIČKA, Miroslav; SOTOLÁŘ, Alexander aj. *Trestní zákoník: komentář*. Wolters Kluwer. Dostupné v Systému ASPI. [citováno 2024-02-17].

¹²⁰ § 52 odst. 1 trestního zákoníku.

¹²¹ § 52-54 Oddíl 4 Druhy trestů a výjimečný trest. In: DRAŠTÍK, Antonín; FREMR, Robert; DURDÍK, Tomáš; RŮŽIČKA, Miroslav; SOTOLÁŘ, Alexander aj. *Trestní zákoník: komentář*. Wolters Kluwer. Dostupné v Systému ASPI. [citováno 2024-02-17].

¹²² KRÁL, Vladimír. Domácí vězení – další alternativní trest? *Trestněprávní revue*, roč. 5 (2007), č. 8, s. 235-238. Dostupné v Systému Beck-online. [citováno 2024-02-17].

k osobě a poměrům pachatele uložení trestu domácího vězení a (c) pachatel učiní písemný slib, že se bude ve stanovené době zdržovat v obydlí nebo jeho části na stanovené adrese a bude poskytovat potřebnou součinnost.¹²³ Okruh pachatelů, kterým lze uložit trest domácího vězení je tedy omezen podmínkou spáchaného přečinu. Dle ustanovení § 14 odst. 2 trestního zákoníku jsou přečiny „*všechny nedbalostní trestné činy a ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let.*“

V rámci další podmínky (b) je třeba, aby soud při ukládání trestu domácího vězení vzal v úvahu povahu a závažnost spáchaného přečinu. Při ukládání tohoto trestu tak soud vychází z obecných zásad pro ukládání trestů, které jsou obsaženy v ustanovení § 39 trestního zákoníku. Zejména poté ustanovení § 39 odst. 2 trestního zákoníku tak obsahuje i demonstrativní výčet kritérií, na základě kterých je možné hodnotit povahu a závažnost trestných činů. Povaha přečinu tak bude posuzována zejména s ohledem na znaky skutkové podstaty, které pachatel naplní spácháním činu, tedy zejména půjde o druh a význam porušeného či ohroženého zájmu, který je chráněn trestním zákonem, jednání ve vztahu k objektivní stránce přečinu a formu zavinění.¹²⁴ Dále se budou posuzovat i konkrétní okolnosti, za kterých pachatel čin spáchal, tedy zejména způsob provedení, záměr, pohnutka nebo cíl pachatele, rozsah následků činu a přihlídnutí k případným polehčujícím a přitěžujícím okolnostem.¹²⁵ Trest domácího vězení tak bude ukládán především s ohledem na menší konkrétní závažnost spáchaného přečinu, protože ukládání trestu domácího vězení je vhodné tam, kde se jedná o méně společensky škodlivé a závažné trestné činy.¹²⁶

Dále je s ohledem na povahu trestu domácího vězení důležité i hledisko osoby pachatele a jeho poměrů. Tato skutečnost vyplývá opět z výše uvedeného ustanovení § 39 odst. 1 trestního zákoníku, které stanoví kritéria, které je třeba zohlednit s ohledem na osobu a poměry pachatele. Soud při ukládání trestu domácího vězení musí pečlivě zkoumat zejména rodinný, pracovní nebo případně i

¹²³ § 60 odst. 1 trestního zákoníku.

¹²⁴ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2023, s. 1111.

¹²⁵ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2023, s. 1111.

¹²⁶ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2023, s. 1111.

studijní život pachatele tak, aby byl přesvědčen, že je pachatel schopný dostát svého závazku zdržovat se v určeném obydlí.¹²⁷

Trest domácího vězení se v kontextu podmínky (b) posuzuje, zda bude postačovat uložení tohoto trestu jako trestu samostatného nebo vedle jiného. Z povahy věci jsou některé druhy trestů vyloučeny, aby byly uloženy vedle trestu domácího vězení, jedná se o trest odnětí svobody a trest obecně prospěšných prací.¹²⁸ Stejně tak nelze trest domácího vězení uložit vedle trestu ztráty čestných titulů a vyznamenání a trestu ztráty vojenské hodnosti, neboť podmínky uložení těchto trestů předpokládají spáchání úmyslného trestného činu ze zvlášť zavrženíhodné pohnutky.¹²⁹ Dále nelze trest domácího vězení uložit vedle trestu vyhoštění dle ustanovení § 80 trestního zákoníku, neboť účel tohoto trestu je zcela protichůdný. Zpravidla nebude ukládán trest domácího vězení vedle trestu propadnutí majetku, a to z důvodu stanovených podmínek ukládání trestu stanovených v ustanovení § 66 odst. 1 trestního zákoníku.¹³⁰ Naopak trest domácího vězení lze uložit např. vedle trestů zákazu činnosti a trestu zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce nebo některých majetkových trestů.¹³¹

Poslední základní podmínkou (c) je poté písemný slib pachatele. Jedná se o klíčovou podmínku pro úspěšnou realizaci výkonu trestu domácího vězení, neboť tímto slibem lze již dopředu zjistit, jaké je stanovisko pachatele k tomuto druhu trestu a jaká je vůle pachatele dostát závazku, který svým slibem udělí.¹³² Písemný slib tak poskytuje soudům důležitý podklad pro odůvodnění uložení trestu domácího vězení, stejně tak umožňuje, v rámci zásady individualizace trestů, zohlednit poměry pachatele a vyhodnotit tak, zda bude výkon trestu domácího trestu úspěšný a účelný.¹³³ V rámci písemného slibu sehrává důležitou roli i probační a mediační služba, kterou může soud požádat o zajištění písemného

¹²⁷ ZELENKA, Pavel. § 60 Domácí vězení. In: DRAŠTÍK, Antonín; FREMR, Robert; DURDÍK, Tomáš; RŮŽIČKA, Miroslav; SOTOLÁŘ, Alexander aj. *Trestní zákoník: komentář*. Wolters Kluwer Dostupné v Systému ASPI. [citováno 2024-02-17].

¹²⁸ ZELENKA, Pavel. § 60 Domácí vězení. In: DRAŠTÍK, Antonín; FREMR, Robert; DURDÍK, Tomáš; RŮŽIČKA, Miroslav; SOTOLÁŘ, Alexander aj. *Trestní zákoník: komentář*. Wolters Kluwer Dostupné v Systému ASPI. [citováno 2024-02-17].

¹²⁹ § 78 odst. 1 a § 79 odst. 2 trestního zákoníku.

¹³⁰ Srov. ZELENKA, Pavel. § 60 Domácí vězení. In: DRAŠTÍK, Antonín; FREMR, Robert; DURDÍK, Tomáš; RŮŽIČKA, Miroslav; SOTOLÁŘ, Alexander aj. *Trestní zákoník: komentář*. Wolters Kluwer Dostupné v Systému ASPI. [citováno 2024-02-17].

¹³¹ Srov. § 73, § 74, § 76 a § 77 trestního zákoníku.

¹³² ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2023, s. 1112.

¹³³ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2023, s. 1112.

slibu.¹³⁴ Před tím, než obviněný podepíše slib, je nutné jej náležitě „vysvětlit podstatu výkonu a kontroly trestu domácího vězení, způsob jeho součinnosti a jaká omezení jsou pro něho a osoby žijící s ním ve společném obydlí s tímto trestem spojena.“¹³⁵ V případě, že soud rozhoduje o uložení trestu domácího vězení formou trestního příkazu, je stanovena obligatorní povinnost soudu vyžádat si zprávu probačního úředníka a předběžné stanovisko obviněného k uložení trestu domácího vězení a až následně může soud s přihlédnutím k těmto informacím trest domácího vězení uložit.¹³⁶ Ščerba v souvislosti s poskytováním písemného slibu obviněným dále otevírá otázku, zda by nebylo vhodné vyžádat si i souhlas nebo stanovisko spolužijících osob.¹³⁷ Tento postup by mohl mít za následek hladší průběh výkonu trestu domácího vězení, neboť nelze opomenout, že kromě odsouzeného budou dotčeni trestem domácího vězení i právě spolužijící osoby. Je ovšem třeba dodat, že takový postup by znamenal změnu právní úpravy, která by znamenala, že by se muselo určit konkrétní obydlí již v odsuzujícím rozsudku, nikoliv až později ve vykonávacím řízení, a tedy by dříve okruh spolužijících osob bylo velmi těžké určit.¹³⁸ V právní úpravě de lege lata je totiž stanoveno, že v odsuzujícím rozsudku soud zároveň neurčí místo výkonu trestu domácího vězení.¹³⁹ Naopak, až v momentě, kdy se odsuzující rozsudek stane vykonatelným, určí soud v nařízení výkonu trestu počátek a místo výkonu trestu.¹⁴⁰ Lze souhlasit, že pro hladký průběh výkonu trestu domácího vězení by bylo vhodné opatřovat i souhlas spolužijících osob. Nicméně, dle mého názoru, takový postup není zcela nezbytný, neboť soud by při ukládání trestu domácího vězení měl pečlivě zkoumat nejen osobu pachatele, ale i jeho rodinné či pracovní poměry.¹⁴¹ V rámci tohoto by měl tedy soud mít již určitou představu o tom, zda bude výkon trestu domácího vězení nějakým způsobem zhoršen ze stran spolužijících osob. Zároveň je třeba zmínit, že již nyní si může soud opatřit od probační a mediační služby specifickou zprávu před rozhodnutím, a zároveň požádat probační a mediační službu o tzv. předběžného

¹³⁴ § 34 vyhlášky ministerstva spravedlnosti České republiky č. 37/1992 Sb., o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy.

¹³⁵ § 34 vyhlášky ministerstva spravedlnosti České republiky č. 37/1992 Sb., o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy.

¹³⁶ § 314e odst. 4 trestního řádu.

¹³⁷ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 337.

¹³⁸ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 337.

¹³⁹ Srov. § 334a odst. 1 trestního řádu.

¹⁴⁰ § 334a odst. 1 trestního řádu.

¹⁴¹ Srov. § 39 odst. 1 trestního zákoníku.

šetření v místě, kde by měl obviněný trest domácího vězení vykonávat.¹⁴² Cílem těchto postupů je získat dostatečné informace o osobě obviněného a zjistit, zda se lze spolehnout na slib, jenž obviněný podepíše.¹⁴³

3.1.2. Výměra trestu domácího vězení a povinnosti pachatele

Soud může uložit trest domácího vězení na maximální dobu dvou let.¹⁴⁴ Pokud však soud rozhoduje trestním příkazem, lze uložit trest domácího vězení pouze na maximální dobu jednoho roku.¹⁴⁵ Trestní zákoník nestanoví žádnou dolní hranici a soud tak může uložit trest domácího vězení i v délce několika dní.¹⁴⁶ S ohledem na smysl a podstatu trestu domácího vězení, jímž má být především výchovné působení na pachatele a snaha o jeho převýchovu k tomu, aby vedl nadále řádný život, nebude ukládání trestu domácího vězení v délce několika málo dní příliš účinné a trest by tak nenaplnil svůj účel.¹⁴⁷ Podstatou trestu domácího vězení je, že se bude odsouzený „zdržovat se po dobu výkonu tohoto trestu v určeném obydlí nebo jeho části v soudem stanoveném časovém období, nebrání-li mu v tom důležité důvody.“¹⁴⁸ Nejprve je nutné vymezit, co je to obydlí. Pojem obydlí je definován v ustanovení § 133 trestního zákoníku, a rozumí se jím „dům, byt nebo jiná prostora sloužící k bydlení a příslušenství k nim náležející.“ Tento pojem se tak vztahuje především na faktický stav bydlení, ať je již z jakéhokoliv titulu, tedy např. z titulu vlastnictví konkrétní nemovitosti, nájemní vztah nebo jen bydlení na základě rodinných vztahů.¹⁴⁹ Může se tedy jednat o obytné domy, byty, chaty, ubytovny, hotelové domy nebo například i vysokoškolské koleje.¹⁵⁰ Pod pojmem obydlí může být dokonce i nezkolaudovaná stavba nebo stavba postavená tzv. „na černo“, tedy bez stavebního povolení, kdy postačí, že se tyto objekty používají k bydlení.¹⁵¹ Trest domácího vězení by neměl být ukládán v těch případech, kdy pachatel nemá žádné skutečné bydliště – obydlí a nebo by takové obydlí bylo

¹⁴² ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2023, s. 1113.

¹⁴³ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2023, s. 1113.

¹⁴⁴ § 60 odst. 1 trestního zákoníku.

¹⁴⁵ § 314e odst. 2 písm. b).

¹⁴⁶ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2023, s. 1110.

¹⁴⁷ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2023, s. 1110.

¹⁴⁸ § 60 odst. 3 trestního zákoníku.

¹⁴⁹ Srov. např. Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 11. 6. 2014, sp. zn. 3 Tdo 559/2014.

¹⁵⁰ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2023, s. 1798.

¹⁵¹ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2023, s. 1799.

nevhodné pro výkon trestu domácího vězení, například z důvodu velkého počtu spolužijících osob.¹⁵²

V zákonném vymezení je stanovena povinnost zdržovat se v obydlí nebo jeho části ve stanoveném časovém období, pokud pachateli nebrání důležité důvody. Tento pojem je dále v ustanovení § 60 odst. 3 rozveden, že těmito důležitými důvody jsou zejména „výkon zaměstnání nebo povolání nebo poskytnutí zdravotních služeb u poskytovatele zdravotních služeb v důsledku jeho onemocnění nebo úrazu.“ Poskytovatel zdravotních služeb je poté povinen na žádost sdělit orgánům činným v trestním řízení nebo probačnímu úředníkovi informace o poskytnutých zdravotních službách.¹⁵³ Tyto důležité důvody by však měly spočívat v tom, že jde o nepředvídatelné problémy, které nejsou pravidelnými činnostmi odsouzeného a které nastaly až po rozhodnutí o uložení trestu domácího vězení.¹⁵⁴ Pokud se totiž nejedná o nepředvídatelné skutečnosti, již je soud zohledňuje při ukládání trestu domácího vězení.¹⁵⁵ V trestním zákoníku je uveden pouze demonstrativní výčet důležitých důvodů, mezi další takové důvody tak může patřit i nutnost péče o nezletilé děti, zájmové kroužky dětí nebo specifické rodinné situace, jako je například svatba.¹⁵⁶ Obdobnou výjimkou jsou poté i povinnosti ve vztahu k případně uloženému ochrannému léčení nebo v případě uložených přiměřených omezení a přiměřených povinností podle ustanovení § 48 odst. 4 a § 60 odst. 6 trestního zákoníku.¹⁵⁷

Soud dále podle ustanovení § 60 odst. 4 trestního zákoníku stanoví „časové období, ve kterém je odsouzený povinen se zdržovat v určeném obydlí nebo jeho části, v pracovních dnech, ve dnech pracovního klidu a pracovního volna s přihlédnutím zejména k jeho pracovní době a k času potřebnému k cestě do zaměstnání, k péči o nezletilé děti a k vyřizování nutných osobních a rodinných záležitostí, aby při zajištění všech nezbytných potřeb odsouzeného a jeho rodiny ho přiměřeně postihl na svobodě.“ Je třeba, aby soud zohlednil potřeby odsouzeného ve vztahu k jeho pracovní době, kdy časové rozmezí, ve kterém bude uložena

¹⁵² ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 339.

¹⁵³ Jedná se o zákonnou výjimku z povinnosti mlčenlivosti dle ustanovení § 51 odst. 2 písm. c) a d) zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách)

¹⁵⁴ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2023, s. 1115.

¹⁵⁵ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2023, s. 1115.

¹⁵⁶ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2023, s. 1115.

¹⁵⁷ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2023, s. 1115.

odsouzenému povinnost zdržovat se v obydlí se může u jednotlivých odsouzených značně lišit a bude záležet, zda například odsouzený nevykonává zaměstnání na směny či má pravidelnou pracovní dobu.¹⁵⁸ Dále se bude taktéž jednat o zohlednění osobních a rodinných záležitostí, nicméně zde lze mít určité výhrady k tomu, co přesně těmito záležitostmi může být, když v rámci ukládání trestu domácího vězení soud zohledňuje jenom k takovým záležitostem, které se u pachatele objevují pravidelně.¹⁵⁹ V opačném případě by se jednalo o výše uvedenou výjimku v rámci důležitých důvodů podle ustanovení § 60 odst. 3 trestního zákoníku. Velmi praktické je oprávnění probačního úředníka změnit místo výkonu trestu domácího vězení a dobu, po kterou se má v tomto místě odsouzený zdržovat, a to se souhlasem odsouzeného.¹⁶⁰ Toto oprávnění probačního úředníka může být v praxi velmi účelné, neboť umožňuje rychleji reagovat na nenadálé změny v životě odsouzeného a zároveň zajišťuje nerušený výkon trestu domácího vězení. Výjimkou, kdy se odsouzený nemusí zdržovat ve dnech pracovního volna a klidu v určeném obydlí, jsou podle ustanovení § 60 odst. 4 trestního zákoníku případy návštěvy bohoslužeb nebo náboženských setkání. Zejména při stanovení výjimky z náboženských důvodů je třeba, aby soud pečlivě zkoumal, ideálně ve spolupráci s probačním úředníkem, život pachatele před vydáním rozhodnutí, aby bylo náležitě zjištěno, že pachatel je opravdu nábožensky založen.¹⁶¹ Z toho vyplývá, že odsouzený na návštěvy bohoslužeb a náboženských setkání nemá nárok ex lege, ale je třeba vždy povolení soudu v odsuzujícím rozsudku.¹⁶²

Poměrně novým institutem v rámci trestu domácího vězení je možnost soudu vyslovit nad pachatelem dohled probačního úředníka, a to po dobu výkonu trestu domácího vězení.¹⁶³ Děje se tak v případech, kdy soud uzná za účelné, že je třeba odsouzeného více sledovat a kontrolovat, případně mu poskytovat zvýšenou pomoc a péči při výkonu trestu domácího vězení.¹⁶⁴ Dohled probačního úředníka je poté upraven v ustanoveních § 49 až § 51 trestního zákoníku.

¹⁵⁸ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2023, s. 1115.

¹⁵⁹ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 341.

¹⁶⁰ § 334e odst. 1 trestního řádu.

¹⁶¹ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2023, s. 1118.

¹⁶² ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 345.

¹⁶³ § 60 odst. 5 trestního zákoníku, který byl zaveden novelou provedenou zákonem č. 220/2021 Sb., s účinností od 1. 1. 2022.

¹⁶⁴ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2023, s. 118.

Soud může dále uložit pachateli po dobu výkonu trestu domácího vězení i další přiměřená omezení a přiměřené povinnosti, a taktéž ukládá zpravidla i povinnost nahradit vzniklou škodu podle svých sil, odčinil nemajetkovou újmu způsobenou trestným činem nebo vydal bezdůvodné obohacení získané trestným činem.¹⁶⁵ Jedná se prakticky o přiměřená omezení a přiměřené povinnosti v ustanovení § 48 odst. 4 trestního zákoníku, které cílí na to, aby odsouzený vedl nadále řádný život. Výčet v ustanovení § 48 odst. 4 trestního zákoníku je pouze demonstrativní a soud tak může uložit i jiná přiměřená omezení a přiměřené povinnosti. Na základě těchto přiměřených omezení a přiměřených povinností tak dochází k realizaci zásady individualizace trestu¹⁶⁶, kdy lze ukládat například povinnost podrobit se protialkoholní léčbě, pokud pachatel páchá trestnou činnost pod vlivem alkoholu nebo po dobu výkonu trestu domácího vězení stanoví odsouzenému povinnost zdržet se požívání alkoholických nápojů, čímž je odsouzený povinen se podrobit testům, které provádí probační úředník.¹⁶⁷ Plnění těchto povinností, včetně povinnost nahradit dle svých sil způsobenou škodu, se následně hodnotí, a při jejich porušení může nastat následek předvídaný v ustanovení § 61 trestního zákoníku, tedy přeměnu trestu domácího vězení na trest odnětí svobody.

3.2. Výkon trestu domácího vězení a jeho kontrola

Pokud se rozhodnutí, kterým byl uložen trest domácího vězení stane vykonatelným, nastává další velmi důležitá fáze trestního řízení, kterým je fáze vykonávací. Pro naplnění účelu vykonávacího řízení je tedy nutné nařídit výkon trestu domácího vězení, které se činí podle ustanovení § 334a trestního řádu. Na základě citovaného ustanovení je tedy předseda senátu¹⁶⁸ povinen vydat nařízení o výkonu trestu domácího vězení, které následně zašle jak odsouzenému, tak i probační a mediační službě, kdy v tomto rozhodnutí zároveň určí počátek a místo výkonu trestu domácího vězení. Trestní řád nestanoví výslovně žádnou lhůtu, ve

¹⁶⁵ § 60 odst. 6 trestního zákoníku.

¹⁶⁶ Stanovisko Nejvyššího soudu ČR ze dne 12. 2. 2014, sp. zn. Ts 43/2012.

¹⁶⁷ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2023, s. 1119.

¹⁶⁸ K nařízení výkonu trestu domácího vězení je dále oprávněn i vyšší soudní úředník, asistent soudce okresního a krajského soudu a v případě pověření předsedy senátu také i justiční čekatel či soudní tajemník. ZELENKA, Pavel. § 334a Nařízení výkonu trestu domácího vězení. In: DRAŠTÍK, Antonín; FENYK, Jaroslav aj. *Trestní řád: Komentář*. Wolters Kluwer. Dostupné v Systému ASPI. [citováno 2024-02-18].

kteře je předseda senátu povinen nařizení k výkonu trestu vydat, nicméně čistě z jazykového výkladu by tak měl učinit bezodkladně.

Předseda senátu je povinen určit počátek výkonu trestu, kdy takový počátek by měl být stanoven s ohledem na dobu nezbytně nutnou k tomu, aby si odsouzený obstaral své záležitosti.¹⁶⁹ Pro naplnění účelu trestu obecně platí, že je důležitá jeho včasnost vykonání, neboť v průběhu času účinek trestu slábne a neplní naplno svou funkci.¹⁷⁰ Touto podmínkou stanovenou trestním řádem se projevuje, již několikrát v rámci alternativních trestů zmiňovaná, zásada humanity, neboť i zde platí, že by nařízeným výkonem trestu domácího vězení neměla být ponížena lidská důstojnost.¹⁷¹ Trestní řád neupravuje žádnou maximální lhůtu k obstarání si svých záležitostí, nicméně by lhůta, s ohledem na méně závažný zásah do osobních poměrů odsouzeného, než k jakému dochází u nařizení výkonu trestu odnětí svobody¹⁷², měla být kratší než jeden měsíc.¹⁷³ Obstaráváním si svých záležitostí poté můžeme rozumět zejména rodinné a pracovní záležitosti, krátkodobé hospitalizace nebo například úprava nájemního vztahu, pokud by nebyla při ukládání trestu domácího vězení situace zanalyzována soudem ze součinnosti probační a mediační služby a musely by se tak podmínky pro způsobilý výkon trestu domácího vězení řešit až následně v rámci vykonávacího řízení.¹⁷⁴

Dále musí předseda senátu určit v nařizení výkonu trestu domácího vězení i místo výkonu tohoto trestu. Jak bylo uváděno již výše, místem výkonu trestu domácího vězení obydlí, ke kterému má odsouzený způsobilý a stabilní právní vztah tak, aby mohl v tomto obydlí mohl být po dobu stanovenou soudem.¹⁷⁵ Bude se tak jednat buď o místo, kde má odsouzený trvalý pobyt nebo o místo, kde se odsouzený zdržuje, tedy místo, ke kterému má odsouzený právní vztah natolik

¹⁶⁹ § 334a odst. 2 trestního řádu.

¹⁷⁰ ZELENKA, Pavel. § 334a Nařizení výkonu trestu domácího vězení. In: DRAŠTÍK, Antonín; FENYK, Jaroslav aj. *Trestní řád: Komentář*. Wolters Kluwer. Dostupné v Systému ASPI. [citováno 2024-02-18].

¹⁷¹ Srov. čl. 7 odst. 2 Listiny základních práv a svobod, čl. 7 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech a § 37 odst. 2 trestního zákoníku.

¹⁷² U výkonu trestu odnětí svobody je stanovena podle ustanovení § 321 odst. 2 trestního řádu maximální lhůta jednoho měsíce od právní moci nařizení výkonu trestu.

¹⁷³ ZELENKA, Pavel. § 334a Nařizení výkonu trestu domácího vězení. In: DRAŠTÍK, Antonín; FENYK, Jaroslav aj. *Trestní řád: Komentář*. Wolters Kluwer. Dostupné v Systému ASPI. [citováno 2024-02-18].

¹⁷⁴ ZELENKA, Pavel. § 334a Nařizení výkonu trestu domácího vězení. In: DRAŠTÍK, Antonín; FENYK, Jaroslav aj. *Trestní řád: Komentář*. Wolters Kluwer. Dostupné v Systému ASPI. [citováno 2024-02-18].

¹⁷⁵ ZELENKA, Pavel. § 334a Nařizení výkonu trestu domácího vězení. In: DRAŠTÍK, Antonín; FENYK, Jaroslav aj. *Trestní řád: Komentář*. Wolters Kluwer. Dostupné v Systému ASPI. [citováno 2024-02-18].

způsobilý a stabilní, aby zde mohl řádně vykonávat trest domácího vězení.¹⁷⁶ Předseda senátu tak při stanovení vhodného místa výkonu trestu domácího vězení přihlédne k osobním a rodinným poměrům odsouzeného, stejně tak jako k místu a výkonu jeho zaměstnání.¹⁷⁷ Je tedy třeba zhodnotit způsobilost takového obydlí, kdy se můžou projevat různé negativní jevy, jako jsou například chybějící sociální vybavení obydlí nebo ubytování velkého počtu osob, jež mohou mít za následek ztížení až nemožnost výkonu trestu domácího vězení v takovém obydlí.¹⁷⁸ Představu o místě výkonu trestu domácího vězení by tak měl mít předseda senátu již z předběžného šetření probační a mediační služby (viz kapitola 3.1.1.). Pokud by však došlo ke zjištění, že obydlí není způsobilé pro výkon trestu domácího vězení až ve vykonávacím řízení, je možné užít postupu dle ustanovení § 334d odst. 1 trestního řádu, který umožňuje předsedovi senátu z důležitých důvodů odložit výkon trestu.¹⁷⁹ Je však třeba vyhodnotit, zda je reálná šance odsouzeného, aby si opatřil obydlí s lepšími, vhodnějšími, podmínkami pro výkon trestu domácího vězení, v opačném případě by odložení nebylo účelné a postrádalo by tak svůj účel.¹⁸⁰

Při výkonu trestu domácího vězení je důležité pamatovat i na události, které mohou nastat, jako například skončení nájmu bytu, rozvod a tím i změna bydliště, odstranění nebo vyklizení stavby či vykázaní ze společného obydlí¹⁸¹, tedy události, které znemožňují řádný výkon trestu domácího vězení a je potřeba na takové situace reagovat.¹⁸² S účinností od 1. 1. 2022¹⁸³ došlo k úpravě ustanovení § 334e trestního řádu, které účinněji reaguje na výše uvedené události. Bylo stanoveno oprávnění

¹⁷⁶ ZELENKA, Pavel. § 334a Nařízení výkonu trestu domácího vězení. In: DRAŠTÍK, Antonín; FENYK, Jaroslav aj. *Trestní řád: Komentář*. Wolters Kluwer. Dostupné v Systému ASPI. [citováno 2024-02-18].

¹⁷⁷ § 334a odst. 3 trestního řádu.

¹⁷⁸ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 353.

¹⁷⁹ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 354

¹⁸⁰ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 354.

¹⁸¹ Srov. § 44 a násl. zákona č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky.

¹⁸² ZELENKA, Pavel. § 334e Změna trestu domácího vězení. In: DRAŠTÍK, Antonín; FENYK, Jaroslav aj. *Trestní řád: Komentář*. Wolters Kluwer. Dostupné v Systému ASPI. [citováno 2024-02-18].

¹⁸³ Zákon č. 220/2021 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě a o změně zákona č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky, ve znění pozdějších předpisů, zákona č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů a zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí (zákon o Probační a mediační službě), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

probačnímu úředníkovi, se souhlasem odsouzeného, aby z důležitých důvodů změnil místo výkonu trestu domácího vězení, stejně tak doby stanovené pro zdržování se v určeném obydlí. Při změně doby však nesmí dojít ke změně počtu hodin v týdnu, ve kterých se odsouzený musí zdržovat v určeném obydlí.¹⁸⁴ Pokud by odsouzený nebo předseda senátu nesouhlasil se změnami, může předseda senátu, který trest domácího vězení uložil, rozhodnout o změně místa výkonu nebo doby, a to na návrh odsouzeného, probačního úředníka nebo státního zástupce případně i bez takového návrhu.¹⁸⁵

Předseda senátu může od výkonu trestu domácího vězení upustit, a to za ta podmíněk, že odsouzený má být vydán nebo předán cizímu státu nebo vyhoštěn.¹⁸⁶ Dále lze upustit od výkonu trestu domácího vězení v případech, kdy se zjistí, že odsouzený *„onemocněl nevléčitelnou životu nebezpečnou nemocí nebo nevléčitelnou nemocí duševní nebo z jiných obdobně závažných důvodů.“*¹⁸⁷

3.2.1. Kontrola výkonu trestu domácího vězení

Pro naplnění účelu trestu domácího vězení a zajištění jeho řádného výkonu je důležitá jeho kontrola. Kontrolu zajišťuje probační a mediační služba, a to prostřednictvím dvou způsobů – elektronickým kontrolním systémem umožňujícím detekci pohybu odsouzeného (dále také jako „elektronický monitoring“) nebo namátkovou kontrolou, kterou provádí probační úředník.¹⁸⁸ Kontrola výkonu trestu domácího vězení je nejvíce diskutovanou a problematickou částí trestu domácího vězení, neboť kontrolu výkonu trestu domácího vězení prakticky od počátku zavedení tohoto trestu provází nedostatky v podobě nefunkčního elektronického monitoringu odsouzených (viz dále). Jedinou funkční metodou pro zajištění řádného výkonu trestu domácího vězení tak jsou především namátkové kontroly, které provádí probační úředník. Za tímto účelem tak je odsouzený povinen strpět od probačního úředníka vstup do místa výkonu trestu domácího vězení, a v případě elektronického monitoringu i pořízení svých biometrických údajů, kterými jsou otisky prstů, rysy obličeje a záznam hlasu.¹⁸⁹ Z povahy namátkové kontroly a trestu domácího vězení je zřejmé, že namátkové kontroly zcela neplní funkci pro řádný výkon trestu domácího vězení. Lze si jen

¹⁸⁴ § 334e odst. 1 trestního řádu.

¹⁸⁵ § 334e odst. 2 trestního řádu.

¹⁸⁶ § 334f odst. 1 trestního řádu.

¹⁸⁷ § 334f odst. 2 trestního řádu.

¹⁸⁸ § 334b odst. 1 trestního řádu.

¹⁸⁹ § 334b odst. 1 trestního řádu.

těžko představit, že s ohledem na personální kapacity probační a mediační služby a tím i menší počet namátkových kontrol, bude zajištěna dostatečná kontrola výkonu trestu. Namátkové kontroly samozřejmě mají výhodu v podobě bezprostředního kontaktu s odsouzeným a případně i spolužijících osob, kdy následně probační úředník může lépe reagovat na rizikové události v životě odsouzeného a tím ho lépe směřovat k vedení řádného života.¹⁹⁰ Na druhé straně však, na rozdíl od elektronického monitoringu, nemohou namátkové kontroly zajistit soustavnou a nepřetržitou kontrolu odsouzeného. Přitom právní úprava upravující kontrolu výkonu trestu domácího vězení je zcela připravena na elektronický monitoring, a to včetně možnosti zachování namátkových kontrol i přes zajištění kontroly výkonu trestu prostřednictvím elektronického monitoringu.¹⁹¹ Pro úplnost je vhodné dodat, že na nákladech elektronického monitoringu se odsouzený podílí, a to ve výši 50 Kč za každý započatý kalendářní den, ve kterém odsouzený vykonával trest domácího vězení prostřednictvím elektronického monitoringu.¹⁹² Je zřejmé, že do budoucna je naprosto nezbytné, aby byly zajištěny podmínky pro kontrolu výkonu trestu domácího vězení prostřednictvím elektronického monitoringu a je více než alarmující, že ani po 14 letech od účinnosti trestního zákoníku není tento systém stále v provozu.

3.2.1.1. Elektronický monitoring odsouzeného při výkonu trestu domácího vězení

Jak bylo výše uvedeno, elektronický monitoring je pro trest domácího vězení zcela klíčový a jeho absence, respektive nefunkčnost, má za následek menší četnost ukládání tohoto trestu.¹⁹³ Nefunkční elektronický monitoring přitom není problémem právním či legislativním, neboť již při přijetí trestního zákoníku byla, a stále je, připravena odpovídající legislativa k naplnění cílů elektronického monitoringu.¹⁹⁴ Problém s nefunkčním elektronickým monitoringem tak spočívá především v neschopnosti zajistit dodavatele tohoto systému. Snahy o zavedení a užívání elektronického monitoringu tak sahají až do roku 2012, kdy probační a

¹⁹⁰ ZELENKA, Pavel. § 334b Kontrola výkonu trestu domácího vězení. In: DRAŠTÍK, Antonín; FENYK, Jaroslav aj. *Trestní řád: Komentář*. Wolters Kluwer. Dostupné v Systému ASPI. [citováno 2024-02-18].

¹⁹¹ § 8 vyhlášky č. 459/2009 Sb., o kontrole výkonu trestu domácího vězení.

¹⁹² § 1 vyhlášky č. 458/2009 Sb., kterou se stanoví denní sazba připadající na náklady spojené s výkonem trestu domácího vězení a využitím elektronického kontrolního systému a způsob jejich úhrady.

¹⁹³ Srov. kapitolu 6.3.

¹⁹⁴ Viz zejména vyhláška č. 459/2009 Sb., o kontrole výkonu trestu domácího vězení.

mediační služba spolu s ministerstvem spravedlnosti zahájilo dne 1. 7. 2012 experiment s názvem „Elektronický monitoring odsouzených“.¹⁹⁵ V rámci tohoto experimentu došlo k testování elektronického monitoringu, kdy z celkového počtu 43 odsouzených porušili podmínky výkonu trestu domácího vězení pouze 4 odsouzení a probační a mediační služba tak po tomto úspěšném pokusu doporučila nákup dalších až 2.000 zařízení pro elektronický monitoring.¹⁹⁶

K dalšímu pokusu, s ohledem na nezdařené pokusy o výběr nového dodavatele, o zavedení elektronického monitoringu do praxe došlo až v roce 2017, kdy došlo k výběru dodavatele elektronických náramků, kterým byla společnost SuperCom.¹⁹⁷ Vybraný dodavatel se zavázal dodat celkem 280 sledovacích náramků včetně příslušného softwarového vybavení.¹⁹⁸ Realizace kontroly výkonu trestu domácího vězení prostřednictvím elektronických náramků byla provedena až v září 2018, kdy byly odsouzeným nasazeny první takové náramky.¹⁹⁹ Nicméně dne 22. listopadu 2021 došlo k sejmutí posledního elektronického náramku, došlo k ukončení spolupráce s dodavatelem, čímž došlo k opět k nemožnosti provádět kontrolu výkonu trestu domácího vězení prostřednictvím elektronického monitoringu.²⁰⁰ K ukončení spolupráce s dodavatelem došlo z rozhodnutí probační a mediační služby, která jako důvod uvedla neřádné plnění povinností ze strany dodavatele, kdy nefunkčnost monitorovacího systému by mohla mít za následek

¹⁹⁵ Závěrečná zpráva a ekonomické zhodnocení pilotního projektu: „Elektronický monitoring odsouzených“. Online. Probační a mediační služba České republiky, s. 2. Dostupné na: <http://docplayer.cz/7969360-Vec-zaverecna-zprava-a-ekonomicke-zhodnoceni-pilotniho-projektu-elektronicky-monitoring-odsouzenych.html>. [citováno 2024-02-29].

¹⁹⁶ Závěrečná zpráva a ekonomické zhodnocení pilotního projektu: „Elektronický monitoring odsouzených“. Online. Probační a mediační služba České republiky, s. 7. Dostupné na: <http://docplayer.cz/7969360-Vec-zaverecna-zprava-a-ekonomicke-zhodnoceni-pilotniho-projektu-elektronicky-monitoring-odsouzenych.html>. [citováno 2024-02-29].

¹⁹⁷ Náramky pro domácí vězení míří konečně do praxe. Online. Tiskové oddělení Ministerstva spravedlnosti, 26. 9. 2017. Dostupné na: <https://naramky.justice.cz/aktuality-clanky/naramky-pro-domaci-vezeni-miri-konecne-do-praxe/>. [citováno 2024-02-29].

¹⁹⁸ Náramky pro domácí vězení míří konečně do praxe. Online. Tiskové oddělení Ministerstva spravedlnosti, 26. 9. 2017. Dostupné na: <https://naramky.justice.cz/aktuality-clanky/naramky-pro-domaci-vezeni-miri-konecne-do-praxe/>. [citováno 2024-02-29].

¹⁹⁹ Elektronické náramky jsou v ostrém provozu. Online. Tiskové oddělení Ministerstva spravedlnosti, 21. 9. 2018. Dostupné na: <https://naramky.justice.cz/elektronicke-naramky-jsou-v-ostrem-provozu/>. [citováno 2024-02-29].

²⁰⁰ Ukončení elektronického monitoringu. Online. Tiskové oddělení Ministerstva spravedlnosti. Dostupné na: <https://naramky.justice.cz/ukonceni-elektronickeho-monitoringu/>. [citováno 2024-02-29].

nemožnost plnění zákonem stanovených povinností probační a mediační služby v rámci kontroly výkonu trestu domácího vězení.²⁰¹

Následně došlo ze strany probační a mediační služby k vyhlášení nového výběrového řízení na dodavatele elektronického monitorovacího systému.²⁰² Novým dodavatelem pro elektronický monitorovací systém byla vybrána společnost FORSOLUTION CZ s.r.o.²⁰³ Dne 28. 2. 2024 vydala probační a mediační služba prohlášení, ve kterém informuje, že se i nadále intenzivně pracuje na implementaci systému elektronického monitoringu, kdy se chystá pilotní projekt a následně se očekává, že ostrý provoz bude zahájen na konci prvního pololetí roku 2024.²⁰⁴ Nezbyvá tedy než doufat, že pilotní projekt dopadne úspěšně a konečně se tak dočkáme plně funkčního systému elektronického monitoringu, který si trest domácího vězení zaslouží.

Závěrem je vhodné v krátkosti zmínit, jak vlastně elektronický monitoring funguje. Můžeme vycházet zatím z již provedených, a bohužel již ukončených, projektů elektronického monitoringu, neboť konkrétní podobu nového systému elektronického monitoringu budeme znát až po provedeném pilotním projektu. Předmětem veřejné zakázky na nový elektronický monitoring bylo, mimo jiné, i „*dodání návrhu EMS II, dodání (obstarání) hmotných i nehmotných součástí systému EMS II, jejich implementace a integrace v prostředí zadavatele a uvedení do provozu.*“²⁰⁵ Obecně lze však říci, že systém elektronického monitoringu bude spočívat v softwarovém systému, který bude napojen na sledovací zařízení a zachycovat a průběžně monitorovat pohyb odsouzeného. Bude se tedy jednat především o náramek, který bude mít odsouzený připevněn k noze; základovou stanicí, která je umístěna v obydlí a je spárována s náramkem; komunikátorem, který slouží k okamžitému spojení s odsouzeným či probačním úředníkem; zařízení

²⁰¹ *Probační a mediační služba ukončila spolupráci s firmou SuperCom.* Online. Probační a mediační služba. Dostupné na: <https://www.pmscr.cz/probacni-a-mediacni-sluzba-ukoncila-spolupraci-s-firmou-supercom/>. [citováno 2024-02-29].

²⁰² *Probační a mediační služba hledá nového dodavatele elektronického monitorovacího systému.* Online. Probační a mediační služba. Dostupné na: <https://www.pmscr.cz/probacni-a-mediacni-sluzba-hleda-noveho-dodavatele-elektronickeho-monitorovaciho-systemu/>. [citováno 2024-02-29].

²⁰³ *Rozhodnutí o výběru dodavatele EMS II.* Online. Probační a mediační služba. Dostupné na: <https://www.pmscr.cz/rozhodnuti-o-vyberu-dodavatele-ems-ii/>. [citováno 2024-02-29].

²⁰⁴ *Informace o stavu implementace a zahájení ostrého provozu nového elektronického monitorovacího systému pro trestní justice II.* Online. Probační a mediační služba. Dostupné na: <https://www.pmscr.cz/informace-o-stavu-implementace-a-zahajeni-ostreho-provozu-noveho-elektronickeho-monitorovaciho-systemu-pro-trestni-justice-ii/>. [citováno 2024-02-29].

²⁰⁵ Písemná zpráva zadavatele (Probační a mediační služba), č. j. PMS-Spr 05433/2022-034-14. Dostupné na profilu zadavatele v Národním elektronickém nástroji (<https://nen.nipez.cz/>).

umožňující vzdálené testování na přítomnost alkoholu; a v neposlední řadě informační systém elektronického monitoringu, ke kterému má přístup probační úředník a kontroluje plnění podmínek trestu domácího vězení.²⁰⁶

3.3. Přeměna trestu domácího vězení

Pokud se uloží trest domácího vězení, je samozřejmě prioritou jeho vykonání. Nicméně pro případy, kdy odsouzený trest domácího vězení nevykonává řádně, je nutné na takovou situaci adekvátně reagovat. Jistým „motivačním“ prvkem odsouzeného pro řádný výkon trestu domácího vězení můžeme nalézt v ustanovení § 61 trestního zákoníku, který se zabývá přeměnou trestu domácího vězení na trest odnětí svobody. Již v odsuzujícím rozhodnutí, kterým se ukládá trest domácího vězení stanoví soud náhradní trest odnětí svobody pro případ, že by se odsouzený „*vyhýbal nástupu výkonu tohoto trestu, bez závažného důvodu porušil sjednané podmínky jeho výkonu, zaviněně nevykonával ve stanoveném časovém období uložený trest či jinak mařil výkon tohoto trestu nebo nevedl řádný život.*“²⁰⁷ Jedná se tedy o stanovení pěti podmínek, které pokud odsouzený naplní v době od odsouzení do skončení výkonu trestu, bude odsouzenému trest domácího vězení přeměněn na trest odnětí svobody. Soud při ukládání trestu domácího vězení v odsuzujícím rozhodnutí nejen stanoví náhradní trest odnětí svobody, ale zároveň určí jeho délku, která nesmí být delší než jeden rok, kdy ovšem tento trest nesmí přesahovat horní hranici trestní sazby trestu odnětí svobody.²⁰⁸ Pokud by soud nerozhodl o uložení náhradního trestu, byl by výrok o trestu neúplný, a jednalo by se tak o vadu, jenž by zakládala dovolací důvod.²⁰⁹

Jak již bylo výše uvedeno v rámci kontroly výkonu trestu domácího vězení, je pro sledování plnění stanovených podmínek klíčová role probačního úředníka, který výkon trestu domácího vězení nejen kontroluje, ale vede o odsouzeném spis, který slouží pro předkládání zpráv o výkonu trestu domácího vězení soudu.²¹⁰ Podle závažnosti porušení stanovených podmínek následně postupuje i probační úředník, který má dvě možnosti. V případě méně závažného porušení podmínek pouze probační úředník upozorní odsouzeného o takovém porušení a zároveň jej poučí, že

²⁰⁶ *Elektronický monitorovací systém (EMS)*. Online. Ministerstvo spravedlnosti České republiky. Dostupné z: https://naramky.justice.cz/wp-content/uploads/2019/03/brozura_procteniA5.pdf. [citováno 2024-02-29].

²⁰⁷ § 61 odst. 1 trestního zákoníku.

²⁰⁸ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2023, s. 1125.

²⁰⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 19. 10. 2011, sp. zn. 3 Tdo 1339/2011.

²¹⁰ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2023, s. 1126.

v případě pokračování v porušování podmínek či vážnějším porušení podmínek bude informovat předsedu senátu a hrozí mu tak přeměna trestu domácího vězení na trest odnětí svobody.²¹¹ Pokud však dochází k závažnějšímu porušování podmínek výkonu trestu domácího vězení, bezodkladně informuje probační úředník soud, který výkon tohoto trestu nařídil.²¹² Pro úplnost je vhodné dodat, že pokud odsouzený porušuje podmínky výkonu trestu domácího vězení, nejedná se o trestný čin maření výkonu úředního rozhodnutí, neboť právě ustanovení § 61 trestního zákoníku již přímo upravuje postup v případě „zmaření“ výkonu trestu domácího vězení.²¹³

Pokud odsouzený závažně porušuje podmínky výkonu trestu domácího vězení, ještě to automaticky nemusí znamenat přeměnu tohoto trestu na trest odnětí svobody. V ustanovení § 61 odst. 3 trestního zákoníku je stanovena možnost soudu ponechat v platnosti trest domácího vězení, ačkoliv odsouzený zavinil příčinu²¹⁴ k přeměně tohoto trestu, respektive k výkonu náhradního trestu odnětí svobody. Jedná se však o zcela výjimečný institut, který soud užije pouze v případech, kde to odůvodňují okolnosti případu a osoba odsouzeného, přičemž se uplatní obecná hlediska při ukládání trestů stanovená v ustanovení § 39 odst. 1 trestního zákoníku.²¹⁵ Pokud se soud rozhodne, že ponechá v platnosti trest domácího vězení, musí zároveň rozhodnout o jednom z opatření, které jsou stanoveny v ustanovení § 61 odst. 3 písm. a) až d) trestního zákoníku.²¹⁶ Dle citovaného ustanovení tak soud může stanovit nad odsouzeným dohled, prodloužit výkon trestu domácího vězení až o jeden rok (přičemž nesmí překročit nejvyšší výměru tohoto trestu určenou v ustanovení § 60 odst. 1 trestního zákoníku), stanovit dosud neuložené přiměřené omezení a přiměřené povinnosti (dle ustanovení § 48 odst. 4 trestního zákoníku), a v případě odsouzeného ve věku blízkému mladistvému lze uložit výchovná opatření. Soud tedy musí vybrat, s přihlédnutím k okolnostem případu a osobě pachatele, alespoň jedno z těchto opatření, případně je může i kombinovat.²¹⁷

Soud rozhoduje o nařízení výkonu náhradního trestu odnětí svobody, včetně způsobu jeho výkonu, a to na návrh státního zástupce, probačního úředníka nebo i

²¹¹ § 334c odst. 2 trestního řádu.

²¹² § 334c odst. 2 trestního řádu.

²¹³ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 5. 2013, č. j. 11 Tz 17/2013.

²¹⁴ Tedy poruší některou z podmínek stanovenou v ustanovení § 61 odst. 1 trestního zákoníku.

²¹⁵ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2023, s. 1129.

²¹⁶ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2023, s. 1129.

²¹⁷ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2023, s. 1129.

bez návrhu.²¹⁸ O takovém rozhodnutí následně soud vyrozumí příslušné středisko Probační a mediační služby. Pokud již došlo k výkonu poloviny trestu domácího vězení, soud následně délku náhradního trestu odnětí svobody zkrátí na polovinu.²¹⁹ O zkrácení náhradního trestu odnětí svobody na polovinu se rozhoduje usnesením, a to zároveň s rozhodnutím, kterým se ukládá výkon náhradního trestu odnětí svobody.²²⁰

²¹⁸ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2023, s. 1128.

²¹⁹ § 61 odst. 2 trestního zákoníku.

²²⁰ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2023, s. 1128.

4. Trest obecně prospěšných prací

Trest obecně prospěšných prací patří mezi klasické alternativní tresty, kdy do naší právní úpravy byl začleněn novelou trestního zákona s účinností od 1. 1. 1996.²²¹ Jedná se o trest, který je významnou alternativou k trestu odnětí svobody, kdy tento trest nelze uložit vedle trestu odnětí svobody a v případě porušení podmínek výkonu trestu obecně prospěšných prací se tento trest přeměňuje pouze na trest odnětí svobody.²²² V systému trestů, které jsou uvedeny v ustanovení § 52 trestního zákoníku, patří trestu obecně prospěšných prací třetí místo, hned za trestem domácího vězení. Jak bylo uváděno u trestu domácího vězení, tento systém trestů sice automaticky neznamená posouzení závažnosti či přísnosti konkrétního druhu trestu, nicméně s ohledem na toto řazení a povahu samotného trestu tak lze mínit, že trest obecně prospěšných prací patří spíše k závažnějším trestům. S ohledem na povahu trestu obecně prospěšných prací můžeme hovořit o určitém povoleném, legálním, druhu nucené práce, kdy výkon takové nucené práce nikterak neodporuje ústavněprávním ani mezinárodněprávním úpravám o zákazu nucené práci.²²³

4.1. Právní úprava trestu obecně prospěšných prací

Trest obecně prospěšných prací je upraven především v trestním zákoníku v ustanovení § 62 až § 65. Tato ustanovení upravují podmínky ukládání trestu obecně prospěšných prací, výměru tohoto trestu a dále i podmínky přeměny trestu obecně prospěšných prací na trest odnětí svobody.

4.1.1. Podmínky uložení trestu obecně prospěšných prací

V ustanovení § 62 odst. 1 a 2 trestního zákoníku jsou stanoveny základní podmínky, za kterých je možné uložit pachateli trestného činu trest obecně prospěšných prací. Trest obecně prospěšných prací lze tedy uložit pouze, pokud se pachatel odsuzuje za přečin.²²⁴ Jedná se o obecný druh trestu, který lze uložit i když trestní zákoník ve zvláštní části za předmětný trestný čin tento trest nestanoví.²²⁵

²²¹ Zaveden zákonem č. 152/1995 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon České národní rady č. 283/1991 Sb., o policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 189/1994 Sb., o vyšších soudních úřednících, a zákon č. 59/1965 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů

²²² ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2023, s. 1133.

²²³ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 295.

²²⁴ § 62 odst. 1 trestního zákoníku. Ohledně vymezení přečinů srov. § 14 odst. 2 trestního zákoníku.

²²⁵ § 53 odst. 2 trestního zákoníku.

Trest obecně prospěšných prací je tedy navázán na spáchání přečinu, přičemž není rozhodné, jakým způsobem pachatel spáchal tento přečin či rozsah a druh následku, popřípadě forma zavinění.²²⁶ Samozřejmě při ukládání trestu obecně prospěšných prací je soud povinen postupovat dle obecných zásad ukládání trestů upravených v ustanovení § 39 trestního zákoníku, které upravuje podmínky, které je třeba zohlednit při ukládání trestů.

Trest obecně prospěšných prací lze uložit vedle jiného trestu, ale i samostatně. Pokud se tento trest ukládá samostatně, je třeba posoudit, zda je tento trest „vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného přečinu a osobě a poměrům pachatele“²²⁷ Soud tedy musí velmi pečlivě posuzovat okolnosti daného případu, jakožto osobní poměry pachatele a uvážit, zda je vhodné ukládat trest obecně prospěšných prací. Při ukládání trestu obecně prospěšných prací jako samostatného trestu tak soud bude vycházet z toho, zda takový trest bude dostatečný s ohledem na zájem chráněný trestním zákonem, zajištění ochrany společnosti před pácháním další trestné činnosti ze strany pachatele a výchovné působení na pachatele.²²⁸ Trest obecně prospěšných prací tak bude ukládán předně v případech méně závažné trestné činnosti, kdy by trest odnětí svobody byl nepřiměřeně přísným trestem, ale zároveň by uložení jiného trestu dostatečně nenaplnovalo účel trestání.²²⁹

Pokud je uvedeno, že lze uložit trest obecně prospěšných prací i vedle jiného trestu, je nutné upozornit na skutečnost, že některé druhy trestů nejsou, s ohledem na jejich podstatu, možné uložit vedle tohoto trestu. Jedná se konkrétně o nemožnost uložení obecně prospěšných prací vedle trestu domácího vězení a vedle trestu odnětí svobody.²³⁰ S ohledem na povahu těchto druhů trestů nelze spravedlivě požadovat po pachateli, aby ve svém volném čase (v případě trestu domácího vězení nebo podmíněného odkladu výkonu trestu odnětí svobody) vykonával ještě trest obecně prospěšných prací.²³¹

²²⁶ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2023, s. 1135.

²²⁷ § 62 odst. 1 trestního zákoníku.

²²⁸ DURDÍK, Tomáš. § 62 Obecně prospěšné práce. In: DRAŠTÍK, Antonín; FREMR, Robert; DURDÍK, Tomáš; RŮŽIČKA, Miroslav; SOTOLÁŘ, Alexander aj. *Trestní zákoník: komentář*. Wolters Kluwer Dostupné v Systému ASPI. [citováno 2024-03-01].

²²⁹ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2023, s. 1136.

²³⁰ § 53 odst. 1 trestního zákoníku.

²³¹ DURDÍK, Tomáš. § 62 Obecně prospěšné práce. In: DRAŠTÍK, Antonín; FREMR, Robert; DURDÍK, Tomáš; RŮŽIČKA, Miroslav; SOTOLÁŘ, Alexander aj. *Trestní zákoník: komentář*. Wolters Kluwer Dostupné v Systému ASPI. [citováno 2024-03-01].

Jisté omezení při ukládání trestu obecně prospěšných prací je uvedeno v ustanovení § 62 odst. 2 trestního zákoníku, které stanoví, že se zpravidla neuloží tento trest, pokud jde o pachatele, kterému „*byl trest obecně prospěšných prací v době tří let předcházejících uložení tohoto druhu trestu přeměněn na trest odnětí svobody.*“²³² Tato podmínka je stanovena zejména z důvodu negativních zkušeností s pachateli, kdy docházelo ke kumulaci trestů obecně prospěšných prací a tento trest mohl být ukládán i recidivistům, čímž docházelo k oslabování účelu a smyslu tohoto trestu a trestání obecně.²³³ Je však třeba upozornit, že v tomto citovaném ustanovení trestního zákoníku je stanovena pouze možnost soudu neuložit trest obecně prospěšných prací, nejedná se tak o bezpodmínečné vyloučení možnosti opětovně uložit tento trest.²³⁴ Doba tří let se počítá ode dne následujícího po právní moci předchozího rozhodnutí o přeměně trestu obecně prospěšných prací na trest odnětí svobody.²³⁵ Dalším omezením při ukládání trestu obecně prospěšných prací je uvedeno v ustanovení § 65 věta druhá trestního zákoníku, kdy tento trest nelze uložit, pokud není pachatel zdravotně způsobilý k soustavnému výkonu práce (více viz kapitola 4.1.1.1.).

Co se týká samotného účelu a podstaty trestu obecně prospěšných prací, tak tento je upraven především v ustanovení § 62 odst. 3 trestního zákoníku. Trest obecně prospěšných prací tak spočívá v povinnosti odsouzeného „*provést ve stanoveném rozsahu práce k obecně prospěšným účelům ve prospěch poskytovatele obecně prospěšných prací.*“²³⁶ Jak bylo uváděno v úvodu této kapitoly, jedná se tak o určitý legální druh nucené práce, při kterém odsouzený odčiní své protiprávní – trestné – jednání vůči společnosti.²³⁷ Dále citované ustanovení trestního zákoníku rozvádí i pojem poskytovatelů obecně prospěšných prací, mezi které se řadí „*stát, kraj, obec nebo právnická osoba, která se zabývá vzděláním a vědou, kulturou, školstvím, ochranou zdraví, požární ochranou, ochranou životního prostředí, podporou a ochranou mládeže, ochranou zvířat, humanitární, sociální,*

²³² K přeměně trestu obecně prospěšných prací viz kapitola 4.3.

²³³ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 299.

²³⁴ DURDÍK, Tomáš. § 62 Obecně prospěšné práce. In: DRAŠTÍK, Antonín; FREMR, Robert; DURDÍK, Tomáš; RŮŽIČKA, Miroslav; SOTOLÁŘ, Alexander aj. *Trestní zákoník: komentář*. Wolters Kluwer Dostupné v Systému ASPI. [citováno 2024-03-01].

²³⁵ DURDÍK, Tomáš. § 62 Obecně prospěšné práce. In: DRAŠTÍK, Antonín; FREMR, Robert; DURDÍK, Tomáš; RŮŽIČKA, Miroslav; SOTOLÁŘ, Alexander aj. *Trestní zákoník: komentář*. Wolters Kluwer Dostupné v Systému ASPI. [citováno 2024-03-01].

²³⁶ § 62 odst. 3 trestního zákoníku.

²³⁷ JELÍNEK, Jiří. *Kriminologie*. Praha: Leges, 2021, s. 211.

charitativní, náboženskou, tělovýchovnou a sportovní činností“, přičemž je třeba, aby tyto poskytovatelé vykonávali činnost k veřejně prospěšnému účelu. Takový výčet druhů činnosti a poskytovatelů obecně prospěšných prací je pouze demonstrativní.²³⁸ Pro trest obecně prospěšných prací je dále typické, že vykonávaná činnost, respektive práce, nesmí sloužit k výdělečným účelům.²³⁹ Trestem obecně prospěšných prací tak většinou dochází k zajištění méně kvalifikovaných a nezajímavých prací, nicméně není vyloučeno ani vykonávat specifické druhy kvalifikované práce, jako jsou například administrativní činnosti.²⁴⁰ Pro příklad můžeme uvést, že zpravidla jsou ukládány obecně prospěšné práce, spočívající v úklidu a údržbě veřejných budov a prostranství, případně činností vykonávaných pro různé nadace a občanská sdružení.²⁴¹

Jako je tomu u většiny alternativních trestů, i zde sehrává velmi důležitou roli probační a mediační služba. Právě probační a mediační služba zajišťuje a analyzuje situaci ohledně dostupných možností k výkonu trestu obecně prospěšných prací, stejně tak se snaží zajišťovat i další nové možnosti do budoucna.²⁴² Probační úředníci tak soudu pro účely rozhodnutí o uložení tohoto trestu zjišťují možnosti vhodných pracovních míst v obvodu bydliště pachatele nebo zda by byl pachatel ochotný za výkonem práce dojíždět.²⁴³ Probační a mediační služba tak v rámci trestu obecně prospěšných prací slouží jako takový prostředník mezi jednotlivými subjekty, ať již jde o subjekty poskytující obecně prospěšnou práci, soudy nebo pachatele.

4.1.1.1. Stanovisko pachatele a jeho zdravotní způsobilost

Při ukládání trestu obecně prospěšných prací musí soud, podle ustanovení § 64 trestního zákoníku, přihlédnout i ke stanovisku pachatele, stejně tak k jeho zdravotnímu stavu. V rámci stanoviska pachatele je třeba upozornit, že povinnost přihlédnout ke stanovisku pachatele neznamená, že by ukládání trestu obecně

²³⁸ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2023, s. 1138.

²³⁹ § 62 odst. 3 trestního zákoníku.

²⁴⁰ DURDÍK, Tomáš. § 62 Obecně prospěšné práce. In: DRAŠTÍK, Antonín; FREMR, Robert; DURDÍK, Tomáš; RŮŽIČKA, Miroslav; SOTOLÁŘ, Alexander aj. *Trestní zákoník: komentář*. Wolters Kluwer Dostupné v Systému ASPI. [citováno 2024-03-01].

²⁴¹ DURDÍK, Tomáš. § 62 Obecně prospěšné práce. In: DRAŠTÍK, Antonín; FREMR, Robert; DURDÍK, Tomáš; RŮŽIČKA, Miroslav; SOTOLÁŘ, Alexander aj. *Trestní zákoník: komentář*. Wolters Kluwer Dostupné v Systému ASPI. [citováno 2024-03-01].

²⁴² DURDÍK, Tomáš. § 62 Obecně prospěšné práce. In: DRAŠTÍK, Antonín; FREMR, Robert; DURDÍK, Tomáš; RŮŽIČKA, Miroslav; SOTOLÁŘ, Alexander aj. *Trestní zákoník: komentář*. Wolters Kluwer Dostupné v Systému ASPI. [citováno 2024-03-01].

²⁴³ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 302.

prospěšných prací bylo podmíněno souhlasem pachatele.²⁴⁴ Stanovisko pachatele tak obsahuje užitečné informace o postoji pachatele k trestu obecně prospěšných prací a jeho vůli takový trest řádně vykonat.²⁴⁵ Na základě zjištěného stanoviska tak bude mít soud přehled, zda je vůbec účelné tento trest ukládat. Samozřejmě i v případě negativního postoje pachatele k trestu obecně prospěšných prací lze tento trest uložit, nicméně je zde poté vyšší pravděpodobnost, že takový trest nebude vykonán a půjde tak o pouhou formalitu, což jistě není cílem trestního řízení.²⁴⁶ Při ukládání je soud povinen se se stanoviskem v rámci odůvodnění rozhodnutí vypořádat a uvést důvody, proč ukládá trest obecně prospěšných prací i přes negativní postoj pachatele.²⁴⁷ Skutečnost, že trest obecně prospěšných prací není podmíněn souhlasným stanoviskem pachatele zcela nerespektuje doporučení Rady Evropy²⁴⁸, a jako návrh *de lege ferenda* by bylo jistě vhodnější podmínit uložení tohoto trestu právě souhlasným stanoviskem pachatele. Souhlasný postoj pachatele má význam nejen z hlediska penitenciárního, ale pachatel vysílá jasný signál, že je schopen tento trest řádně vykonat.²⁴⁹ Nicméně je třeba dodat, že ani souhlasný postoj není stoprocentní zárukou řádného výkonu trestu obecně prospěšných prací, avšak tohoto nebude možné dosáhnout zřejmě nikdy, neboť osoba pachatele může být proměnlivá.

V rámci hlavního líčení si může soud předmětné stanovisko opatřit výslechem obžalovaného nebo taktéž vyžádáním zprávy od probační a mediační služby.²⁵⁰ Na základě ustanovení § 184 odst. 3 trestního zákoníku je soud oprávněn udávat pokyny probační a mediační službě za účelem obstarání potřebných podkladů k osobě pachatele. V rámci trestu obecně prospěšných prací tak zejména bude probační a mediační služba obstarávat informace o osobě pachatele, jeho osobních, rodinných a sociálních poměrech, zdravotní stav pachatele a zejména i řešené stanovisko k tomuto trestu.²⁵¹ Pro efektivní ukládání a výkon trestu obecně

²⁴⁴ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2023, s. 1150.

²⁴⁵ DURDÍK, Tomáš. § 64 Stanovisko pachatele a jeho zdravotní způsobilost. In: DRAŠTÍK, Antonín; FREMR, Robert; DURDÍK, Tomáš; RŮŽIČKA, Miroslav; SOTOLÁŘ, Alexander aj. *Trestní zákoník: komentář*. Wolters Kluwer Dostupné v Systému ASPI. [citováno 2024-03-01].

²⁴⁶ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2023, s. 1150.

²⁴⁷ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2023, s. 1150.

²⁴⁸ Doporučení Výboru ministrů Rady Evropy č. R (92) 16 k Evropským pravidlům v oblasti komunitních sankcí a opatření ze dne 19. října 1992.

²⁴⁹ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 300.

²⁵⁰ Srov. § 184 trestního zákoníku.

²⁵¹ DURDÍK, Tomáš. § 64 Stanovisko pachatele a jeho zdravotní způsobilost. In: DRAŠTÍK, Antonín; FREMR, Robert; DURDÍK, Tomáš; RŮŽIČKA, Miroslav; SOTOLÁŘ, Alexander aj. *Trestní zákoník: komentář*. Wolters Kluwer Dostupné v Systému ASPI. [citováno 2024-03-01].

prospěšných prací jsou tedy tyto informace zcela klíčové a soud by měl pečlivě dbát na to, aby měl před rozhodnutím o uložení tohoto trestu dostatečné množství informací a podkladů.

Složitější situace nastává v případech, kdy soud rozhoduje o uložení trestu obecně prospěšných prací trestním příkazem. V takovém případě dle ustanovení § 314e odst. 3 trestního řádu je soud povinen si vyžádat zprávu od probační a mediační služby, která bude obsahovat stanovisko pachatele, jeho zdravotní způsobilost a možnosti výkonu trestu obecně prospěšných prací. Ačkoliv má taková zpráva pouze doporučující charakter, měl by soud pečlivě zvažovat, zda rozhodne o uložení trestu obecně prospěšných prací trestním příkazem i přes to, že stanovisko pachatele bude negativní.²⁵² Cílem ukládaných trestů obecně je především jejich řádný výkon, a v této souvislosti by tak měl soud posuzovat a ukládat tresty.

Další nezbytnou podmínkou pro uložení trestu obecně prospěšných prací je i zjišťování zdravotní způsobilosti pachatele. Zdravotní způsobilost pachatele může mít významný vliv na výměru tohoto trestu, a dokonce může být i překážkou pro uložení trestu.²⁵³ Pro zjišťování zdravotní způsobilosti pachatele bude postupováno dle obecných ustanovení o způsobilosti k výkonu práce.²⁵⁴ Za tímto účelem tak soud bude opatřovat důkazy ve formě lékařských posudků, odborných vyjádření nebo znaleckých posudků.²⁵⁵ Stanovená podmínka, která tvoří překážku pro uložení trestu obecně prospěšných prací je zcela logickým vyústěním požadavku na řádný výkon tohoto trestu, kdy si lze jen stěží představit, že by odsouzený řádně vykonal tento trest, který by byl fyzicky náročný, ačkoliv jeho zdravotní stav není na takovou aktivitu způsobilý. Je třeba doplnit, že nemožnost uložit trest obecně prospěšných prací se zakládá zejména na zdravotní indispozici trvalejšího charakteru, invalidity, či jiných závažných zdravotních potíží.²⁵⁶ Určitý stupeň handicapu však automaticky neznamená vyslovení zdravotní nezpůsobilosti, ale je

²⁵² DURDÍK, Tomáš. § 64 Stanovisko pachatele a jeho zdravotní způsobilost. In: DRAŠTÍK, Antonín; FREMR, Robert; DURDÍK, Tomáš; RŮŽIČKA, Miroslav; SOTOLÁŘ, Alexander aj. *Trestní zákoník: komentář*. Wolters Kluwer Dostupné v Systému ASPI. [citováno 2024-03-01].

²⁵³ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 301.

²⁵⁴ Srov. § 41 a násl. zákona č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách.

²⁵⁵ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2023, s. 1151.

²⁵⁶ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2023, s. 1151.

třeba zjišťovat, zda je v obvodu pachatele vhodný poskytovatel, který může zajistit vhodnou práci s ohledem na zdravotní handicap pachatele.²⁵⁷

4.1.2. Výměra trestu obecně prospěšných prací a povinnosti pachatele

Základní výměra trestu obecně prospěšných prací je stanovena v ustanovení § 63 odst. 1 trestního zákoníku, kdy tento trest lze uložit ve výměře od 50 hodin do 300 hodin. Při přijetí trestního zákoníku došlo k úpravě přípustné výměry trestu obecně prospěšných prací z původních 400 hodin na 300 hodin.²⁵⁸ Snížení výměry trestu se setkalo s negativními reakcemi ze strany státních zástupců, kteří argumentovali, že došlo ke změkčení tohoto trestu, a naopak by výměra měla být stanovena ještě vyšší, neboť trest obecně prospěšných prací se ukládá zejména místo nepodmíněného trestu odnětí svobody.²⁵⁹ Na druhé straně se snížení výměry trestu obecně prospěšných prací setkalo s pozitivním ohlasem od probační a mediační služby, která argumentovala tím, že nižší maximální možná výměra tohoto trestu přispěje k lepší vykonatelnosti tohoto trestu, kdy předchozí zkušenosti probační a mediační služby s výkonem trestu v maximální možné výměře 400 hodin nevedly k řádnému výkonu trestu.²⁶⁰ Dle mého názoru je snížení maximální možné výměry trestu obecně prospěšných prací třeba hodnotit kladně. Vyšší výměra trestu obecně prospěšných prací může působit demotivačně a vůle vykonat celý trest tak bude značně oslabena. Opětovně se tak dostáváme k jednomu z účelů trestu, kterým je požadavek na řádně vykonaný trest. Ostatně podobného názoru je i Ščerba, který uvádí, že při ukládání trestu obecně prospěšných prací ve výměře vyšší než 300 hodin docházelo k nevykonání tohoto trestu v celém rozsahu.²⁶¹

Maximální výměra trestu obecně prospěšných prací je sice stanovena na 300 hodin, nicméně lze ve výjimečných případech tuto výměru překonat. Jedná se o situace, kdy je trest obecně prospěšných prací ukládán i přes to, že již dříve byl

²⁵⁷ DURDÍK, Tomáš. § 64 Stanovisko pachatele a jeho zdravotní způsobilost. In: DRAŠTÍK, Antonín; FREMR, Robert; DURDÍK, Tomáš; RŮŽIČKA, Miroslav; SOTOLÁŘ, Alexander aj. *Trestní zákoník: komentář*. Wolters Kluwer Dostupné v Systému ASPI. [citováno 2024-03-02].

²⁵⁸ Srov. § 45a odst. 1 zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon.

²⁵⁹ SCHEINOST, Miroslav. *Sankční politika pohledem praxe*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2014, s. 50.

²⁶⁰ SCHEINOST, Miroslav. *Sankční politika pohledem praxe*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2014, s. 73.

²⁶¹ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 303.

takový trest uložen a nebyl ještě zcela vykonán.²⁶² Při součtu jednotlivých nevykonaných trestů obecně prospěšných, které byly uloženy v různých trestních věcech různými rozhodnutími tak mohou překonat maximální výměru 300 hodin.²⁶³

Při ukládání trestu obecně prospěšných prací není možné aplikovat instituty mimořádného zvýšení či snížení sazby, neboť tyto instituty lze využít jen v při ukládání trestu odnětí svobody.²⁶⁴ Naopak určité omezení při stanovení možné výměry trestu obecně prospěšných prací je možné vyvozovat z ustanovení § 65 odst. 3 trestního zákoníku, které se týká přeměny tohoto trestu na trest odnětí svobody.²⁶⁵ V takovém případě nesmí být překročena horní hranice trestu odnětí svobody, která je určena ve zvláštní části trestního zákoníku za konkrétní trestný čin, s ohledem na přepočítávací poměr, uvedený v ustanovení § 65 odst. 3 trestního zákoníku, kdy se jedna hodina nevykonaného trestu obecně prospěšných prací přeměňuje na jeden den trestu odnětí svobody.²⁶⁶ Tato situace se bude týkat především trestných činů, u kterých je trestním zákoníkem stanovena horní hranice trestu odnětí svobody na šest měsíců, kdy u takových trestů je možné uložit trest obecně prospěšných prací v maximální možné výměře 180 hodin.²⁶⁷ V opačné situaci, kdy by při přeměně celé trestu obecně prospěšných prací došlo ke stanovení doby trestu odnětí svobody v menší výměře, než je minimální sazba stanovená trestním zákonem, je taková situace povolena.²⁶⁸

Stejně jako tomu bylo u trestu domácího vězení, i v případě trestu obecně prospěšných prací lze uložit přiměřená omezení a přiměřené povinnosti po dobu výkonu tohoto trestu.²⁶⁹ Tato přiměřená omezení a přiměřené povinnosti vychází z ustanovení § 48 odst. 4 trestního zákoníku a jedná se o taková omezení či povinnosti, které mají především za úkol nasměrovat odsouzeného k vedení řádného života a zamezení páchání trestné činnosti do budoucna. Doba, na kterou lze uložit přiměřená omezení a přiměřené povinnosti je poté stanovena od právní

²⁶² DURDÍK, Tomáš. § 63 Výměra trestu obecně prospěšných prací. In: DRAŠTÍK, Antonín; FREMR, Robert; DURDÍK, Tomáš; RŮŽIČKA, Miroslav; SOTOLÁŘ, Alexander aj. *Trestní zákoník: komentář*. Wolters Kluwer Dostupné v Systému ASPI. [citováno 2024-03-02].

²⁶³ DURDÍK, Tomáš. § 63 Výměra trestu obecně prospěšných prací. In: DRAŠTÍK, Antonín; FREMR, Robert; DURDÍK, Tomáš; RŮŽIČKA, Miroslav; SOTOLÁŘ, Alexander aj. *Trestní zákoník: komentář*. Wolters Kluwer Dostupné v Systému ASPI. [citováno 2024-03-02].

²⁶⁴ Srov. § 58 a § 59 trestního zákoníku.

²⁶⁵ Srov. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 23.05.2007 sp. zn. 4 Tz 34/2007.

²⁶⁶ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2023, s. 1146.

²⁶⁷ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 304.

²⁶⁸ Srov. Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 26.6.2001 sp. zn. 11 Tz 129/2001.

²⁶⁹ § 63 odst. 2 trestního zákoníku.

moci odsuzujícího rozhodnutí až do skončení výkonu trestu obecně prospěšných prací.²⁷⁰

Z právní úpravy trestu obecně prospěšných prací²⁷¹ vyplývají základní povinnosti spočívající v povinnosti odsouzeného vykonat uložený trest obecně prospěšných prací do jednoho roku ode dne stanoveného nástupu (k tomuto více viz kapitola 4.2.). Další ze základních povinností je vykonat tento trest osobně, bezplatně a ve svém volném čase.²⁷² Neméně důležitou povinností odsouzeného je již zmíněné vedení řádného života, kdy pro účely splnění této povinnosti je možné nahlížet od doby odsouzení, tedy nabytí právní moci odsuzujícího rozhodnutí až do skončení výkonu trestu obecně prospěšných prací, přičemž lze přihlížet i k době mezi právní mocí odsuzujícího rozsudku a nařízením výkonu tohoto trestu.²⁷³

4.2. Výkon trestu obecně prospěšných prací

Právní úpravu výkonu trestu obecně prospěšných prací nalezneme v ustanovení § 335 až § 340b trestního řádu. Předpokladem k řádnému výkonu trestu obecně prospěšných prací je nejprve nařízení jeho výkonu. Je třeba upozornit, že soud v odsuzujícím rozhodnutí neuvádí bližší podrobnosti výkonu trestu obecně prospěšných prací, ani nestanoví konkrétní pracovní činnost, místo nebo dobu provádění prací, to se děje až v rámci vykonávacího řízení. Poté, co se rozhodnutí, kterým byl uložen trest obecně prospěšných prací, stane vykonatelným, předseda senátu (který rozhodl v prvním stupni) zašle opis vykonatelného rozhodnutí probačnímu úředníkovi, aby mohly být sjednány podmínky výkonu tohoto trestu.²⁷⁴ Role probační a mediační služby je, jak je tomu i u dalších alternativních trestů, velmi důležitá. Pro účely výkonu trestu obecně prospěšných prací je místně příslušným střediskem probační a mediační služby, v jehož obvodu odsouzený fakticky bydlí.²⁷⁵ K projednání podmínek je výslovně stanovena povinnost pro odsouzeného se dostavit na výzvu probačního úředníka do příslušného střediska probační a mediační služby, kdy odsouzenému při nesplnění této výzvy hrozí i

²⁷⁰ DURDÍK, Tomáš. § 63 Výměra trestu obecně prospěšných prací. In: DRAŠTÍK, Antonín; FREMR, Robert; DURDÍK, Tomáš; RŮŽIČKA, Miroslav; SOTOLÁŘ, Alexander aj. *Trestní zákoník: komentář*. Wolters Kluwer Dostupné v Systému ASPI. [citováno 2024-03-02].

²⁷¹ § 62 až § 65 trestního zákoníku.

²⁷² § 65 odst. 1 trestního zákoníku.

²⁷³ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 307.

²⁷⁴ § 336 odst. 1 trestního řádu.

²⁷⁵ DURDÍK, Tomáš. § 336 Změna trestu domácího vězení. In: DRAŠTÍK, Antonín; FENYK, Jaroslav aj. *Trestní řád: Komentář*. Wolters Kluwer. Dostupné v Systému ASPI. [citováno 2024-03-02].

přeměna trestu na trest odnětí svobody.²⁷⁶ Na této schůzce mezi probačním úředníkem a odsouzeným budou projednány podmínky pro výkon trestu obecně prospěšných prací, kdy především bude stanoven harmonogram výkonu trestu. V harmonogramu se určí den nástupu k výkonu trestu a při jeho sestavování je důležité, aby byl nastaven s ohledem na ostatní povinnosti odsouzeného (například doba výkonu jeho zaměstnání) a především musí být nastaven tak, aby jeho provedení mohlo být reálné, neboť v případě porušení stanoveného harmonogramu může hrozit odsouzenému přeměna trestu pro porušení podmínek výkonu trestu obecně prospěšných prací.²⁷⁷

Poté, co dojde k projednání podmínek výkonu trestu obecně prospěšných prací, stanoví následně probační úředník, se souhlasem odsouzeného, druh a místo výkonu trest, dále stanoví poskytovatele obecně prospěšných prací a zejména stanoví den nástupu k výkonu tohoto trestu.²⁷⁸ Je třeba při stanovení druhu a místa výkonu trestu spolupracovat především s poskytovatelem obecně prospěšných prací a vychází především z potřeby výkonu takových prací v obvodu okresního soudu, ve kterém odsouzený bydlí.²⁷⁹ Je třeba uvést, že trest obecně prospěšných prací se vykonává primárně v obvodu okresního soudu, ve kterém odsouzený bydlí, mimo obvod lze tento trest vykonávat pouze se souhlasem odsouzeného.²⁸⁰ Konkrétní druh a místo výkonu obecně prospěšných prací poté probační úředník vybírá ze seznamu, které příslušné středisko probační a mediační služby pro účely výkonu trestu obecně prospěšných prací vede.²⁸¹ Při určování druhu obecně prospěšných prací může probační úředník přihlížet k dovednostem, znalostem a profesním předpokladům odsouzeného, nicméně v praxi je velmi těžké najít druh práce, který by přesně odpovídal kvalitám odsouzeného.²⁸² Zároveň se probační úředník snaží nalézt vhodnou obecně prospěšnou práci co nejblíže bydlišti odsouzeného.²⁸³ Poskytovatelům obecně prospěšných prací se ostatně stanoví povinnost, podle ustanovení § 338 trestního řádu, sdělovat požadavky na výkon

²⁷⁶ § 336a odst. 1 trestního řádu.

²⁷⁷ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 321.

²⁷⁸ § 336a odst. 2 trestního řádu.

²⁷⁹ § 336a odst. 3 trestního řádu.

²⁸⁰ § 335 trestního řádu.

²⁸¹ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 319.

²⁸² ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 320.

²⁸³ § 336a odst. 3 trestního řádu.

těchto prací, stejně tak jako i ohlašovat podstatné změny ve výkonu těchto prací. Pokud probační úředník s odsouzeným projednají podmínky výkonu trestu obecně prospěšných prací a odsouzený nesouhlasí se stanovenými podmínkami, je probační úředník povinen o tomto vyrozumět soud, který následně o podmínkách výkonu rozhodne.²⁸⁴

Jak bylo již výše uvedeno, výkon trestu obecně prospěšných prací spočívá v osobním výkonu stanovené prospěšné práce, bezplatně a ve volném čase odsouzeného. Výkonem tohoto trestu tak nedochází mezi poskytovatele prospěšné práce a odsouzeným k uzavření pracovního poměru.²⁸⁵ Není však vyloučeno, aby odsouzený vykonával trest obecně prospěšných prací u svého zaměstnavatele, nicméně je třeba dbát zvýšené opatrnosti, aby nevykonával odsouzený svůj trest během běžné pracovní doby.²⁸⁶

Odsouzený musí vykonat trest obecně prospěšných prací nejpozději do jednoho roku ode dne stanoveného jako den nástupu výkonu trestu.²⁸⁷ Z jazykového výkladu ustanovení § 65 odst. 1 trestního zákoníku nevyplývá, že by nemohl odsouzený vykonat trest rychleji než v rozmezí jednoho roku. Naopak si lze představit, že určitá část odsouzených bude chtít vykonat trest v co nejkratší době. Je třeba ovšem upozornit, že pokud by začal odsouzený vykonávat obecně prospěšné práce ještě před jeho nařízením, nelze tuto skutečnost posuzovat jako řádný výkon trestu, na což by měl být ze strany probačního úředníka a poskytovatele prací upozorněn.²⁸⁸ V ustanovení § 65 odst. 1 jsou poté stanoveny i možné situace, které se nezapočítávají do doby pro výkon trestu obecně prospěšných prací. Do doby pro výkon trestu obecně prospěšných prací se tak nezapočítává doba, po kterou odsouzený „(a) nemohl obecně prospěšné práce vykonávat pro zdravotní nebo zákonné překážky, nebo (b) byl ve vazbě nebo vykonával trest odnětí svobody.“²⁸⁹

²⁸⁴ § 336a odst. 4 trestního řádu.

²⁸⁵ DURDÍK, Tomáš. § 65 Výkon trestu obecně prospěšných prací. In: DRAŠTÍK, Antonín; FREMR, Robert; DURDÍK, Tomáš; RŮŽIČKA, Miroslav; SOTOLÁŘ, Alexander aj. *Trestní zákoník: komentář*. Wolters Kluwer Dostupné v Systému ASPI. [citováno 2024-03-02].

²⁸⁶ DURDÍK, Tomáš. § 65 Výkon trestu obecně prospěšných prací. In: DRAŠTÍK, Antonín; FREMR, Robert; DURDÍK, Tomáš; RŮŽIČKA, Miroslav; SOTOLÁŘ, Alexander aj. *Trestní zákoník: komentář*. Wolters Kluwer Dostupné v Systému ASPI. [citováno 2024-03-02].

²⁸⁷ § 65 odst. 1 trestního zákoníku.

²⁸⁸ DURDÍK, Tomáš. § 65 Výkon trestu obecně prospěšných prací. In: DRAŠTÍK, Antonín; FREMR, Robert; DURDÍK, Tomáš; RŮŽIČKA, Miroslav; SOTOLÁŘ, Alexander aj. *Trestní zákoník: komentář*. Wolters Kluwer Dostupné v Systému ASPI. [citováno 2024-03-02].

²⁸⁹ § 65 odst. 1 písm. a) a b) trestního zákoníku.

4.2.1. Odklad, přerušení a upuštění od výkonu trestu obecně prospěšných prací

Trestní řád dále obsahuje i úpravu tří variant, které mohou při výkonu trestu obecně prospěšných prací nastat, kdy pro řádný výkon tohoto trestu je třeba reagovat na některé situace. Jedná se o odklad, přerušení a upuštění od výkonu trestu obecně prospěšných prací, které jsou upraveny v ustanovení § 339 až § 340a trestního řádu. Pokud jde o odklad a přerušení výkonu, nezapočítává se taková doba do doby určené pro výkon trestu obecně prospěšných prací.²⁹⁰ O odkladu a přerušení výkonu trestu obecně prospěšných prací může být rozhodnuto pouze v případě, že již byl tento trest pravomocně uložen a výkon trestu byl nařízen (tedy již počala jednoroční lhůta pro jeho výkon), přičemž o odkladu můžeme hovořit v situacích, kdy ještě odsouzený nezačal, respektive nenastoupil k výkonu obecně prospěšných prací, zatímco v případě přerušení se již jedná o situace, kdy odsouzený zahájil výkon obecně prospěšných prací.²⁹¹ Podmínky, za kterých je možné výkon trestu odložit či přerušit, jsou prakticky shodné. Podle ustanovení § 339 odst. 1 trestního řádu tak může být výkon trestu odložen či přerušen za situace přechodného zhoršení zdravotního stavu, kdy se bude jednat především o krátkodobé či déletrvající duševní či tělesné indispozice, které znemožňují odsouzenému řádný výkon trestu s tím, že zhoršení zdravotního stavu je nutné doložit lékařskou zprávou.²⁹² Dalším důvodem pro odložení či přerušení výkonu trestu je, pokud odsouzená je těhotná nebo matkou novorozeného dítěte, kdy se výkon trestu odloží na jeden rok od porodu.²⁹³ Dle jazykového výkladu tohoto ustanovení je zřejmé, že soud tak musí učinit obligatorně. Třetím důvodem pro odložení či přerušení výkonu trestu je, pokud odsouzený byl povolán k výkonu vojenské činné služby.²⁹⁴ Specifickým důvodem, který znamená pouze odložení výkonu trestu, je poté uveden v ustanovení § 339 odst. 3 trestního řádu, kdy jde o tzv. jiné důležité důvody. Důležitým důvodem pro odklad výkonu trestu může být například příprava na maturitní zkoušky nebo neodkladná pracovní cesta

²⁹⁰ § 339 odst. 4 trestního řádu.

²⁹¹ DURDÍK, Tomáš. § 339 Odklad a přerušení výkonu trestu. In: DRAŠTÍK, Antonín; FENYK, Jaroslav aj. *Trestní řád: Komentář*. Wolters Kluwer. Dostupné v Systému ASPI. [citováno 2024-03-02].

²⁹² DURDÍK, Tomáš. § 339 Odklad a přerušení výkonu trestu. In: DRAŠTÍK, Antonín; FENYK, Jaroslav aj. *Trestní řád: Komentář*. Wolters Kluwer. Dostupné v Systému ASPI. [citováno 2024-03-02].

²⁹³ § 339 odst. 2 trestního řádu.

²⁹⁴ § 340 trestního řádu.

odsouzeného do zahraničí.²⁹⁵ V těchto případech může být výkon trestu odložen nejvýše na dobu tří měsíců od právní moci odsuzujícího rozhodnutí, kterým byl trest obecně prospěšných prací uložen. Dále je možné odložit výkon tohoto trestu v případech, kdy je poskytována zvláštní ochrana a pomoc podle zvláštního právního předpisu²⁹⁶, kdy odložení poté bude trvat do doby skončení této zvláštní ochrany a pomoci.²⁹⁷

Soud může i od výkonu trestu obecně prospěšných prací upustit, a to za předpokladu, že je odsouzený „v důsledku změny svého zdravotního stavu dlouhodobě neschopen tento trest vykonat“²⁹⁸ Stejně, jako tomu bylo u odložení a přerušení výkonu, i zde je možné upustit od výkonu trestu až po pravomocném rozhodnutí, kterým byl trest obecně prospěšných prací uložen a po jeho nařízení, tedy již počala běžet jednoroční lhůta k výkonu tohoto trestu.²⁹⁹ Pokud by totiž důvod k upuštění od výkonu trestu nastal během rozhodování o uložení trestu obecně prospěšných prací, neměl by soud tento druh trestu ani uložit.³⁰⁰ Prakticky jediným taxativním důvodem pro upuštění od výkonu trestu je zhoršení zdravotního stavu, které je nutné doložit zdravotní zprávou od lékaře.³⁰¹

Ať se jedná o odložení, přerušení či upuštění od výkonu trestu, rozhoduje o tomto soud z úřední povinnosti, a to v době, kdy se o splnění podmínek pro využití jednoho z uvedených institutů dozví.³⁰² V praxi však budou mnohem častější případy, kdy soud rozhodne na návrh samotného odsouzeného či na návrh probačního úředníka.³⁰³

²⁹⁵ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 323.

²⁹⁶ Zákon č. 137/2001 Sb., o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením a o změně zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.

²⁹⁷ § 339 odst. 3 trestního řádu.

²⁹⁸ § 340a trestního řádu.

²⁹⁹ DURDÍK, Tomáš. § 340a Přeměna trestu obecně prospěšných prací v trest domácího vězení, v peněžitý trest nebo v trest odnětí svobody. In: DRAŠTÍK, Antonín; FENYK, Jaroslav aj. *Trestní řád: Komentář*. Wolters Kluwer. Dostupné v Systému ASPI. [citováno 2024-03-02].

³⁰⁰ Srov. § 64 trestního zákoníku.

³⁰¹ DURDÍK, Tomáš. § 340a Přeměna trestu obecně prospěšných prací v trest domácího vězení, v peněžitý trest nebo v trest odnětí svobody. In: DRAŠTÍK, Antonín; FENYK, Jaroslav aj. *Trestní řád: Komentář*. Wolters Kluwer. Dostupné v Systému ASPI. [citováno 2024-03-02].

³⁰² DURDÍK, Tomáš. § 339 Odklad a přerušení výkonu trestu. In: DRAŠTÍK, Antonín; FENYK, Jaroslav aj. *Trestní řád: Komentář*. Wolters Kluwer. Dostupné v Systému ASPI. [citováno 2024-03-02].

³⁰³ DURDÍK, Tomáš. § 340a Přeměna trestu obecně prospěšných prací v trest domácího vězení, v peněžitý trest nebo v trest odnětí svobody. In: DRAŠTÍK, Antonín; FENYK, Jaroslav aj. *Trestní řád: Komentář*. Wolters Kluwer. Dostupné v Systému ASPI. [citováno 2024-03-02].

4.2.2. Kontrola výkonu trestu obecně prospěšných prací

Pro řádné vykonání trestu obecně prospěšných prací je velmi důležité, aby byl takový výkon náležitě kontrolován. Jak je již v rámci alternativních trestů běžné, i zde tak má klíčovou roli probační a mediační služba. V předešlých kapitolách o výkonu trestu obecně prospěšných prací byla již role probační a mediační služby ve vztahu k uložení a nařízení tohoto trestu analyzována, nicméně její činnost nekončí ani v případě vykonávání trestu, tedy při jeho kontrole.

Již s ohledem na činnost probačního úředníka při sjednávání podmínek je zřejmé, že bude mít probační úředník o odsouzeném nejvíce informací a bude s ním v užším kontaktu. Na základě této úzké vazby tak může probační úředník rychle a účinně předávat zprávy soudu o výkonu trestu odsouzeného, a tím tedy může dojít k účinnému přerušení či upuštění od výkonu trestu či jeho přeměně.³⁰⁴ Probační úředník však není jediným subjektem, který se podílí na kontrole výkonu trestu obecně prospěšných prací. Pro efektivní výkon trestu je nezbytná i určitá součinnost od poskytovatele obecně prospěšných prací. Je prakticky nemožné, aby byl probační úředník neustále u odsouzeného a kontroloval jeho výkon obecně prospěšných prací.

Právě kontrola spočívající v prověřování, zda odsouzený řádně vykonává uložený trest a jeho podmínky je nejdůležitější činností probačního úředníka v rámci kontroly výkonu trestu. Zde se nejvíce projevuje součinnost mezi poskytovatelem obecně prospěšných prací a probačním úředníkem. Probační úředník by tedy ze strany poskytovatele obecně prospěšných prací měl být včas informován o případných problémech odsouzeného souvisejících s výkonem trestu a stejně tak by měl vést evidenci a podávat průběžné zprávy o činnosti odsouzeného.³⁰⁵ Pokud dojde k porušení podmínek výkonu trestu obecně prospěšných prací, je na místě, aby probační úředník kontaktoval odsouzeného, vysvětlil mu v čem je spatřováno porušení podmínek, poučil jej o tom, co bude následovat v případě dalšího porušování podmínek a v neposlední řadě by měl

³⁰⁴ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 396.

³⁰⁵ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 399.

taktéž na odsouzeného výchovně působit a nasměrovat ho opět k vedení řádného života.³⁰⁶

Kontrolu na místě tak zpravidla probační úředník nekoná a vystačí si pouze se zprávami od poskytovatele obecně prospěšných prací, nicméně není vyloučeno, aby probační úředník kontroloval odsouzeného přímo osobně.³⁰⁷ Osobní kontrola odsouzeného tak připadá v úvahu zejména v situacích, kdy má probační úředník důvodné pochybnosti o tom, zda je trest vykonáván řádně, tedy například pokud poskytovatel obecně prospěšných prací nepodává průběžné zprávy o výkonu trestu.³⁰⁸ V případě porušení podmínek je poté na zvážení probačního úředníka, s ohledem na míru a závažnost porušení podmínek, zda pouze upozorní odsouzeného a poučí jej, případně zda bezodkladně podá informaci soudu, který následně může rozhodnout o přeměně trestu obecně prospěšných prací na trest odnětí svobody.³⁰⁹

Probační úředník však nesděluje soudu pouze porušení podmínek výkonu trestu obecně prospěšných prací, nicméně informuje soud i o tom, že odsouzený tento trest řádně, tedy především dle stanovených podmínek v harmonogramu, vykonal.³¹⁰ Řádné vykonání trestu a upuštění od výkonu trestu má za následek, že se na odsouzeného hledí, jako by nebyl odsouzen.³¹¹ Ze zákona tak zde dochází k zahlazení odsouzení a tím tedy k tomu, že nelze k tomuto odsouzení v budoucnu přihlížet ani jako k přitěžující okolnosti.³¹² Pro úplnost je vhodné dodat, že zákonná fikce neodsouzení podle ustanovení § 65 odst. 5 trestního zákoníku nastává i tehdy, když „*pachatel vykonal trest obecně prospěšných prací až poté, kdy již bylo rozhodnuto o přeměně tohoto trestu na trest odnětí svobody a došlo k započtení takto vykonaného trestu obecně prospěšných prací do nařízeného trestu odnětí svobody.*“³¹³

³⁰⁶ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 399.

³⁰⁷ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 399.

³⁰⁸ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 399.

³⁰⁹ § 337 odst. 2 trestního řádu.

³¹⁰ § 337 odst. 2 trestního řádu.

³¹¹ § 65 odst. 5 trestního zákoníku.

³¹² DURDÍK, Tomáš. § 65 Výkon trestu obecně prospěšných prací. In: DRAŠTÍK, Antonín; FREMR, Robert; DURDÍK, Tomáš; RŮŽIČKA, Miroslav; SOTOLÁŘ, Alexander aj. *Trestní zákoník: komentář*. Wolters Kluwer Dostupné v Systému ASPI. [citováno 2024-03-02].

³¹³ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 12. 1. 2010, sp. zn. 8 Tdo 1430/2009.

4.3. Přeměna trestu obecně prospěšných prací

V případech, kdy odsouzený nevykonává řádně uložený trest obecně prospěšných prací, nevede řádný život či případně nedodrží uložená přiměřená omezení nebo přiměřené povinnosti, je i v rámci tohoto trestu stanovena možnost jeho přeměny na trest odnětí svobody. Přeměna je upravena v ustanovení § 65 odst. 3 trestního zákoníku a ustanovení § 340b trestního řádu. Předmětná úprava tak předpokládá, že pokud odsouzený nebude vést řádný život, bude se vyhýbat nástupu k výkonu trestu, poruší bez závažných důvodů sjednané podmínky výkonu trestu, nevykonává trest nebo jinak maří výkon trestu obecně prospěšných prací.³¹⁴ Některý z těchto důvodů přeměny je třeba, aby nastal v době od právní moci odsuzujícího rozhodnutí, jímž byl trest obecně prospěšných prací uložen až do doby úplného vykonání tohoto trestu.³¹⁵ Neexistuje žádné omezení, do kdy je třeba rozhodnout o důvodu, jenž odůvodňuje přeměnu trestu, nicméně je třeba, aby o něm bylo rozhodnuto dříve, než bude trest obecně prospěšných prací vykonán.³¹⁶ Soud nepřemění jen celý trest obecně prospěšných prací, ale taktéž i jeho zbytku, která ještě nebyla vykonána.³¹⁷ Rozhoduje-li soud o přeměně zbytku trestu, musí spolehlivě zjistit rozsah v jakém nebyl trest vykonán a jakou část trestu odsouzený vykonal.³¹⁸ V případě, že soud rozhodne o přeměně trestu obecně prospěšných prací, je nutné, aby v rozhodnutí o této přeměně stanovil také způsob výkonu trestu odnětí svobody a délku, která se stanoví přepočtovým pravidlem – jedna hodina nevykonaného trestu obecně prospěšných prací se rovná jednomu dni trestu odnětí svobody.³¹⁹ Z logiky věci se poté vždy bude jednat o nepodmíněný trest odnětí svobody, a nikoliv o podmíněný trest odnětí svobody, neboť dochází k porušení stanovených podmínek jednoho trestu, kdy k dosažení účelu trestu je nutné přistoupit k závažnějšímu trestu.

Kromě přeměny trestu obecně prospěšných prací na trest odnětí svobody při porušení stanovených podmínek je dále ještě soudu dána podle ustanovení § 65 odst. 4 trestního zákoníku možnost ponechat trest v platnosti. Jedná se o výjimečný postup soudu, který je třeba užít pouze po pečlivém zhodnocení okolností daného případu, stejně tak osoby pachatele. Pokud se soud rozhodne, že ponechá v platnosti

³¹⁴ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2023, s. 1159.

³¹⁵ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2023, s. 1159.

³¹⁶ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2023, s. 1159.

³¹⁷ § 65 odst. 3 trestního zákoníku

³¹⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 23. 5. 2017, sp. zn. 7 Tz 12/2017.

³¹⁹ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2023, s. 1161.

trestu obecně prospěšných prací, uloží zároveň (a) dohled nad odsouzeným po dobu výkonu trestu, (b) na dobu výkonu trestu stanoví přiměřená omezení a přiměřené povinnosti nebo (c) v případech, kdy je odsouzený věku blízkému mladistvým, může stanovit po dobu výkonu trestu výchovná opatření.³²⁰ Tyto jednotlivé opatření může soud i kombinovat, případně fakultativně lze i dobu výkonu trestu obecně prospěšných prací prodloužit až o šest měsíců.³²¹ Na tomto místě je třeba zdůraznit, že se jedná o prodloužení doby k výkonu trestu obecně prospěšných prací, nikoliv prodloužení samotné výměry, respektive počtu hodin, trestu obecně prospěšných prací.³²²

O přeměně trestu obecně prospěšných prací, jakožto i o ponechání v platnosti tohoto trestu rozhoduje soud bez zbytečného odkladu, a to na návrh „*státního zástupce, probačního úředníka, poskytovatele, u něhož jsou obecně prospěšné práce vykonávány, podaný prostřednictvím tohoto probačního úředníka, nebo i bez takového návrhu*“³²³ Při rozhodování o přeměně trestu obecně prospěšných prací na trest odnětí svobody má odsouzený, jehož se přeměna týká, právo na to, aby byl tohoto jednání o přeměně přítomen a zároveň, aby měl možnost se vyjádřit ke všem skutečnostem, stejně tak jako měl právo předkládat důkazy.³²⁴

Pro úplnost je vhodné dodat, že trestní zákoník ve znění do 30. 9. 2020 upravoval možnost přeměny trestu obecně prospěšných prací na trest domácího vězení a peněžitý trest.³²⁵

³²⁰ § 65 odst. 4 písm. a) až c) trestního zákoníku.

³²¹ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2023, s. 1163.

³²² ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2023, s. 1163.

³²³ § 340b odst. 1 trestního řádu.

³²⁴ Srov. náleží Ústavního soudu ČR ze dne 29. 6. 2020, sp. zn. I. ÚS 2959/20.

³²⁵ Změna byla provedena zákonem č. 333/2020 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

5. Peněžitý trest

Peněžitý trest patří mezi již tradiční tresty a nejstarší tresty, které jsou aktuální a účinné i v dnešní době.³²⁶ Peněžitý trest představuje jednu v nejvýznamnějších alternativ ke krátkodobým trestům odnětí svobody, a ačkoliv jde z povahy věci o majetkový postih, neuplatňuje se pouze majetkových trestných činů.³²⁷ Možnost postihovat i nemajetkové trestné činy poté vyplývá z ustanovení § 67 odst. 2 písm. b) trestního zákoníku. Nicméně bude typicky peněžitý trest přicházet v úvahu zejména v případech, kdy se pachatel dopustil trestné činnosti směřující k zajištění neoprávněného majetkového prospěchu. Účelem tohoto trestu tak bude především postihnout takového pachatele na jeho majetku, který získal trestnou činností, tak i jeho legálně nabytému majetku.³²⁸

Podstatou peněžitého trestu je zaplacení uložené částky pachatelem. Na to je navázána negativní stránka peněžitého trestu, kdy tento trest nepostihuje pouze samotnou osobu pachatele, ale citelně se dotýká i jeho rodiny, osob, ke kterým má vyživovací povinnosti a v neposlední řadě i osoby poškozeného.³²⁹ Dále je třeba zmínit, že s ohledem na majetkovou povahu této sankce je uložení tohoto trestu velmi závislé na majetkové situaci pachatele, kdy takové majetkové poměry mohou být u různých osob značně odlišné.³³⁰ Nespornou výhodou peněžitého trestu je poté jeho ekonomická stránka, neboť při řádném výkonu tohoto trestu nejen že stát ušetří na nákladech výkonu trestu odnětí svobody, ale zároveň zaplacená částka peněžitého trestu připadá státu.³³¹ Ačkoliv se může zdát, že peněžitý trest je trestem mírným, při správné individualizaci tohoto trestu může dojít k velmi citelné újmě pachatele.³³² Peněžitý trest tak na pachatele trestného činu působí odstrašujícím

³²⁶ LYONS, Lewis. *Historie trestu: justiční tresty od dávných dob po současnost*. Praha: Svojtka & Co., 2004, s. 6.

³²⁷ JELÍNEK, Jirí. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022, s. 433.

³²⁸ DRAŠTÍK, Antonín. § 67 Peněžitý trest. In: DRAŠTÍK, Antonín; FREMR, Robert; DURDÍK, Tomáš; RŮŽIČKA, Miroslav; SOTOLÁŘ, Alexander aj. *Trestní zákoník: komentář*. Wolters Kluwer Dostupné v Systému ASPI. [citováno 2024-03-07].

³²⁹ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2023, s. 1185.

³³⁰ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2023, s. 1185.

³³¹ Srov. § 69 odst. 1 trestního zákoníku.

³³² ZEZULOVÁ, Jana a HOMOLA, Martin. Faktory mající vliv na ukládání peněžitého trestu v České republice. *Státní zastupitelství*, roč. 15 (2017), č. 2. Dostupné v Systému ASPI. [citováno 2024-03-07].

způsobem a jako varování, kdy jeho následkem je pachatel snížení životní úrovně pachatele.³³³

5.1. Právní úprava peněžitého trestu

Peněžitý trest je především upraven v ustanovení § 67 až § 69 trestního zákoníku. V těchto ustanoveních jsou upraveny podmínky uložení peněžitého trestu, jeho výměra, výkon a případná přeměna peněžitého trestu na trest odnětí svobody.

5.1.1. Podmínky uložení peněžitého trestu

V ustanovení § 67 jsou stanoveny základní podmínky uložení peněžitého trestu. Obecně může soud uložit peněžitý trest v případech, kdy „*pachatel pro sebe nebo pro jiného úmyslným trestným činem získal nebo se snažil získat majetkový prospěch.*“³³⁴ Podle tohoto ustanovení tak připadá v úvahu uložení peněžitého trestu v případech, kdy pachatel spáchá úmyslný trestný čin ze zjištěné pohnutky, kdy splnění této podmínky má za následek, že je nerozhodné, zda trestní zákon výslovně dovoluje u konkrétního trestného činu uložit peněžitý trest.³³⁵ Zjištěnou pohnutkou rozumíme získání pro sebe nebo pro jinou osobu neoprávněný majetkový prospěch úmyslným trestným činem, případně kdy se takovým trestným činem snažil získat takový prospěch, přičemž není podstatné, zda se to pachateli skutečně povedlo či nikoliv.³³⁶ Z logiky věci je tedy zřejmé, že podle ustanovení § 67 odst. 1 trestního zákoníku nelze uložit peněžitý trest za nedbalostní trestné činy.

Dále lze uložit peněžitý trest podle ustanovení § 67 odst. 2 trestního zákoníku i v případech, kdy není splněna podmínka uvedená v předchozím odstavci. Jedná se tedy o případy, kdy lze peněžitý trest uložit, ačkoliv nebyl trestný čin spáchán úmyslně a se zjištěnou pohnutkou. Ustanovení § 67 odst. 2 trestního zákoníku poté rozlišuje dvě podmínky, za kterých lze uložit peněžitý trest. Peněžitý trest lze uložit v případech, kdy „*(a) trestní zákon uložení tohoto trestu za spáchaný trestný čin dovoluje, nebo (b) ho ukládá za přečin a vzhledem k povaze a závažnosti*

³³³ VANDUCHOVÁ, Marie. Peněžitý trest: praxi nedocenená alternativa trestu odnětí svobody? In: VANDUCHOVÁ, Marie a GRIVNA, Tomáš. *Pocta Otovi Novotnému k 80. narozeninám*. Praha: ASPI, 2008, s. 424.

³³⁴ § 67 odst. 1 trestního zákoníku.

³³⁵ DRAŠTÍK, Antonín. § 67 Peněžitý trest. In: DRAŠTÍK, Antonín; FREMR, Robert; DURDÍK, Tomáš; RŮŽIČKA, Miroslav; SOTOLÁŘ, Alexander aj. *Trestní zákoník: komentář*. Wolters Kluwer Dostupné v Systému ASPI. [citováno 2024-03-07].

³³⁶ DRAŠTÍK, Antonín. § 67 Peněžitý trest. In: DRAŠTÍK, Antonín; FREMR, Robert; DURDÍK, Tomáš; RŮŽIČKA, Miroslav; SOTOLÁŘ, Alexander aj. *Trestní zákoník: komentář*. Wolters Kluwer Dostupné v Systému ASPI. [citováno 2024-03-07].

*spáchaného přečinu a osobě a poměrům pachatele nepodmíněný trest odnětí svobody současně neukládá.*³³⁷ Písm. a) směřuje na ty trestné činy, kde trestní zákon přímo výslovně dovoluje uložit trestný čin. Takovým trestným činem je například trestný čin přechovávání omamné a psychotropní látky a jedu (§ 284 odst. 3 trestního zákoníku), trestný čin neoprávněného nakládání s odpady (§ 298 odst. 4 trestního zákoníku) nebo trestný čin zmaření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání (§ 337 odst. 3 trestního zákoníku). Pro uložení peněžitého trestu podle citovaného písm. a) tak dochází v případech, kdy není rozhodné, zda se jedná o úmyslný trestný čin bez zjištěné pohnutky či nedbalostní trestný čin, jestli se jedná o zločin či přečin a není rozhodné ani, zda je peněžitý trest ukládán samostatně nebo vedle jiného druhu trestu.³³⁸

Odlišné, částečně opačné, podmínky pro uložení peněžitého trestu jsou uvedeny v § 67 odst. 2 písm. b) trestního zákoníku. Zde jsou prakticky dány dvě podmínky, které je třeba splnit, aby mohl být uložen peněžitý trest podle citovaného ustanovení. Peněžitý trest se v takových případech ukládá za spáchaný přečin a trest odnětí svobody se vedle tohoto trestu neukládá. Je třeba doplnit, že peněžitý trest lze uložit v případech, kdy je vedle něho ukládán trest odnětí svobody, avšak v jiné jeho formě, jako je například podmíněné odsouzení nebo podmíněné odsouzení s dohledem.³³⁹ Opačného názoru je Púry, který zmiňuje, že tyto jiné formy trestu odnětí svobody lze uložit vedle peněžitého trestu pouze v případě podmínek podle ustanovení § 67 odst. 2 písm. a) trestního zákoníku.³⁴⁰ Dle mého názoru je vhodnější se přiklonit k názoru Draštíka, neboť možnost uložit peněžitý trest podle písm. b) i vedle jiných forem trestu odnětí svobody umožňuje lepší variabilitu při ukládání peněžitého trestu a zároveň takový postup neodporuje znění předmětného ustanovení, neboť se nejedná přímo o nepodmíněný trest odnětí svobody. Pokud se ukládá peněžitý trest, je nezbytné kumulativně splnit tři podmínky, tedy že se jedná o trest uložený za přečin, ve zvláštní části trestního zákoníku konkrétní přečin neobsahuje peněžitý trest a vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného přečinu,

³³⁷ § 67 odst. 2 písm. a) a b) trestního zákoníku.

³³⁸ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2023, s. 1189.

³³⁹ DRAŠTÍK, Antonín. § 67 Peněžitý trest. In: DRAŠTÍK, Antonín; FREMR, Robert; DURDÍK, Tomáš; RŮŽIČKA, Miroslav; SOTOLÁŘ, Alexander aj. *Trestní zákoník: komentář*. Wolters Kluwer Dostupné v Systému ASPI. [citováno 2024-03-07].

³⁴⁰ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2023, s. 1189.

stejně tak jako s přihlédnutím k osobě a poměrům pachatele zároveň soud neukládá i nepodmíněný trest odnětí svobody.³⁴¹

Ustanovení § 67 odst. 3 trestního zákoníku poté určuje podmínky pro uložení peněžitého trestu jako samostatného trestu. Podle tohoto ustanovení lze peněžitý trest uložit samostatně, pokud to s ohledem na povahu a závažnost trestného činu a osobu a poměry pachatele postačuje k naplnění účelu trestu. Peněžitý trest lze uložit samostatně ve všech případech ukládání peněžitého trestu, které byly uvedeny výše, tedy podle ustanovení § 67 odst. 1 a odst. 2 písm. a) a b) trestního zákoníku.³⁴² Z citovaného ustanovení tak vyplývá, že soud bude muset pečlivě posuzovat vícero kritérií, aby mohl s jistotou říci, že pro naplnění účelu trestního práva bude postačovat uložení pouze peněžitého trestu. Soud při tomto hodnocení bude vycházet především z obecných zásad pro stanovení a výměru trestu, které jsou uvedeny v ustanovení § 39 odst. 1 trestního zákoníku. Bude se tedy hodnotit, zda pachatel vedl řádný život, jak se choval po činu, zda měl snahu uhradit vzniklou škodu, možnosti nápravy pachatele a v neposlední řadě je třeba zhodnotit jeho osobní, rodinné a majetkové poměry.³⁴³ Povaha a závažnost trestného činu poté vychází opětovně z obecných zásad pro stanovení a výměru trestu, konkrétně z ustanovení § 39 odst. 2 trestního zákoníku. Bude se tedy jednat především o význam porušeného zájmu chráněného trestním zákoníkem, forma zavinění, jednání dle objektivní stránky trestného činu, ale i další okolnosti, jako je pohnutka nebo záměr pachatele.³⁴⁴

Při ukládání peněžitého trestu je dále nutné zohlednit, jaká je reálná možnost výkonu tohoto trestu, respektive aby nebyl peněžitý trest nedobytný.³⁴⁵ K tomuto je nutné, aby soud pečlivě provedl šetření majetkových poměrů obviněného a vyhodnotil, jaká je šance na dobytost peněžitého trestu. Pokud by soud dospěl k závěru, že bude peněžitý trest nedobytný, bude se jednat o zákonnou překážku k jeho uložení, a to i v případě, že by byly splněny ostatní podmínky pro jeho uložení.³⁴⁶ O nedobytný trest půjde poté i tehdy, pokud bude zřejmé, že ani při

³⁴¹ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2023, s. 1190.

³⁴² ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2023, s. 1191.

³⁴³ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2023, s. 1192.

³⁴⁴ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2023, s. 1192.

³⁴⁵ § 68 odst. 6 trestného zákoníku.

³⁴⁶ DRAŠTÍK, Antonín. § 68 Výměra peněžitého trestu. In: DRAŠTÍK, Antonín; FREMR, Robert; DURDÍK, Tomáš; RŮŽIČKA, Miroslav; SOTOLÁŘ, Alexander aj. *Trestní zákoník: komentář*. Wolters Kluwer Dostupné v Systému ASPI. [citováno 2024-03-07].

rozložení peněžitého trestu do pravidelných splátek není pachatel schopen, s ohledem na jeho majetkové poměry, daný peněžitý trest uhradit.³⁴⁷

Pro úplnost je vhodné dodat, že uložením peněžitého trestu by nemělo dojít ke ztížení či nemožnosti plnit vyživovací povinnost či povinnost uhradit způsobenou škodu poškozenému.³⁴⁸

5.1.2. Výměra peněžitého trestu

Výměra peněžitého trestu je upravena v ustanovení § 68 trestního zákoníku. U peněžitého trestu se, s ohledem na jeho specifickou povahu, setkáváme nikoliv s výměrou na konkrétní období, ale s výměrou v podobě tzv. denních sazeb. Při stanovení výměry peněžitého trestu soud postupuje ve dvou krocích, kdy nejprve určí počet denních sazeb a následně určí jejich výši.³⁴⁹ Nelze tak, aby soud nejprve určil celkovou částku peněžitého trestu a následně až poté rozpočítával takovou částku na jednotlivé denní sazby.³⁵⁰ Při výměře peněžitého trestu není soud vázán ani hodnotou majetkového prospěchu, který pachatel získal svou trestnou činností, ale lze postihnout i majetek, který získal pachatel legálně.³⁵¹

Výměra počtu denních sazeb je stanovena v ustanovení § 68 odst. 1 trestního zákoníku a činí nejméně 20 a nejvíce 730 celých denních sazeb. V ustanovení § 68 odst. 2 trestního zákoníku je poté určeno, kolik jedna denní sazba činí, tedy nejméně 100 Kč a nejvíce 50.000,- Kč. Z tohoto vyplývá, že nejnižší peněžitý trest může být uložen ve výši 2.000,- Kč a nejvyšší poté 36.500.000 Kč. Soud je povinen uvést v odsuzujícím rozhodnutí přesný počet a výši denních sazeb.³⁵² Na tomto místě je vhodné uvést, že soud stanoví peněžitý trest zásadně pouze tuzemské měně.³⁵³ Tuzemskou měnou je v České republice koruna česká.³⁵⁴ Dále soud není oprávněn počet denních sazeb snížit pod dolní hranici, ani zvýšit nad horní hranici za využití institutu mimořádného snížení nebo zvýšení (§ 58 a § 59 trestního zákoníku), neboť v rámci tohoto institutu se jedná o snižování či zvyšování odnětí trestu svobody.

³⁴⁷ Srov. Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 6. 2023, sp. zn. 7 Tdo 462/2023.

³⁴⁸ TOMÁŠEK, Jan; ROZUM, Jan a VLACH, Jiří. K problematice peněžitého trestu. *Trestní právo (Wolters Kluwer)*, roč. 18 (2015), č. 4, s. 17. Dostupné v Systému ASPI. [citováno 2024-03-08].

³⁴⁹ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2023, s. 1195.

³⁵⁰ Srov. Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 4. 12. 2019, sp. zn. 5 Tdo 817/2018.

³⁵¹ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 8. 12.2011, sp. zn. 5 Tdo 1375/2011.

³⁵² § 68 odst. 5 trestního zákoníku.

³⁵³ DRAŠTÍK, Antonín. § 68 Výměra peněžitého trestu. In: DRAŠTÍK, Antonín; FREMR, Robert; DURDÍK, Tomáš; RŮŽIČKA, Miroslav; SOTOLÁŘ, Alexander aj. *Trestní zákoník: komentář*. Wolters Kluwer Dostupné v Systému ASPI. [citováno 2024-03-08].

³⁵⁴ § 13 zákona č. 6/1993 Sb., o České národní bance.

Peněžitý trest se předpokládá, že bude uhrazen celý najednou, nicméně pro případy, kdy majetkové poměry odůvodňují postupné hrazení peněžitého trestu, může soud stanovit i peněžitý trest ve splátkách.³⁵⁵ Pokud soud stanoví splátky, tak tyto jsou nezávislé na počtu a výši denních sazeb, které byly stanoveny při ukládání peněžitého trestu.³⁵⁶

Ustanovení § 68 odst. 3 trestního zákoníku poté stanoví dvě kritéria, kterými se stanoví, jak počet denních sazeb, tak výše jedné denní sazby. Podle tohoto ustanovení se tak počet denních sazeb určuje podle povahy a závažnosti spáchaného trestného činu, kdy dvojnásobek denních sazeb nesmí „*spolu s uloženým trestem odnětí svobody a náhradním trestem odnětí svobody za trest domácího vězení přesahovat horní hranici trestní sazby trestu odnětí svobody.*“ Toto omezení přitom platí jak pro peněžitý trest ukládaný samostatně, podle ustanovení § 67 odst. 3 trestního zákoníku, tak i pokud se ukládá vedle jiného trestu, než je trest odnětí svobody, případně trest domácího vězení, ale i v případech, že by byl peněžitý trest uložen vedle trestu odnětí svobody.³⁵⁷ Peněžitý trest může být uložen i trestním příkazem, v takovém případě však je omezení přísnější, neboť zde „*nesmí dvojnásobek počtu denních sazeb ani spolu s uloženým trestem odnětí svobody a náhradním trestem odnětí svobody za trest domácího vězení přesahovat jeden rok.*“³⁵⁸ Omezení uvedené v ustanovení § 68 odst. 3 trestního zákoníku se vztahuje pouze k horní hranici trestní sazby, ale nikoliv k dolní.³⁵⁹ Může tedy nastat situace, kdy dvojnásobek počtu denních sazeb nedosáhne dolní hranice trestní sazby, která je stanovena za spáchaný trestný čin.³⁶⁰

Výše jedné denní sazby se poté stanoví se „*zřetelem k osobním a majetkovým poměrům pachatele. Přitom vychází zpravidla z čistého příjmu, který pachatel má nebo by mohl mít průměrně za jeden den.*“³⁶¹ Soud tedy při stanovení výše denní sazby posuzuje osobní poměry a majetkové poměry pachatele. V rámci osobní poměrů pachatele poté bude zejména zkoumat zdravotní stav, věk,

³⁵⁵ § 68 odst. 5 trestního zákoníku.

³⁵⁶ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2023, s. 1195.

³⁵⁷ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2023, s. 1197.

³⁵⁸ § 314e odst. 5 trestního řádu.

³⁵⁹ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2023, s. 1198.

³⁶⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 3. 2022, sp. zn. 8 Tdo 138/2022.

³⁶¹ § 68 odst. 3 trestního zákoníku.

zaměstnání nebo rodinné poměry.³⁶² Při zkoumání majetkových poměrů poté soud bude přihlížet k celkovému stavu majetku pachatele, jeho výdělečným možnostem, ale i k jeho závazkům, zejména tedy s ohledem na možné vyživovací povinnosti.³⁶³ Ščerba v této souvislosti poukazuje na částečný nedostatek právní úpravy, kdy soud nemá povinnost zkoumat vliv peněžitého trestu na případnou možnost uspokojit ostatní pohledávky věřitelů.³⁶⁴ S tímto lze souhlasit, neboť je nepochybné, že pachatel bude motivován primárně k úhradě peněžitého trestu a na ostatní pohledávky věřitelů tak nemusí zbýt žádné finanční prostředky k jejich uhrazení. Je tedy otázkou, zda v rámci návrhu de lege ferenda nezvážit zakotvení povinnosti zkoumat i pohledávky pachatele, nejen ty vyplývající z vyživovací povinnosti.

Výše denní sazby bude tedy stanovena především tak, aby pro pachatele nebyla zcela likvidační, ale zároveň jej postihla dostatečně citelně tak, aby mu způsobila újmu, která s ohledem na spáchaný trestný čin bude adekvátní.³⁶⁵ Soud při její určení vychází zpravidla z čistého příjmu, který pachatel má nebo by mohl mít průměrně za jeden den.³⁶⁶ Podkladem pro takové rozhodnutí poté může být například potvrzení od zaměstnavatele, daňového přiznání v případě osob samostatně výdělečně činných nebo potvrzení od České správy sociálního zabezpečení.³⁶⁷ Pokud však pachatel není zaměstnán nebo není osobou výdělečně činnou a soud si tak nemůže obstarat podklady k rozhodnutí dle předchozí věty, může využít jiných svých nástrojů ke zjištění příjmů. Zejména se bude jednat o vyžádání si výpisu z bankovních účtů, výpisu z katastru nemovitostí, obchodního rejstříku nebo i pomocí svědeckých výpovědí.³⁶⁸ V případě, že by i nadále nebyl soud schopen určit příjmy pachatele, lze pro účely stanovení výše denní sazby využít odhadu, jehož postup je upraven v ustanovení § 68 odst. 4 trestního zákoníku.

³⁶² DRAŠTÍK, Antonín. § 68 Výměra peněžitého trestu. In: DRAŠTÍK, Antonín; FREMR, Robert; DURDÍK, Tomáš; RŮŽIČKA, Miroslav; SOTOLÁŘ, Alexander aj. *Trestní zákoník: komentář*. Wolters Kluwer Dostupné v Systému ASPI. [citováno 2024-03-08].

³⁶³ DRAŠTÍK, Antonín. § 68 Výměra peněžitého trestu. In: DRAŠTÍK, Antonín; FREMR, Robert; DURDÍK, Tomáš; RŮŽIČKA, Miroslav; SOTOLÁŘ, Alexander aj. *Trestní zákoník: komentář*. Wolters Kluwer Dostupné v Systému ASPI. [citováno 2024-03-08].

³⁶⁴ ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 267.

³⁶⁵ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2023, s. 1198.

³⁶⁶ § 68 odst. 3 trestního zákoníku.

³⁶⁷ DRAŠTÍK, Antonín. § 68 Výměra peněžitého trestu. In: DRAŠTÍK, Antonín; FREMR, Robert; DURDÍK, Tomáš; RŮŽIČKA, Miroslav; SOTOLÁŘ, Alexander aj. *Trestní zákoník: komentář*. Wolters Kluwer Dostupné v Systému ASPI. [citováno 2024-03-08].

³⁶⁸ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2023, s. 1199

Postup, kdy soud stanoví příjmy a majetek pachatele odhadem, je pouze subsidiárním postupem, který se uplatňuje ve chvíli, kdy soud nemá dostatečné podklady pro zjištění požadovaných informací.³⁶⁹ Pro stanovení výše denní sazby tak budou soudy vycházet pouze z dostupných podkladů a dále ze srovnání pachatele s přihlédnutím k jeho vzdělání, pracovní kvalifikace nebo postavení pachatele, s jinými osobami, které jsou v obdobném postavení jako pachatel, ale jejich čistý příjem lze zjistit.³⁷⁰

5.2. Výkon peněžitého trestu

Výkon peněžitého trestu je upraven v ustanovení § 69 trestního zákoníku a dále v ustanovení § 341 až § 344 trestního řádu. Je nutné uvést, že ustanovení § 69 trestního zákoníku, ač je nadepsáno jako výkon peněžitého trestu, obsahuje pouze dílčí výčet podmínek výkonu tohoto trestu. Zejména se zaměřuje na tři oblasti, kdy první je připadnutí zaplacených částek státu a další dvě oblasti se poté zaměřují již více na problematiku výkonu peněžitého trestu a řeší zejména jeho nevykonání, respektive přeměnu peněžitého trestu na trest odnětí svobody a v neposlední řadě předmětné ustanovení řeší problematiku zahlazení odsouzení při řádném výkonu peněžitého trestu.³⁷¹ Výkon peněžitého trestu tak prakticky můžeme zúžit na tři možnosti výkonu – zaplacením peněžitého trestu, vymáháním peněžitého trestu a přeměnou peněžitého trestu na trest odnětí svobody.³⁷²

Jak bylo již uváděno v této práci, účelem trestů je, mimo jiné, jejich řádný výkon. V případě peněžitého trestu můžeme hovořit o řádném výkonu v případě, že dojde k úplnému zaplacení částky, která byla odsouzenému uložena. Stane-li se odsuzující rozhodnutí vykonatelným, vyzve předseda senátu odsouzeného, aby uhradil peněžitý trest do jednoho měsíce a zároveň jej poučí o možnosti vymáhání tohoto trestu nebo jeho přeměně.³⁷³ Je třeba uvést, že k peněžitému trestu se v nynější právní úpravě přistupuje jako k jakékoliv jiné pohledávce státu za odsouzeným a nezaplacení této „pohledávky“ tak automaticky neznamená jeho bezprostřední přeměnu na trest odnětí svobody.³⁷⁴ Předtím, než předseda senátu

³⁶⁹ DRAŠTÍK, Antonín. § 68 Výměra peněžitého trestu. In: DRAŠTÍK, Antonín; FREMR, Robert; DURDÍK, Tomáš; RŮŽIČKA, Miroslav; SOTOLÁŘ, Alexander aj. *Trestní zákoník: komentář*. Wolters Kluwer Dostupné v Systému ASPI. [citováno 2024-03-08].

³⁷⁰ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2023, s. 1200.

³⁷¹ § 69 trestního zákoníku.

³⁷² ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2023, s. 1204.

³⁷³ § 341 trestního řádu.

³⁷⁴ KADLEC, Jan. § 341 (Výzva k zaplacení). In: DRAŠTÍK, Antonín; FENYK, Jaroslav aj. *Trestní řád: Komentář*. Wolters Kluwer. Dostupné v Systému ASPI. [citováno 2024-03-08].

učiní výzvu, měl by ještě zvážit, zda nejsou v daném případě shledány důvody k upuštění od výkonu peněžitého trestu podle podmínek v ustanovení § 342a odst. 1 trestního řádu.³⁷⁵ Jedná se o takové případy, které jsou dlouhodobé rázu a jsou na vůli odsouzeného nezávislé.³⁷⁶ Podle ustanovení § 342a odst. 1 trestního řádu může předseda senátu od výkonu peněžitého trestu upustit, pokud se „(a) odsouzený v důsledku okolností na jeho vůli nezávislých stal dlouhodobě neschopným peněžitého trest zaplatit, nebo (b) by výkonem peněžitého trestu byla vážně ohrožena výživa nebo výchova osoby, o jejíž výživu nebo výchovu je odsouzený podle zákona povinen pečovat.“

Zároveň předseda senátu musí prověřit, zda nedošlo ze strany odsouzeného k podání žádosti o odklad výkonu peněžitého trestu nebo splácení peněžitého trestu v měsíčních splátkách.³⁷⁷ Předseda senátu tak může odložit výkon peněžitého trestu z důležitých důvodů, a to na dobu nejvýše jednoho roku, přičemž za důležitý důvod se v praxi považují například nečekané nutné výdaje nebo nezaviněné snížení příjmů, kdy je třeba dodat, že se musí jednat o důvody, které vznikly až po uložení peněžitého trestu a mají významný dopad na jeho řádný výkon.³⁷⁸ Pokud opadnou důvody pro odložení výkonu peněžitého trestu nebo odsouzený řádně neplní stanovené měsíční splátky, předseda senátu odvolá povolení odkladu či splátek.³⁷⁹

Pokud odsouzený nezaplatí peněžité trest, přistoupí se k jeho vymáhání. Platí tedy, že předseda senátu nařídí vymáhání peněžitého trestu, pokud jej odsouzený nezaplatí „(a) do jednoho měsíce poté, co byl k zaplacení vyzván, (b) do jednoho měsíce poté, co mu bylo oznámeno rozhodnutí, jímž povolený odklad nebo povolené splácení byly odvolány, nebo (c) do uplynutí doby, na kterou byl výkon trestu odložen.“³⁸⁰ Pro výkon peněžitého trestu je specifické, že se postupuje podle zákona č. 280/2009 Sb., daňový řád (dále jen „daňový řád“), kdy se použije především ustanovení § 175 a násl. daňového řádu a peněžité trest vymáhá celní úřad.³⁸¹ Na rozdíl od ostatních alternativních trestů zde tedy nevystupuje při výkonu

³⁷⁵ KADLEC, Jan. § 341 (Výzva k zaplacení). In: DRAŠTÍK, Antonín; FENYK, Jaroslav aj. *Trestní řád: Komentář*. Wolters Kluwer. Dostupné v Systému ASPI. [citováno 2024-03-08].

³⁷⁶ ŠÁMAL, Pavel; GŘIVNA, Tomáš; BOHUSLAV, Lukáš; NOVOTNÝ, Oto; HERCZEG, Jiří et al. *Trestní právo hmotné*. 9. přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2022.

³⁷⁷ § 342 trestního řádu.

³⁷⁸ KADLEC, Jan. § 342 (Žádost o odklad výkonu a o povolení splátek). In: DRAŠTÍK, Antonín; FENYK, Jaroslav aj. *Trestní řád: Komentář*. Wolters Kluwer. Dostupné v Systému ASPI. [citováno 2024-03-08].

³⁷⁹ § 342 odst. 2 trestního řádu.

³⁸⁰ § 343 odst. 1 trestního řádu.

³⁸¹ § 343 odst. 4 trestního řádu.

trestu probační a mediační služba, respektive probační úředník, ale celní úřad. Takový postup je logický, neboť s ohledem na povahu peněžitého trestu, nedisponuje probační úředník dostatečnými pravomocemi v oblasti vymáhání a je tedy vhodnější užití standardních institucí, jakou je právě celní úřad. Pokud je nařízeno vymáhání peněžitého trestu a je zajištěn majetek odsouzeného, využije se primárně k uspokojení tohoto zajištěného majetku.³⁸² Pokud nebude tento majetek postačovat, bude probíhat vymáhání i na dalším majetku odsouzeného.³⁸³

Předsedovi senátu je dána možnost nenařídít vymáhání peněžitého trestu, ačkoliv by k tomu byly splněny výše uvedené podmínky. Jedná se o případy, kdy by stačilo k uhrazení peněžitého trestu prostředky ze zaplacené peněžité záruky³⁸⁴ nebo by bylo zřejmé, že by mohlo být vymáhání zmařeno nebo by bylo bezvýsledné.³⁸⁵ V takových případech již soud přistupuje k přeměně peněžitého trestu na trest odnětí svobody (viz kapitola 5.3.).

V případě, že dojde k řádnému výkonu peněžitého trestu, tedy jeho uhrazením po výzvě soudu podle ustanovení § 341 trestního řádu nebo bylo od jeho výkonu (či zbylé části) upuštěno podle ustanovení § 342a trestního řádu, bude se na pachatele hledět, jako by odsouzen nebyl, dojde tedy k tzv. fikci neodsouzení.³⁸⁶ Je třeba dodat, že dle ustanovení § 69 odst. 3 trestního zákoníku může dojít k fikci neodsouzení pouze v případě, že nebyl peněžitý trest uložen za zvlášť závažný zločin. Tento institut zahlazení odsouzení tak může být pro odsouzeného dostatečnou motivací, aby uložený peněžitý trest řádně vykonal, respektive jej uhradil řádně a včas.

5.3. Přeměna peněžitého trestu

V předchozí části bylo uváděno, že přeměna peněžitého trestu na trest odnětí svobody by mělo být až v krajním případě, kdy nebude možné peněžitý trest vykonat jeho uhrazením.³⁸⁷ Nicméně jak bylo v závěru této části předestřeno, jsou případy, kdy předseda senátu ani nemusí nařídít vymáhání peněžitého trestu

³⁸² § 343 odst. 3 trestního řádu.

³⁸³ KADLEC, Jan. § 343 (Vymáhání peněžitého trestu). In: DRAŠTÍK, Antonín; FENYK, Jaroslav aj. *Trestní řád: Komentář*. Wolters Kluwer. Dostupné v Systému ASPI. [citováno 2024-03-08].

³⁸⁴ Blíže k peněžité záruce viz ustanovení § 73a trestního řádu.

³⁸⁵ § 343 odst. 2 trestního řádu.

³⁸⁶ § 69 odst. 3 trestního zákoníku.

³⁸⁷ Srov. MORKOVIN, Ondřej. Přeměna peněžitého trestu po novele č. 390/2012 Sb. (Lze přeměnit peněžitý trest na náhradní trest odnětí svobody bezprostředně, aniž by byla nejdříve využita jedna z alternativ podle § 69 odst. 2 TrZ?). *Trestněprávní revue*, roč. 12 (2014), č. 11., s. 267-269. Dostupné v Systému Beck-online. [citováno 2024-03-07].

(vymáhání peněžitého trestu by mohlo být zmařeno nebo bude bezvýsledné), přičemž bude následovat přeměna peněžitého trestu. Peněžitý trest lze samozřejmě přeměnit i poté, co nebyl vymožen prostřednictvím celního úřadu. Celní úřad má ostatně i povinnost neprodleně informovat předsedu senátu o tom, že bylo vymáhání peněžitého trestu zmařeno nebo průběh vymáhání poukazuje na to, že jeho výtěžek nebude postačovat ani k úhradě nákladů na vymáhání.³⁸⁸

Přeměna peněžitého trestu je upravena zejména v ustanovení § 69 odst. 2 trestního zákoníku a ustanovení § 344 trestního řádu. Soud tedy může podle ustanovení § 69 odst. 2 trestního zákoníku přeměnit peněžitý trest na trest odnětí svobody v případech, kdy odsouzený neuhradí peněžní částku stanovenou odsuzujícím rozhodnutím ve lhůtě stanovené výzvou podle ustanovení § 341 trestního řádu, nebo do uplynutí doby, na kterou měl odsouzený výkon trestu odložen nebo mu byly povoleny splátky a pokud by bylo zřejmé, že výkon peněžitého trestu bude zmařen nebo bude bezvýsledný. Nečinnost nebo neochota odsouzeného však nepostačí k tomu, aby si soud učinil závěr o nutnosti přeměny peněžitého trestu na trest odnětí svobody.³⁸⁹ Takový postup považují za přínosný, neboť pokud mají alternativní tresty plnit jednu ze svých funkcí, tedy ulevit přeplněným věznicím, je nutné k přeměně peněžitého trestu přistupovat opravdu až po zvážení všech okolností případu. Lze tedy na tomto místě apelovat na příslušné soudy, aby vynaložily větší úsilí a zhodnotili důsledně veškeré okolnosti, které vedly k nevykonání, respektive neuhrazení peněžitého trestu.

Důvodem pro přeměnu peněžitého trestu na trest odnětí svobody mohou být situace, kdy se odsouzený různými obstrukčními způsoby snaží vyhnout vymožení peněžitého trestu, nespolupracuje s celním úřadem či soudem, zatajuje své příjmy, majetek nebo jedná ve svůj majetkový neprospěch.³⁹⁰ Stejně tak se může jednat o situace, kdy se odsouzený zbavuje svého majetku, ukrývá jej či jinak zašantročuje nebo se chystá odjet z České republiky na delší dobu, čímž by nebylo možné peněžitý trest uhradit.³⁹¹

Pokud bude tedy shledáno, že peněžitý trest nelze řádně vykonat nebo nebyly spatřovány podmínky pro upuštění od tohoto trestu, rozhodne soud o jeho

³⁸⁸ § 343a odst. 3 trestního řádu.

³⁸⁹ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2023, s. 1206.

³⁹⁰ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2023, s. 1206.

³⁹¹ Stanovisko Nejvyššího soudu ČR ze dne 12.03.1987, sp. zn. Tpj 21/87.

přeměně na trest odnětí svobody, přičemž platí přepočítávací pravidlo – jedna neuhrzená denní sazba se rovná dvěma dnům odnětí svobody.³⁹² I z tohoto důvodu je tedy důležité, aby soud v rámci odsuzujícího rozhodnutí jasně specifikoval počet denních sazeb (a výši jedné denní sazby), aby následně mohlo být pro účely přeměny zřetelné, jakou část peněžitého trestu je třeba vykonat, respektive přeměnit. V rámci rozhodnutí o přeměně peněžitého trestu dále soud rozhodne o způsobu výkonu trestu odnětí svobody, tedy rozhodne o zařazení odsouzeného do vhodné věznice.³⁹³ Přitom platí, že okolnosti, které vedly k přeměně peněžitého trestu nemají vliv na stanovení typu věznice podle ustanovení § 56 odst. 2 trestního zákoníku.³⁹⁴ K těmto okolnostem by mohl soud při stanovení typu věznice přihlídnout jen v případě, že by se „*zřetelem na závažnost trestného činu a na stupeň a povahu narušení pachatele za to, že bude působení na něj, aby vedl řádný život, v jiném typu věznice lépe zaručeno.*“³⁹⁵

Před rozhodnutím o přeměně peněžitého trestu předseda senátu umožní odsouzenému, aby se k přeměně vyjádřil.³⁹⁶ Odsouzený by mohl odvrátit výkon trestu odnětí svobody, na který byl přeměněn peněžitý trest v případě, že by peněžitý trest uhradil celý, případně alespoň jeho část.³⁹⁷ Pokud nedojde k úplnému uhrazení peněžitého trestu a odsouzený uhradí po přeměně na trest odnětí svobody částku rovnající se alespoň jedné denní sazbě, rozhodne předseda senátu o tom, jakou část trestu odnětí svobody je odsouzený povinen vykonat.³⁹⁸

Pro úplnost je vhodné dodat, že problematika přeměny peněžitého trestu doznala značných změn, a to relativně nedávno.³⁹⁹ Úprava trestního zákoníku do 30. 9. 2020 totiž umožňovala přeměnu peněžitého trestu na trest domácího vězení nebo trest obecně prospěšných prací. Trest odnětí svobody byl až náhradním trestem, který se stanovoval již v rámci odsuzujícího rozhodnutí a přicházel v úvahu v případech, kdy nebylo možné peněžitý trest přeměnit na trest domácího vězení nebo trest obecně prospěšných prací, případně nebylo možné od výkonu peněžitého

³⁹² § 69 odst. 2 trestního zákoníku.

³⁹³ § 69 odst. 2 trestního zákoníku.

³⁹⁴ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2023, s. 1206.

³⁹⁵ § 56 odst. 3 trestního zákoníku.

³⁹⁶ § 344 odst. 1 trestního řádu.

³⁹⁷ § 344 odst. 2 trestního řádu.

³⁹⁸ § 344 odst. 2 trestního řádu.

³⁹⁹ Ke změně došlo zákonem č. 333/2020 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

trestu upustit.⁴⁰⁰ Dřívější právní úprava peněžitého trestu, která umožňovala přeměnu na trest domácího vězení a trest obecně prospěšných prací byla podrobena kritice od soudců, neboť nestanovila především konkrétní podmínky, za jakých lze peněžitý trest přeměnit.⁴⁰¹ Nyní účinná právní úprava peněžitého trestu tak reaguje na tuto kritiku a nejasnosti v oblasti přeměny peněžitého trestu již neobsahuje.

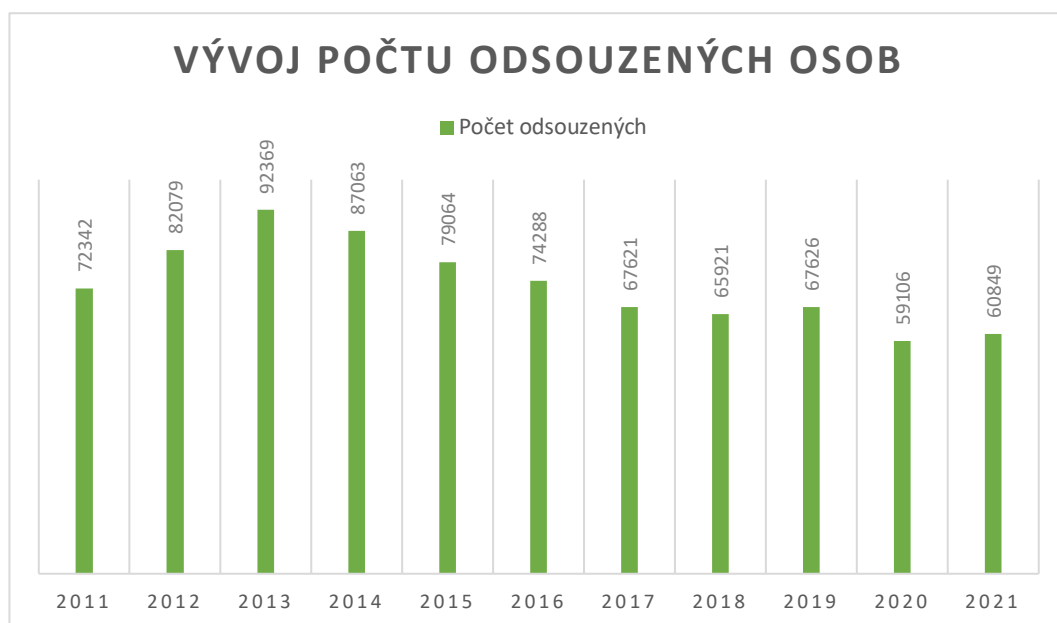
⁴⁰⁰ FENYK, Jaroslav; CÍSAŘOVÁ, Dagmar a GŘIVNA, Tomáš. *Trestní právo procesní*. 7. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019, s. 834.

⁴⁰¹ VICHEREK, Roman. Přeměna peněžitého trestu. *Trestněprávní revue*, roč. 16 (2017), č. 1, s. 7-12. Dostupné v Systému Beck-online. [citováno 2024-03-08].

6. Statistický vývoj ukládání alternativních trestů

Jedním z cílů diplomové práce byla analýza alternativních trestů a odpověď na otázku, zda je právní úprava těchto trestů dostačující a účinná. V předchozích kapitolách této práce bylo pojednáváno o celé řadě institutů vztahujících se k alternativním trestům, stejně tak byla provedena analýza nyní účinné právní úpravy alternativních trestů. Pro to, abychom mohli zhodnotit, zda je právní úprava dostačující a účinná, je třeba se ohlédnout a zanalyzovat i některé statistické údaje v souvislosti s ukládáním alternativních trestů.

6.1. Vývoj počtu odsouzených osob

Graf 1: Vývoj počtu odsouzených v období 2011–2021.⁴⁰²

Z uvedeného grafu vývoje počtu odsouzených osob⁴⁰³ je zřejmý mírně klesající trend. Nejvíce odsouzených osob (92.369) evidujeme v roce 2013, kdy další rok je zaznamenán výrazný pokles. Tento pokles je zejména z důvodu amnestie prezidenta republiky⁴⁰⁴, na základě které došlo, mimo jiné, k propuštění části vězňů a zastavena byla některá probíhající trestní řízení. Je třeba uvést, že roky 2020 a 2021 jsou poznamenány pandemií nemoci Covid-19, která jistě měla vliv na páchaní kriminality a s tím spojené počty odsouzených osob. Tento graf je uváděn pro dokreslení situace, kolik osob je v České republice odsouzeno za sledované

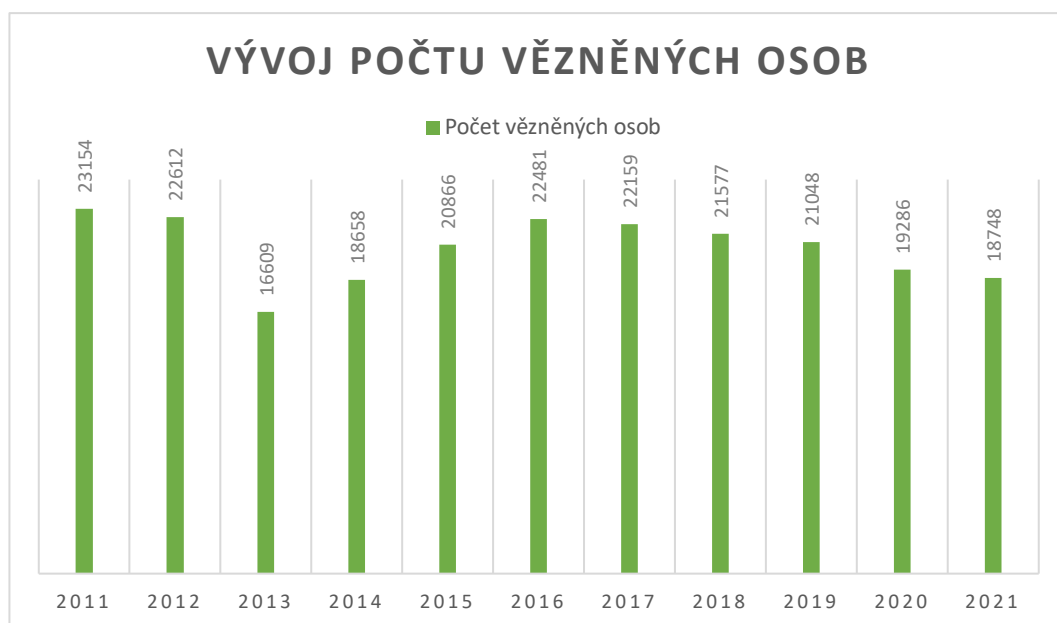
⁴⁰² *Kriminalita v ČR a EU 2011-2021*. Online. Český statistický úřad, 2023, s. 38. Dostupné na: <https://www.czso.cz/documents/10180/202415465/08000922.pdf/3ec52ba8-9a43-4a30-a9eb-f1a9955965b6?version=1.1>.

⁴⁰³ Jedná se o osoby starší 15 let.

⁴⁰⁴ Rozhodnutí prezidenta republiky č. 1/2013 Sb., o amnestii ze dne 1. ledna 2013.

období a zároveň, zda je trend klesající či nikoliv. Pro vhodnost alternativních trestů je vhodný další ukazatel, jímž je vývoj počtu vězňených osob.

6.2. Vývoj počtu vězňených osob

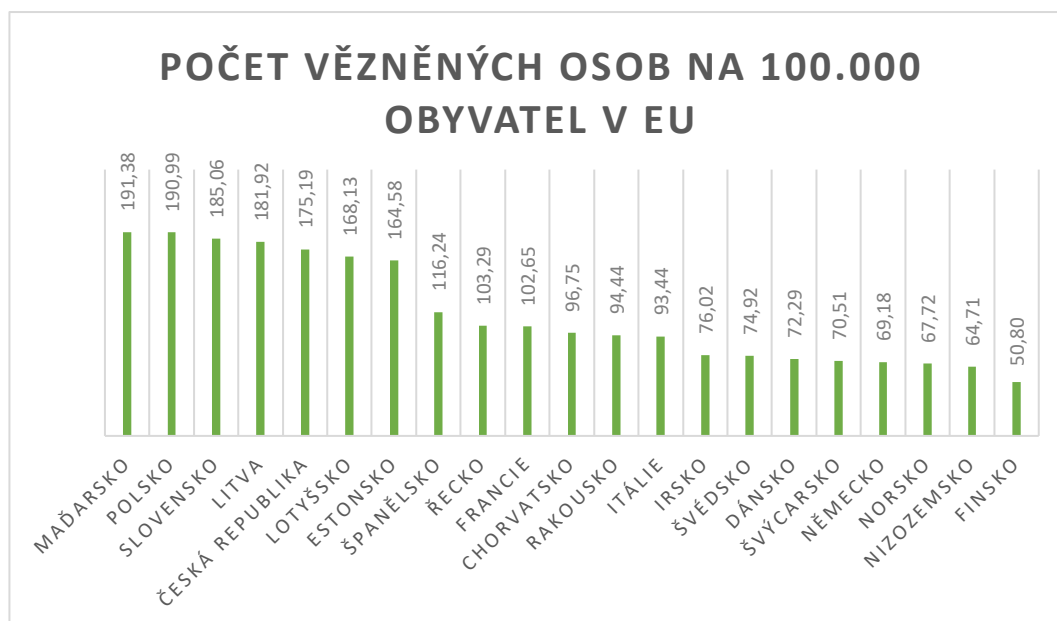
Graf 2: Vývoj počtu vězňených osob za období 2011–2021.⁴⁰⁵

Z vývoje počtu vězňených osob lze spatřovat, že lze sledovat taktéž mírně klesající trend v počtu vězňených osob, nicméně tento pokles není nijak závratný. Je třeba opětovně zmínit, že období let 2013 a 2014 je poznamenáno uváděnou amnestií prezidenta, na základě které došlo k propuštění celkem 6.471 osob, kdy následně opět počet vězňených osob prudce roste.⁴⁰⁶ Roky 2020 a 2021 mohou být zkresleny pandemií nemoci Covid-19. Objektivně tedy můžeme zhodnotit období let 2015 až 2019. V tomto sledovaném období je pokles vězňených osob prakticky minimální. V porovnání s předchozím grafem vývoje počtu odsouzených, kde je naopak klesající trend zřetelnější, se tato skutečnost příliš neprojevuje u vězňených osob. Vězňice jsou přeplněné, a i Ministerstvo spravedlnosti se snaží touto problematikou zabývat, kdy se jedná například o rozšíření možností užití

⁴⁰⁵ *Kriminalita v ČR a EU 2011-2021*. Online. Český statistický úřad, 2023, s. 40. Dostupné na: <https://www.czso.cz/documents/10180/202415465/08000922.pdf/3ec52ba8-9a43-4a30-a9eb-f1a9955965b6?version=1.1>.

⁴⁰⁶ *Kriminalita v ČR a EU 2011-2021*. Online. Český statistický úřad, 2023, s. 27. Dostupné na: <https://www.czso.cz/documents/10180/202415465/08000922.pdf/3ec52ba8-9a43-4a30-a9eb-f1a9955965b6?version=1.1>.

peněžitého trestu.⁴⁰⁷ Právě cestou alternativních trestů je možné docílit menšího počtu vězňů.

Graf 3: Počet vězňů na 100.000 obyvatel ve vybraných zemích Evropské unie v roce 2021.⁴⁰⁸

Uvedený graf, který obsahuje informace o počtu vězňů na 100.000 obyvatel ve vybraných zemích Evropské unie v roce 2021, je jasným důkazem o tom, že Česká republika je zemí, kde jsou tresty spojené s odnětím svobody, respektive s uvězněním osob, nadužívány. Počet 175 vězňů na 100.000 obyvatel je v porovnání s ostatními zeměmi, zejména těmi severskými v hrubém nepoměru. Snaha o větší počet uložených alternativních trestů by tedy měla být jednou z priorit trestní politiky v České republice. Rozum uvádí několik návrhů ke snížení stavu vězeňské populace, mezi kterými je především efektivní sankční a trestní politika, zavedení elektronického monitoringu u trestu domácího vězení a snažit se zvýšit počet uložených peněžitých trestů.⁴⁰⁹ S těmito návrhy lze zcela jistě souhlasit, neboť jak trest domácího vězení, tak peněžitý trest, jsou schopny snížit počet ukládaných trestů odnětí svobody a tím tak snížit i stav vězeňské populace. Ostatně

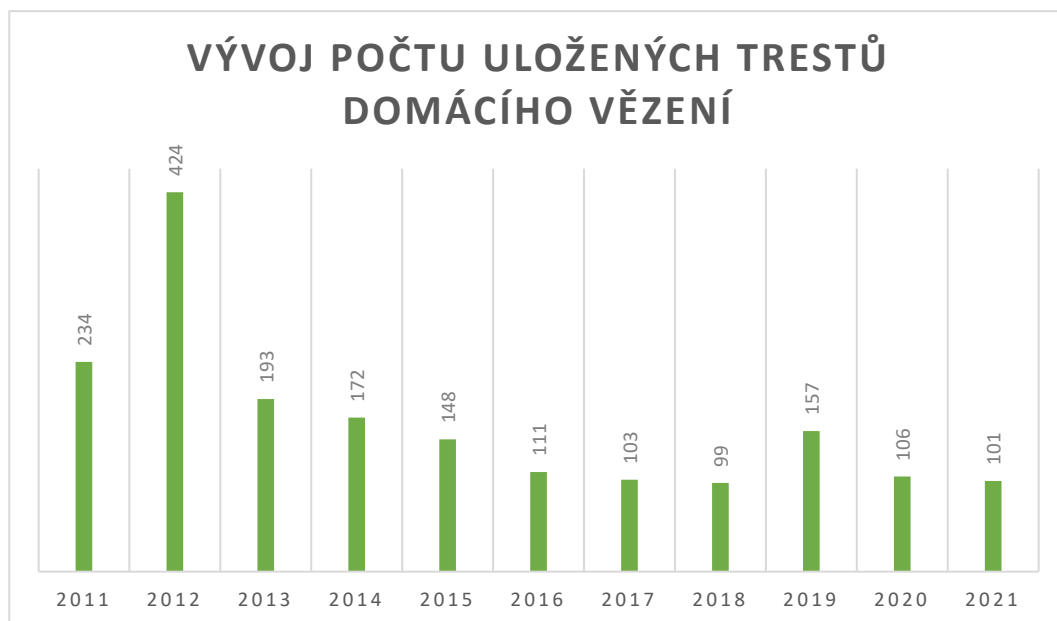
⁴⁰⁷ Ministerstvo spravedlnosti letos řešilo přeplněné věznice i úbytek znalců Online. In: Česká-justice. Dostupné na: <https://www.ceska-justice.cz/2023/12/ministerstvo-spravedlnosti-letos-resilo-preplnene-veznice-i-ubytke-znalcu/>. [citováno 2024-03-10].

⁴⁰⁸ Statistické údaje o počtu vězňů. Eurostat. Dostupné na: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/crim_pris_cap/default/bar?lang=en.

⁴⁰⁹ MAREŠOVÁ, Alena; BIEDERMANOVÁ, Eva; RŮZUM, Jan; TAMCHYNA, Miroslav a ZHRÍVALOVÁ, Petra. *Výkon nepodmíněného trestu odnětí svobody - kriminologická analýza*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2016, s. 47.

u peněžitého trestu se určité snahy o větší četnost ukládání objevují a v posledních letech se opravdu peněžitý trest ukládá častěji.⁴¹⁰

6.3. Vývoj počtu uložených trestů domácího vězení

Graf 4: Vývoj počtu uložených trestů domácího vězení za období 2011–2021.⁴¹¹

Graf vývoje počtu uložených trestů domácího vězení v období let 2011–2021 obsahuje informace od okresních soudů v České republice, které s ohledem na podmínky a možnosti uložení trestu domácího vězení mají největší vypovídající hodnotu k četnosti ukládání tohoto druhu trestu. Zároveň je třeba uvést, že v předmětném grafu jsou obsaženy pouze uložené tresty domácího vězení, nikoliv různé druhy opatření spočívající v domácím vězení, jako je například podmíněné propuštění s povinností zdržovat se ve stanoveném čase v obydlí.

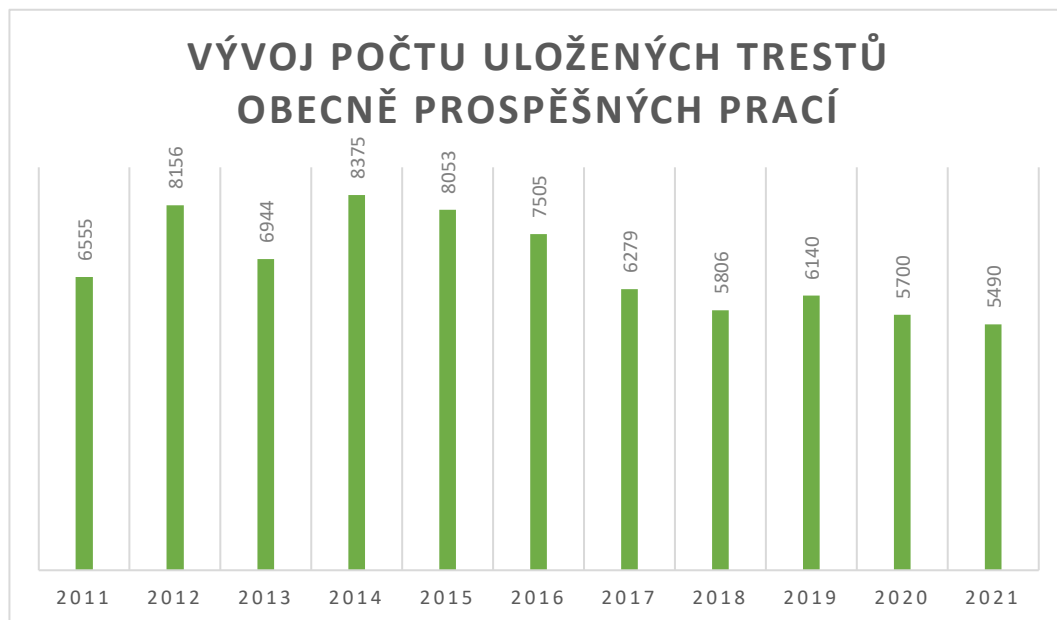
Ze zjištěných údajů již na první pohled vyplývá, že ukládání trestu domácího vězení není nikterak časté. Velmi vypovídající je skutečnost, že poměr uložených trestů domácího vězení k celkovému počtu odsouzených se pohybuje okolo 0,17 %. Trest domácího vězení je tedy ukládán minimálně. Za tímto nízkým počtem uložených trestů může stát především nedůvěra odborné veřejnosti a soudců v tento druh trestu, a to zejména s ohledem na zcela nefunkční elektronický monitoring výkonu tohoto trestu. Pokud se podíváme na roky 2012 a 2019, uvidíme zde částečný nárůst počtu uložených trestů domácího vězení. Tento nárůst je zapříčiněn především pilotními projekty probační a mediační služby, kdy v těchto

⁴¹⁰ Viz kapitola 6.5.

⁴¹¹ Statistický list trestní pro fyzické osoby za období 2011 až 2021. Justice. Dostupné na: <https://cslav.justice.cz/InfoData/prehledy-statistickych-listu.html>.

letech byly k dispozici sledovací náramky, respektive celý elektronický monitoring.⁴¹² Do budoucna, pokud se podaří probační a mediační službě zprovoznit elektronický monitorovací systém, lze snad očekávat značný nárůst těch počtu uložených trestů domácího vězení.

6.4. Vývoj počtu uložených trestů obecně prospěšných prací

Graf 5: Vývoj počtu uložených trestů obecně prospěšných prací za období 2011–2021.⁴¹³

Ze získaných dat lze spatřovat, že trest obecně prospěšných prací je ukládán znatelně častěji, než tomu bylo u trestu domácího vězení. Tato skutečnost bude vycházet především z možností výkonu tohoto trestu, kdy na rozdíl od trestu domácího vězení je u trestu obecně prospěšných prací větší kontrola nad jeho výkonem, a tím bude růst i důvěra právě v tento trest. Bohužel však i v rámci trestu obecně prospěšných prací můžeme sledovat v posledních letech klesající trend, kdy od roku 2016 se poměr uložených trestů obecně prospěšných prací pohybuje vůči celkovému počtu odsouzených pohybuje kolem 9 %. Za klesajícím trendem může být i delší proces získávání podkladů (zejména zpráva probačního úředníka) k samotnému rozhodnutí, které soudci nechtějí podstupovat, když mají vedle trestu obecně prospěšných prací k dispozici například podmíněný trest odnětí svobody.⁴¹⁴ Dle mého názoru se však může jednat i o kapacitní možnosti poskytovatelů obecně prospěšných prací, které nejsou neomezené, a samozřejmě s tím související

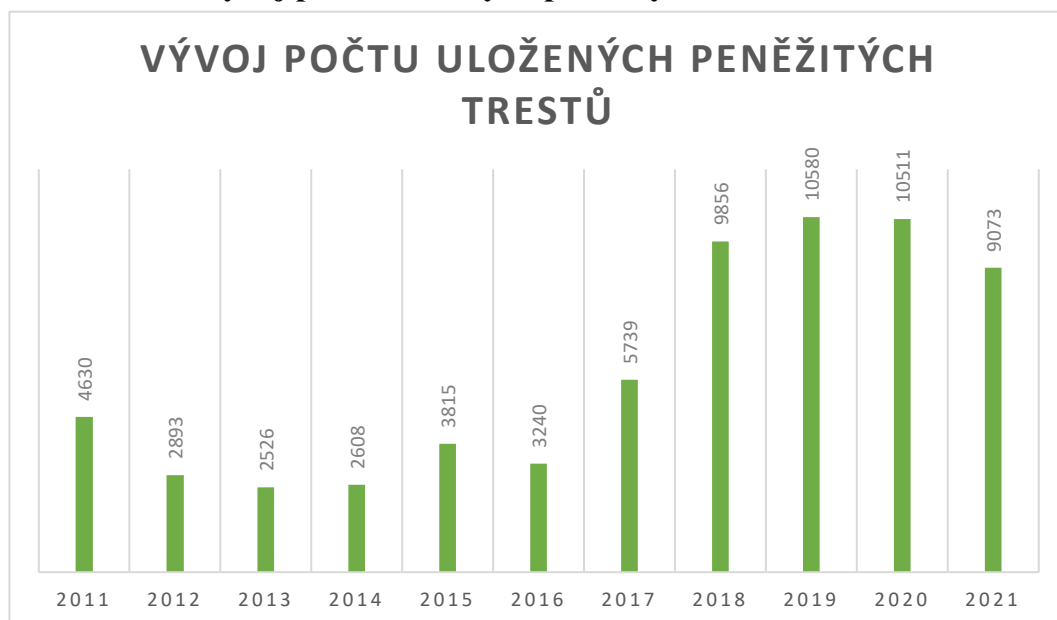
⁴¹² Viz kapitola 3.2.1.1.

⁴¹³ Statistický list trestní pro fyzické osoby za období 2011 až 2021. Justice. Dostupné na: <https://cslav.justice.cz/InfoData/prehledy-statistickych-listu.html>.

⁴¹⁴ ŠČERBA, F., Využití alternativních opatření v praxi. *Trestněprávní revue*, roč.12 (2013), č. 6, s. 138.

neochota pachatelů vykonávat obecně prospěšné práce, které jsou nabízeny. Pro úplnost je vhodné dodat, že v roce 2022 byla nejčastější výměra trestu obecně prospěšných prací v rozmezí 250-300 hodin.⁴¹⁵

6.5. Vývoj počtu uložených peněžitých trestů

Graf 6: Vývoj počtu uložených peněžitých trestů za období 2011–2021.⁴¹⁶

Na vývoji počtu uložených peněžitých trestů v období let 2011 až 2022 lze spatřovat, na rozdíl od ostatních zkoumaných alternativních trestů, výrazný nárůst v posledních letech. Tento nárůst vyplývá zejména ze snahy Nejvyššího státního zastupitelství a Nejvyššího soudu, kteří v roce 2017 pořádaly sérii čtyř odborných seminářů, které se zaměřovaly na problematiku peněžitých trestů a jejich cílem bylo posílit důvěru soudců k tomuto druhu trestu.⁴¹⁷ Stejně tak byl peněžitý trest v tomto období novelizován, kdy tato novela⁴¹⁸ si kladla za cíl, mimo jiné, i zvýšení počtu ukládaných peněžitých trestů. Všechny tyto snahy lze hodnotit pozitivně a můžeme jen doufat, že ani v následujících letech budou činěny kroky k podpoře peněžitého trestu. Podle nejnovějších informací od Nejvyššího státního zastupitelství je podíl

⁴¹⁵ *Agendy Probační a mediační služby v letech 2018-2022*. Online. Probační a mediační služba, 2023, s. 39. Dostupné na: https://www.pmscr.cz/wp-content/uploads/2023/03/statistiky_agendy_pm_s_2018-2022.pdf. [citováno 2024-03-11].

⁴¹⁶ Statistický list trestní pro fyzické osoby za období 2011 až 2021. Justice. Dostupné na: <https://cslav.justice.cz/InfoData/prehledy-statistickych-listu.html>.

⁴¹⁷ *Zpráva o činnosti státního zastupitelství za rok 2018*. Online. Nejvyšší státní zastupitelství, 7. 6. 2019, s. 75. Dostupné na: https://verejnazaloba.cz/wp-content/uploads/2020/03/zprava_o_cinnosti_sz_za_rok_2018-textova_cast.pdf. [citováno 2024-03-11].

⁴¹⁸ Zákon č. 333/2020, kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony

uložených peněžitých trestů vůči celkovému počtu odsouzených 26,30 %.⁴¹⁹ Tímto se tak peněžitý trest řadí mezi ty nejvíce ukládané tresty vůbec. Četnost ukládání peněžitého trestu také ovlivňuje i finanční situace obyvatelstva, kdy například na Slovensku z důvodu horší finanční situace obyvatel počet uložených peněžitých trestů klesá.⁴²⁰

Závěrem je nutné poznamenat, že uvedené statistiky od Nejvyššího státního zastupitelství zohledňují nejen samostatný peněžitý trest, ale i ukládaný peněžitý trest vedle trestu odnětí svobody, čímž mohou být částečně zkresleny. Nicméně i přes tuto skutečnost, jak vyplývá z grafu, je četnost a poměr k celkovému počtu odsouzených výraznější, než je tomu u ostatních uváděných alternativních trestů.

6.6. Vývoj recidivy v České republice

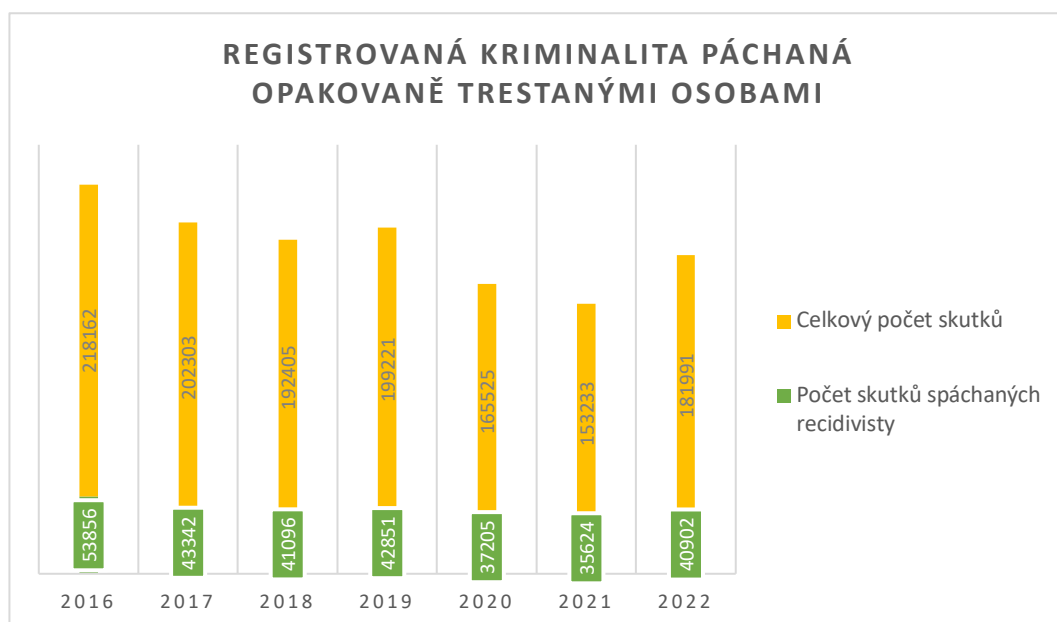
Recidivou, v oblasti trestního práva, rozumíme nějaké opakované chování jedince, kdy jde především o navrácení se ke kriminálnímu chování.⁴²¹ Můžeme tedy na recidivistu pohlížet jako na pachatele, který se dopustil trestného činu i přesto, že již byl za předchozí trestný čin pravomocně odsouzen.⁴²² Recidiva je z povahy věci negativním jevem ve společnosti a cílem sankční politiky by měla být snaha o potlačení míry recidivy.

⁴¹⁹ Zpráva o činnosti státního zastupitelství za rok 2022. Online. Nejvyšší státní zastupitelství, 22. 6. 2023, s. 76. Dostupné na: <https://verejnazaloba.cz/wp-content/uploads/2023/06/Zpráva-o-činnosti-2022-textová-část.pdf>. [citováno 2024-03-11].

⁴²⁰ ZEMAN, Štefan. Vývoj aplikácie vybraných odklonov a alternativnych trestov v Slovenskej republike. *Trestněprávní revue*, roč. 14 (2016), č. 7-8, s. 176-182. Dostupné v Systému Beck-online. [citováno 2024-03-11].

⁴²¹ MAREŠOVÁ, Alena. *Kriminální recidiva a recidivisté: (charakteristika, projevy, možnosti trestní justice)*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011, s. 20.

⁴²² ŠÁMAL, Pavel. Recidiva. In: HENDRYCH, Dušan a kol. *Právníký slovník*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. Dostupné v systému Beck-online.

Graf 7: Vývoj počtu registrované kriminality spáchané osobami opakovaně trestanými osobami v porovnání s celkovým počtem objasněných skutků za období 2016–2022.⁴²³

Graf č. 7 vychází z policejních statistik, kdy jako vstupní data je uváděno jednak celkový počet objasněných skutků v daném roce a počet skutků, které v daném roce spáchali recidivisté. Lze z těchto informací vyčíst, že poměr spáchaných skutků recidivisti se prakticky nevyvíjí žádným směrem, neboť jeho rozmezí se stále drží okolo 40.000 skutků za rok.

Jak bylo v této práci již zmiňováno, ve věznicích existují programy převýchovy, které mají cílit právě na snížení recidivy. Ze získaných statistických údajů je však zřejmé, že v průběhu let se recidiva nikterak zásadně nezmírňuje. Recidiva představuje velmi užitečný údaj o tom, zda je trestní politika státu efektivní či nikoliv. Můžeme tedy říci, že momentálně nastavená trestní politika není plně efektivní z pohledu opakované kriminality opakovaně trestaných osob. Právě alternativní tresty a jejich častější ukládání by tento ustálený trend vývoje recidivy mohl do budoucna ovlivnit v pozitivním směru. Jak již bylo uvedeno, jednou z výhod alternativních trestů (zejména tedy trestu domácího vězení a trestu obecně prospěšných prací) je i vliv na pachatele trestných činů a snaha o jejich převýchovu k dalšímu vedení řádného života, která probíhá především prostřednictvím úzkého vztahu s probačním úředníkem. V neposlední řadě je taktéž vhodné zhodnotit programy zacházení s vězni, neboť na pachatele trestných činů, za které nelze uložit některý z alternativních trestů, je nutné působit především ve

⁴²³ Statistické přehledy kriminality za roky 2016 až 2022. Policie ČR. Dostupné na: <https://www.policie.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality-za-rok-2022.aspx>.

věznicích. Ostatně jedním z cílů Koncepce vězeňství do roku 2025⁴²⁴ je taktéž snaha o převýchovu vězňů a vedení vězňů k vedení řádného života, zejména po jejich propuštění.

Závěrem lze zmínit i velmi zajímavou analýzu⁴²⁵, která proběhla mezi probačními úředníky, kteří se vyjadřovali k možným recidivním faktorům z jejich pohledu. Probační úředníci uváděli, že mezi nejrizikovější faktory, které vedou k recidivě, spatřují především slabou motivaci vést řádný život, nealkoholové drogy a asociální osobnost pachatele; naopak například nevyhovující bydlení není spatřováno jako možný recidivní faktor.⁴²⁶

⁴²⁴ *Koncepce vězeňství do roku 2025*. Online. Dostupné na: <https://justice.cz/documents/12681/762277/Koncepce-vezenstvi.pdf/21e4adce-3e8b-48de-b2e4-2cca9d63475b>. [citováno 2024-03-11].

⁴²⁵ Viz TOMÁŠEK, Jan; DIBLÍKOVÁ, Simona a SCHEINOST, Miroslav. *Probace jako efektivní nástroj snižování recidivy*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2016.

⁴²⁶ TOMÁŠEK, Jan; DIBLÍKOVÁ, Simona a SCHEINOST, Miroslav. *Probace jako efektivní nástroj snižování recidivy*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2016, s. 92.

7. Právní úprava vybraných alternativních trestů ve Francii

V této kapitole bude v krátkosti pojednáno o vybraných alternativních trestech, které jsou de lege lata účinné ve Francii. Francie je zemí, která oproti České republice má o sedmdesát vězňených osob na sto tisíc obyvatel méně (Graf č. 3). Považuji tak Francii za vhodnou zemi k rozboru alternativních trestů, neboť právě alternativní tresty sehrávají klíčovou roli při řešení přeplněnosti věznic a všech negativních jevů, které jsou s pobytem ve věznici spojeny.

Francouzská právní úprava má alternativní tresty, stejně jako česká právní úprava, upraveny v trestním zákoníku – Code pénal⁴²⁷ (dále také jako „FTZ“) a v trestním řádu – Code de procédure pénale⁴²⁸ (dále také jako „FTŘ“). I francouzská právní úprava zná tři nejnámější alternativní tresty, kterými jsou trest domácího vězení s elektronickým dohledem, trest obecně prospěšných prací a denní pokuty.

7.1. La détention à domicile sous surveillance électronique (Trest domácího vězení s elektronickým dohledem)

Jak již název napovídá, tento trest je prakticky obdobou českého trestu domácího vězení, včetně elektronického monitorovacího systému. Tento trest je upraven především v člancích 131-4-1 a 132-25 až 132-26 FTZ a člancích 713-42 až 713-49 a D49-82 až D49-93 FTŘ.⁴²⁹ Trest domácího vězení s elektronickým dohledem je možné uložit na místo trestu odnětí svobody, a to ve výměře od 15 dní do 6 měsíců.⁴³⁰ Podstata tohoto trestu spočívá v povinnosti odsouzeného zdržovat se po stanovenou dobu ve svém domově či jiném místě určeném soudem a zároveň je odsouzený povinen nosit příslušné elektronické sledovací zařízení.⁴³¹ Odsouzený se nemusí zdržovat ve svém domově či jiném místě, pokud jde například o výkon jeho zaměstnání, účasti na reintegračních projektech nebo neodkladné rodinné záležitosti.⁴³² Pro uložení tohoto trestu dále musí dát pachatel souhlas s jeho výkonem a lze jej uložit pouze za trestné činy, kde je stanoven trest odnětí svobody

⁴²⁷ Code pénal, ve znění novely ze dne 23. 3. 2024. Online. Dostupné na: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006070719/.

⁴²⁸ Code de procédure pénale, ve znění novely ze dne 5. 2. 2024. Online. Dostupné na: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006071154/2024-02-05.

⁴²⁹ Právní úprava alternativních trestů ve Francii je značně roztříštěná a uvedený výčet dotčených článků tak není výčtem konečným.

⁴³⁰ Článek 131-4-1 Code pénal.

⁴³¹ Článek 131-4-1 Code pénal.

⁴³² Článek 131-4-1 Code pénal.

v maximální výměře dvou let. Kontrola výkonu tohoto trestu poté, podle článku D49-83 FTŘ, spadá pod vězeňskou integrační a probační službu.⁴³³ Stejně tak francouzská právní úprava zná, v případě porušování stanovených podmínek výkonu trestu, jeho přeměnu na trest odnětí svobody, případně uložení dalších přiměřených omezení a přiměřených povinností.⁴³⁴

Zvláštností oproti české právní úpravě trestu domácího vězení, jsou poté dva zcela zvláštní instituty – tzv. semi-liberté (polosvoboda) a placement à l'extérieur (venkovní umístění). Systematicky jsou v FTZ upraveny pod stejným pododdnílem 1, v člancích 132-25 až 132-26. Francouzská právní úprava v případech, kdy by měl být uložen trest odnětí svobody v délce šesti měsíců, stanoví, že by se takový trest neměl ukládat formou odnětí svobody, ale především by se mělo využít formy trestu domácího vězení s elektronickým dohledem, polosvobody a venkovního umístění.⁴³⁵ Polosvoboda spočívá v tom, že se odsouzený zdržuje po dobu stanovenou soudem v odsuzujícím rozhodnutí ve speciálním zařízení, které je podobné věznici, a opouští toto zařízení za účelem výkonu jeho zaměstnání, návštěvy lékaře, vzdělávání a podobně.⁴³⁶ Těchto speciálních zařízení – středisek polosvobody – má Francie zřízeno celkem devět napříč celou Francií.⁴³⁷ Jedná se tedy o podobné podmínky jako jsou u trestu domácího vězení s tím rozdílem, že se odsouzený nezdržuje po stanovenou dobu ve svém domově, ale ve vězení (středisku). Na druhé straně institut „venkovního umístění“ je vystavěn na obdobném principu, nicméně s tím rozdílem, že je odsouzený umístěn do speciálního sociálního zařízení (obdoba detenčního zařízení), a toto zařízení opouští pouze za účelem výkonu práce, která je ovšem nařízena, respektive přidělena soudem.⁴³⁸

⁴³³ Vězeňská integrační a probační služba je institucí, která zajišťuje kontrolu a dodržování povinností uložených soudy a pomáhá při rozhodování o uložení některých druhů trestů, prostřednictvím vypracovaných zpráv o odsouzeném – tedy obdoba české probační a mediační služby. *Le service pénitentiaire d'insertion et de probation (SPIP)*. Online. Ministère de la Justice. Dostupné na: <https://www.enap.justice.fr/conseiller-penitentiaire-dinsertion-et-probation>. [citováno 2024-03-23].

⁴³⁴ Článek 713-44 Code de procédure pénal.

⁴³⁵ Článek 132-25 Code pénal.

⁴³⁶ Článek 132-26 Code pénal.

⁴³⁷ *Établissement pénitentiaire - Centre de semi-liberté*. Online. Ministère de la Justice. Dostupné na: <https://lannuaire.service-public.fr/navigation/csl>. [citováno 2024-03-23].

⁴³⁸ Článek 132-26 Code pénal.

7.2. Le travail d'intérêt général (Trest obecně prospěšných prací)

Trest obecně prospěšných prací je upraven v článcích 131-8, 131-22 až 131-23 a 434-42 FTZ a článcích 733-1 až 733-2 FTR. Stejně jako je tomu u českého trestu obecně prospěšných prací, i ve francouzské právní úpravě je podstatou tohoto trestu výkon neplacené práce pro poskytovatele prací obecného zájmu, a to pouze po předchozím souhlasu odsouzeného.⁴³⁹ V případě, že obviněný nebude souhlasit s uložením trestu obecně prospěšných prací, může mu soud uložit trest odnětí svobody nebo peněžitou pokutu.⁴⁴⁰ Trest obecně prospěšných prací se ukládá ve výměře od 20 do 400 hodin.⁴⁴¹

Pro vykonání tohoto trestu je stanovena i maximální možná doba, do kdy je nutné trest obecně prospěšných prací vykonat, která činí 18 měsíců.⁴⁴² Lhůta může být přerušena ze závažných zdravotních, rodinných, profesních nebo sociálních důvodů, stejně tak tato lhůta neběží, pokud odsouzený vykonává trest domácího vězení s elektronický dohledem (zde platí výjimka, kdy je možné domluvit souběžný výkon obou trestů), výkon trestu odnětí svobody nebo ve vyšetřovací vazbě.⁴⁴³ Na rozdíl od české právní úpravy tak francouzská právní úprava umožňuje uložení trestu obecně prospěšných prací a trestu domácího vězení za předpokladu, že lze výkon těchto trestů spojit a umožnit tak odsouzenému řádný výkon obou trestů. V případě, že je trest obecně prospěšných prací uložen jako trest samostatný, lze jej v případě porušení podmínek jeho výkonu přeměnit na trest odnětí svobody až na dva roky a uložit peněžitou pokutu až do výše 30.000 EUR.⁴⁴⁴

Trest obecně prospěšných prací je trestem, který se ve Francii ukládá ve velmi omezené míře. V roce 2019 představoval trest obecně prospěšných prací pouze 4 % ze všech uložených trestů.⁴⁴⁵ Francouzští zákonodárci jsou si problému s nízkým počtem ukládaných trestů obecně prospěšných prací vědomi a za tímto účelem zřídili v roce 2018 Agenturu pro práci obecného zájmu a profesní integraci osob pod dohledem justice (Agence du travail d'intérêt général et de l'insertion

⁴³⁹ Článek 131-8 Code pénal.

⁴⁴⁰ Článek 131-8 Code pénal.

⁴⁴¹ Článek 131-8 Code pénal.

⁴⁴² Článek 131-22 Code pénal.

⁴⁴³ Článek 131-22 Code pénal.

⁴⁴⁴ Článek 434-42 Code pénal.

⁴⁴⁵ FLEGO, Ophélie. *La disponibilité concrète de la peine de travail d'intérêt général*. Online. Institut de Droit et Economie d'Agen, 2021, s. 7. Dostupné na: https://www.enap.justice.fr/sites/default/files/master2-2022_flego_ophelie_memoire.pdf. [citováno 2024-03-23].

professionnelle des personnes placées sous main de justice).⁴⁴⁶ Tato agentura má za cíl rozvíjet obecně prospěšné práce, odborné vzdělávání a snažit se o integraci osob, které jsou ve výkonu trestu, včetně výkonu trestu obecně prospěšných prací.

7.3. Le jour-amende (Denní pokuta)

Denní pokuta, která je obdobou peněžitého trestu, je upravena především v člancích 131-3, 131-5, 131-25 a 133-13 FTZ a v článku 747-1-1 FTR. Podstatou denní pokuty je taktéž závazek odsouzeného uhradit peněžní částku stanovenou soudem, přičemž tato zaplacená finanční částka připadá, stejně jako v české právní úpravě, státu.⁴⁴⁷

Výše denní pokuty je stanovena taktéž denními sazbami, přičemž jedna denní sazba nesmí překonat 1.000 EUR a je stanovena s přihlédnutím k majetkovým a finančním poměrům pachatele.⁴⁴⁸ Počet denních sazeb poté nesmí překročit 360 a jejich počet se stanoví s přihlédnutím k závažnosti a okolnostem případu.⁴⁴⁹ Zvláštností oproti české právní úpravě je splatnost denní pokuty. Splatnost denní pokuty je stanovena podle počtu denních sazeb, respektive odsouzený je povinen denní pokutu uhradit poslední den, který odpovídá počtu uložených denních pokut.⁴⁵⁰

Francouzská úprava denních pokut obsahuje, stejně jako česká právní úprava peněžitého trestu, možnost přeměny tohoto trestu na trest odnětí svobody.⁴⁵¹ V případě, že odsouzený neuhradí uloženou denní pokutu, poruší tím podmínky výkonu trestu, a soud mu uloží trest odnětí svobody, přičemž jeden den nezaplacené denní sazby se rovná jednomu dni odnětí svobody.⁴⁵² Tento případ přeměny však lze použít jen za situace, kdy odsouzený nesplní podmínky trestu vlastním přičiněním. Pokud trest denních pokut odsouzený nevykoná z důvodů, které nemohl ovlivnit, je možné takový trest přeměnit na trest domácího vězení s elektronickým dohledem nebo trest obecně prospěšných prací.⁴⁵³ Po řádném

⁴⁴⁶ Zřízena vyhláškou č. 2018-1098 ze dne 7. prosince 2018 o vytvoření služby s národní jurisdikcí s názvem „Agentura pro práci obecného zájmu a profesní integraci osob pod dohledem justice.“ (Décret n° 2018-1098 du 7 décembre 2018 portant création d'un service à compétence nationale dénommé « Agence du travail d'intérêt général et de l'insertion professionnelle des personnes placées sous main de justice »).

⁴⁴⁷ Článek 131-3 Code pénal.

⁴⁴⁸ Článek 131-5 Code pénal.

⁴⁴⁹ Článek 131-5 Code pénal.

⁴⁵⁰ Článek 131-25 Code pénal.

⁴⁵¹ Článek 131-25 Code pénal.

⁴⁵² Článek 131-25 Code pénal.

⁴⁵³ Článek 747-1-1 Code de procédure pénal.

výkonu trestu denních pokut může být, po uplynutí tří let od výkonu trestu, tento trest zahlazen.⁴⁵⁴

Pro úplnost je vhodné uvést, že ani trest denních pokut není nijak zvlášť ve Francii využíván. Podle statistik z roku 2021 byl trest denních pokut uložen pouze v 6,2 % všech případů, kde došlo k uložení nějakého trestu.⁴⁵⁵

⁴⁵⁴ Článek 133-13 Code pénal.

⁴⁵⁵ CHEVALIER, Pascal a LE CAIGNEC, Emilie. *Les condamnations. Données 2021*. Online Ministère de la Justice, 12/2022, s. 12. Dostupné na: https://www.justice.gouv.fr/sites/default/files/2023-07/_Les%20condamnations%202021_WEB.pdf.

8. Zhodnocení právní úpravy alternativních trestů a návrhy de lege ferenda

V předchozích kapitolách byly detailněji zanalyzovány jednotlivé druhy alternativních trestů, vývoj ukládání jednotlivých alternativních trestů a byla provedena i komparace s francouzskou právní úpravou. Bylo tedy shromážděno a zanalyzováno dostatečné množství údajů a podkladů pro to, aby mohla být řádně zhodnocena česká právní úprava alternativních trestů, včetně uvedení návrhů de lege ferenda. V následující kapitole tak bude vycházeno především ze zjištěných informací uvedených v této práci. Celkově však lze říci, že právní úprava alternativních trestů je komplexní, nicméně je zde několik oblastí, které jsou problematické a bylo by vhodné se na ně zaměřit do budoucna.

8.1. Zhodnocení trestu domácího vězení

Trest domácího vězení je klasickým alternativním trestem, který je užíván i v zahraničí. Česká právní úprava nabízí komplexní uchopení tohoto institutu a nabízí soudům vhodnou alternativu k trestu odnětí svobody. Byť je třeba zdůraznit, že tento trest není univerzálním trestem k trestu odnětí svobody, neboť pro jeho výkon je předpokládáno, že bude mít pachatel stabilní zázemí jak bytové, tak sociální.⁴⁵⁶ I přes to vše je tento trest ukládán v minimálním rozsahu.

Malý počet uložených trestů je zejména z důvodu, že kontrola výkonu trestu domácího vězení je zcela neefektivní a jen stěží realizovatelná. Při zavádění trestu domácího vězení do trestního zákoníku bylo počítáno s tím, že bude k dispozici elektronický monitoring.⁴⁵⁷ Ostatně i vyhláška č. 456/2009 Sb., o kontrole výkonu trestu domácího vězení, je prakticky zaměřena především na výkon kontroly trestu v rámci elektronického monitoringu. Jak bylo uváděno v kapitole 3.2.1.1., systém elektronického monitoringu provází od zavedení trestu domácího vězení komplikace. Ke dni vypracování této diplomové práce stále ještě není tento monitorovací systém v ostrém provozu a kontrola výkonu trestu domácího vězení tak probíhá pouze namátkovými kontrolami. Namátkové kontroly však nemohou nikdy provést tak důkladnou a soustavnou kontrolu, jaká se provádí elektronickým monitoringem. Lze tedy uzavřít, že pro to, aby trest domácího vězení plnil svou

⁴⁵⁶ NAVRÁTILOVÁ, Jana. Trest domácího vězení. *Bulletin advokacie*, roč. 15 (2009), č. 10, s. 94-97. Dostupné v Systému Beck-online.

⁴⁵⁷ Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. Dostupná na: <https://www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=26247&pdf=1>.

funkci, je třeba dotáhnout projekt elektronického monitorovacího systému do úspěšného konce a sehnat tak spolehlivého dodavatele, který tento systém zajistí. Jak již bylo uvedeno v kapitole 3.2.1.1., je snad celý tento projekt na dobré cestě, kdy se očekává, že na konci prvního pololetí roku 2024 bude již spuštěn ostrý provoz elektronického monitorovacího systému. Nezbyvá tedy než doufat, že tento dodavatel bude již spolehlivější a povede to tak k větší důvěře v tento trest.

Pokud bychom se mohli inspirovat v zahraniční právní úpravě, navrhl bych de lege ferenda zavedení institutu tzv. polosvobody z francouzské právní úpravy.⁴⁵⁸ Tento institut nabízí velmi zajímavý „mezistupeň“ mezi trestem domácího vězení a trestem odnětí svobody. Polosvoboda spočívá v povinnosti odsouzeného se zdržovat ve speciálním zařízení, které je podobné věznici, a opouštět toto zařízení smí jen v případech výkonu zaměstnání, zdravotnické péče a dalších neodkladných a důležitých událostí. Vhodně tak kombinuje prvky trestu domácího vězení a trestu odnětí svobody, kdy tímto trestem by bylo možné postihovat závažnější trestné činy, za které by již nebylo možné uložit trest domácího vězení, ale s přihlédnutím k okolnostem by bylo uložení trestu odnětí svobody přísné a neodůvodněné. Samozřejmě by ze strany probační a mediační služby a soudů bylo nutné pečlivě zohledňovat osobu pachatele, a to zejména s ohledem na možnou recidivu a útek pachatele, které by mohly hrozit při „volnějším“ režimu polosvobody.⁴⁵⁹

V neposlední řadě je ještě vhodné zmínit i nutnost posílení probační a mediační služby, neboť ta hraje jak při ukládání, tak i výkonu trestu domácího vězení nezastupitelnou roli. Přetíženost probační a mediační služby a stejně tak soudů je v souvislosti s tímto trestem způsobena s ohledem na nutnost vyžadovat stanoviska probační a mediační služby k uložení tohoto trestu a stejně tak i následně při výkonu tohoto trestu, kdy jsou to probační úředníci, kteří momentálně vykonávají kontrolu.⁴⁶⁰

V odborné literatuře se lze ještě dále setkat s názorem, že by při ukládání trestu domácího vězení neměl být vyžadován pouze souhlas obviněného s uložení trestu domácího vězení, ale taktéž i osob spolužijících, kterých se taktéž výkon

⁴⁵⁸ Viz kapitola 7.

⁴⁵⁹ HULMÁKOVÁ, J.: K možnostem a limitům rozvoje vybraných alternativních způsobů výkonu nepodmíněného trestu odnětí svobody v České republice. *Trestněprávní revue*, roč. 15 (2017), č. 10, s. 234.

⁴⁶⁰ MOUDRÝ, Petr. Vliv vybraných druhů trestů na resocializaci odsouzených – 2. část. *Trestněprávní revue*, roč. 19 (2021), č. 4, s. 205-214. Dostupné v Systému Beck-Online. [citováno 2024-03-24].

trestu dotkne.⁴⁶¹ Jak jsem však již uváděl v kapitole 3.1.1. nedomnívám se, že je úprava tímto směrem nezbytná. Soud by měl při ukládání trestu domácího vězení zohledňovat poměry obviněného, a tedy by měl prozkoumat i zázemí obviněného pro řádný výkon tohoto trestu. Dle mého názoru tak zcela postačuje nynější úprava souhlasu obviněného s uložením trestu domácího vězení tak, jak je upravena v ustanovení § 60 odst. 1 písm. b) trestního zákoníku.

8.2. Zhodnocení trestu obecně prospěšných prací

Trest obecně prospěšných prací je ukládán častěji, patří tedy mezi alternativní tresty, ke kterým mají soudy větší důvěru. Tomuto odpovídá i právní úprava tohoto trestu, kdy je tento trest velmi významnou alternativou k trestu odnětí svobody. V rámci trestu obecně prospěšných prací proběhla úprava výměry trestu, kdy došlo ke snížení ze 400 hodin na 300 hodin.⁴⁶² Tuto úpravu lze hodnotit pozitivně, neboť jak bylo uváděno v kapitole 4.1.2., vyšší výměra trestu již působí spíše demotivačně a je tedy větší pravděpodobnost, že odsouzený nevykoná řádně celý uložený trest.

Jistou výhradou ohledně právní úpravy trestu obecně prospěšných prací poté může být absence výslovného souhlasu pachatele s uložením tohoto trestu. V nyní účinné právní úpravě je stanoveno, podle ustanovení § 64 trestního zákoníku, že soud je povinen přihlížet při ukládání trestu obecně prospěšných prací ke stanovisku pachatele. Nikde však není upraveno, že by takové stanovisko muselo být nutně souhlasné. Je tedy možné uvažovat *de lege ferenda* o změně právní úpravy stanoviska, kdy by byl nutný výslovný souhlas pachatele s uložením trestu obecně prospěšných prací. Na stejném principu je postaven trest obecně prospěšných prací i ve Francii, kdy je nutné před jeho uložením vyžádat souhlas pachatele. V případě, že by pachatel souhlas s uložením trestu nevyslovil, bylo by možné mu uložit trest odnětí svobody nebo peněžitý trest. Samozřejmě při respektování obecných zásad o ukládání trestů obsažených v ustanovení § 39 trestního zákoníku.

Souhlas pachatele s uložením trestu obecně prospěšných prací vnímám jako jediný vážnější nedostatek právní úpravy tohoto trestu. Celkově, jak vyplývá z této práce, je trest obecně prospěšných prací použitelný pro řadu trestných činů a soudům dává možnost zohlednit okolnosti spáchaného trestného činu a zvolit, zda

⁴⁶¹ Srov. ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 337.

⁴⁶² Srov. § 45a odst. 1 zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon.

a v jaké výměře tento trest uloží. Závěrem tak lze pouze apelovat na soudy a probační úředníky, aby zjišťovali stanovisko pachatele důsledně a následně z takového stanoviska vyvodili patřičné výsledky. Cíle trestů je předně daný trest řádně vykonat, a tím by se měly soudy při výběru vhodného druhu trestu řídit primárně.

8.3. Zhodnocení peněžitého trestu

Peněžitý trest představuje tradiční alternativní trest, který je využíván mnoho let. Jak je patrné ze statistických údajů (viz kapitola 6.), je peněžitý trest v posledních letech stále více využíván a soudy jej častěji ukládají. Za vyšším počtem uložených peněžitých trestů stojí jistě i snaha Nejvyššího státního zastupitelství a Nejvyššího soudu, kteří pořádali několik seminářů, které měly za cíl vzdělat soudce a podpořit je k častějšímu ukládání tohoto trestu. Tyto snahy hodnotím jednoznačně pozitivně. Peněžitý trest vnímám jako velmi univerzální trest, který dává soudům vhodnou alternativu k ostatním druhům trestů, především pak k trestu odnětí svobody.

Pozitivně lze hodnotit i recentní změnu⁴⁶³ právní úpravy peněžitého trestu, kdy došlo ke zrušení možnosti přeměny tohoto trestu na jiné alternativní tresty – trest domácího vězení a trest obecně prospěšných prací. Ačkoliv lze říci, že přeměna peněžitého trestu na jiný alternativní trest mohla být jakousi záchranou pro odsouzeného na to, aby se vyhnul trestu odnětí svobody, nelze takový postup považovat za vhodný. Jak bylo v úvodních kapitolách této práce pojednááno o různých účelech a cílech trestů, je nutné k jednotlivým trestům podle těchto vymezení přistupovat. Při ukládání trestů je třeba v prvé řadě sledovat jeden z nejzákladnějších cílů trestů, a to jejich vykonání. V případě, že odsouzený bude mít možnost při neuhrazení peněžitého trestu ještě na přeměnu tohoto trestu na jiný alternativní trest, nemusí taková situace působit na odsouzeného motivačně. Právní úprava *de lege lata* nabízí odsouzenému pouze jednu možnost, pokud se chce vyhnout trestu odnětí svobody – peněžitý trest vykonat, respektive uhradit stanovenou částku. Zároveň je však ponechána možnost upustit od výkonu peněžitého trestu nebo odložit jeho výkon v případech, kdy bez svého přičinění se dostane odsouzený do tíživé situace. Dle mého názoru tak nyní účinná právní

⁴⁶³ Zákonem č. 333/2020 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

úprava peněžitého trestu obsahuje vhodný balanc mezi potřebou „potrestat“ odsouzeného, ale zároveň jej i motivovat k vykonání trestu a vedení řádného života do budoucna.

Dále, dle mého názoru, lze kladně hodnotit i právní úpravu peněžitého trestu, která klade důraz na jeho vykonání, respektive vymožení, a až následně, v krajním případě, nastává jeho přeměna na trest odnětí svobody. Jak bylo výše uvedeno, cílem trestů by měl být jejich řádný výkon. V případě peněžitého trestu je tedy správně kladen důraz na vymožení peněžité částky, která byla soudem uložena. Pokud má tento trest plnit svou funkci, je důležité, aby byl vyslán jasný signál, že bude využito všech dostupných prostředků k vymožení peněžitého trestu.

Celkově tak hodnotím právní úpravu peněžitého trestu pozitivně a jako dostačující. Ostatně poslední roky napovídají, že právní úprava tohoto trestu je adekvátní, neboť je peněžitý trest ukládán mnohem častěji, než tomu bylo v letech předchozích. V rámci peněžitého trestu tak nespátřuji nutnost žádné úpravy do budoucna.

Závěr

Diplomová práce pojednávala o problematice české právní úpravy alternativních trestů. Alternativní tresty jsou specifickou skupinou druhů trestů, které spočívají v tom, že nejsou spojeny s odnětím svobody. Tento druh trestů s sebou nese celou řadu výhod oproti trestu odnětí svobody.⁴⁶⁴ Zároveň se alternativní tresty v posledních letech dostávají do popředí, neboť trestní politika státu se vyvíjí a nespátňuje v trestání a trestech pouze nezbytnou odplatu vůči pachateli. Tresty a trestání nespočívají jen v samotném potrestání pachatele a ochraně společnosti před nežádoucím jednáním, ale stále více se zkoumá i vliv trestů a trestání na osobu pachatele. Restorativní justice, která je nedílnou součástí alternativních trestů, tak cílí i na osobu pachatele a snaží se jej zapojit do narovnání porušených vztahů ve společnosti. Zároveň cílí na pachatele tak, aby se ze svého jednání poučil a nadále již vedl řádný život.

Trest odnětí svobody je spojen s negativními jevy, jako je úplné odtržení pachatele od svého dosavadního života, jenž má za následek přetrhání rodinných a sociálních vazeb. Zároveň při uvěznění se dostává pachatel do rizikového prostředí, plného negativních kriminogenních jevů, a jeho náprava a snaha o převýchovu je velmi ztížena.

Trest odnětí svobody s sebou nenese však pouze negativní jevy ve vztahu k osobě pachatele, ale zatěžuje značným způsobem, zejména ekonomickým, taktéž stát. Česká republika patří mezi státy, které mají vysoký počet uvězněných osob na počet obyvatel. Takový stav je však dlouhodobě neudržitelný, neboť jak bylo v práci zjištěno, věznice jsou přeplněné a jejich provoz stojí ročně stát více jak 13 miliard korun českých. Oproti tomu alternativní tresty mohou tento stav částečně vyřešit, neboť jsou pro stát ekonomicky výhodnější, pachatel může své jednání odčinit, čímž může dojít i k určitému smíru mezi ním a poškozeným, a v neposlední řadě je možné působit na pachatele výchovně a do budoucna tak předejít možné recidivě.

Cílem této práce bylo především zhodnotit českou právní úpravu alternativních trestů a odpovědět na otázku, zda je tato právní úprava dostatečná a účinná. Dalším cílem této práce bylo přiblížit širší veřejnosti tuto oblast trestního práva, která bude, doufejme, v budoucnu stále více aplikována. Pro odpověď na

⁴⁶⁴ Viz kapitola 2.

vytyčené cíle práce tak byly zanalyzovány základní pojmy spojené s alternativními tresty, jejichž znalost je zásadní pro lepší pochopení samotného alternativního trestání. V úvodních kapitolách tak byl rozebrán především pojem trestu a jeho účel, definována restorativní justice a představena probační a mediační služba. Právě probační a mediační služba představuje klíčový prvek v alternativním trestání, neboť prostřednictvím probačních úředníků jsou alternativní tresty (vyjma peněžitého trestu) realizovány a kontrolovány. S ohledem na skutečnost, že oblast alternativního trestání je velmi obsáhlá, byla práce zaměřena na alternativní tresty ukládané pouze dospělým pachatelům a podstatná část práce – právní analýza – pak byla věnována třem typickým alternativním trestům, kterými jsou trest domácího vězení, trest obecně prospěšných prací a peněžitý trest. Právní analýza by však sama o sobě nestačila k tomu, aby mohlo být věrohodně odpovězeno na vytyčený cíl práce. Velmi důležitou částí práce je tak i statistická část, ve které je analyzován vývoj odsouzených a vězňených osob, ukládání jednotlivých alternativních trestů a recidivy. Pro komplexní zhodnocení české právní úpravy alternativních trestů dále byla provedena i komparace se zahraničím, konkrétně s Francií. Francouzská právní úprava alternativních trestů obsahuje podobné tresty jako česká právní úprava, nicméně jsou zde i některé nové instituty jako je například polosvoboda nebo venkovní umístění.

Pokud tedy má být dána odpověď na otázku, zda je česká právní úprava alternativních trestů dostatečná, lze říci obecně, že ano. O tom, zda je právní úprava i účinná lze polemizovat, neboť jedním z ukazatelů účinnosti trestní politiky je recidiva. Jak je patrné z kapitoly 6.6, počet skutků spáchaných recidivisty ve zkoumaném období nikterak výrazně neklesá. Nicméně ze statistických údajů není možné přesně definovat, kterým osobám, jež se dopustili opakovaně trestné činnosti, byly v minulosti uloženy alternativní tresty. Alternativní tresty jsou však vystavěny zejména na aktivním konání odsouzeného a jeho vůli alternativní trest vykonat, kdy jsou mu stanoveny různé povinnosti a omezení, které musí plnit. Ať jde u trestu domácího vězení o povinnost zdržovat se v obydlí nebo u trestu obecně prospěšných prací ve svém volnu vykonávat bezplatně přidělenou obecně prospěšnou práci. Domnívám se tak, že pokud by pachatel měl sklony k recidivnímu chování, lze předpokládat, že by alternativní trest ani celý nevykonal. Lze tedy obecně konstatovat, že právní úprava alternativních trestů je i účinná, kdy nabízí celou řadu vhodných nástrojů k nápravě pachatele.

Výše jsem uvedl, že obecně je česká právní úprava alternativních trestů dostatečná. Ačkoliv je právní úprava jako taková z mého pohledu dostačující, neodráží se tato skutečnost naplno i fakticky. Soudy některé alternativní tresty ukládají velmi málo a nenaplnují tak jejich potenciál. Zejména se to týká trestu domácího vězení, který je ukládán v minimálním rozsahu. U trestu domácího vězení to však není pouze o tom, že by soudy tento trest málo ukládaly. Příčinou je bezesporu technická stránka výkonu, a především kontroly, tohoto trestu. Jak je popisováno v kapitole 3.2.1.1., trest domácího vězení naráží na zcela nefunkční elektronický monitoring, který sehrává klíčovou roli při kontrole výkonu tohoto trestu. Není tedy překvapením, že soudy ukládají tento druh trestu jen minimálně. Ostatně právě nefunkční elektronický monitoring je mou největší výhradou k alternativním trestům, neboť ačkoliv je právní úprava na tento typ kontroly výkonu trestu připravena, a dokonce takový způsob kontroly předpokládá jako primární, není možné tuto právní úpravu reálně provést. Nezbyvá tak než doufat, že nynější pokus probační a mediační služby o zprovoznění tohoto systému bude již úspěšný a trest domácího vězení tak získá u soudců větší důvěru.

Co se týká ostatních alternativních trestů a zhodnocení jejich právní úpravy, tak zde shledávám pouze dílčí nedostatky, kdy celkově hodnotím jejich právní úpravu jako dostatečnou a vhodnou.⁴⁶⁵ Tato skutečnost se ostatně odráží i na stoupajícím trendu v počtu uložených trestů obecně prospěšných prací a peněžitých trestů. Zejména u peněžitého trestu je v posledních letech zřejmý velký nárůst v počtu uložených trestů, kdy jsou evidentní snahy Nejvyššího státního zastupitelství spolu s Nejvyšším soudem o větší popularizaci tohoto trestu mezi soudci. Tyto snahy lze jediné pochválit a doporučit, aby i nadále neustávaly.

Závěrem lze uvést, že ačkoliv by se mohlo zdát, že jsou pachatelé prostřednictvím alternativních trestů a restorativní justice protěžovány a jejich protiprávní jednání je „bagatelizováno“, není tomu tak. Na alternativní tresty je třeba pohlížet komplexně v rámci celého trestního práva. Zejména je třeba zdůraznit, že ne všechny trestné činy lze vyřešit alternativním trestem a stejně tak nejsou všichni pachatelé způsobilými k výkonu alternativních trestů. Vždy totiž ve společnosti budou existovat jedinci, u kterých nebude možné prvky nežádoucího chování odstranit jinak, než prostřednictvím nepodmíněného trestu odnětí svobody,

⁴⁶⁵ V podrobnostech viz kapitola 8.2. a 8.3.

a i v takovém případě se nemusí nežádoucí chování zcela odstranit.⁴⁶⁶ Proto je důležité apelovat na soudy, aby (nejen) v rámci zásady individualizace trestu přistupovaly k ukládání trestů pečlivě a po zvážení všech okolností spáchaného trestného činu a s přihlédnutím k osobě pachatele. Alternativní tresty pouze nabízejí jiný pohled na trestání a umožňují do budoucna zabránit případnému opakování trestné činnosti.

⁴⁶⁶ KALVODOVÁ, Věra. *Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí*. Brno: Masarykova univerzita, 2002, s. 90.

Seznam použitých zdrojů

Knižní publikace

1. BIEDERMANOVÁ, Eva a PETRAS, Michal. *Možnosti a problémy resocializace vězňů, účinnost programů zacházení*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011. ISBN 978-80-7338-115-8.
2. BLACK, Henry Campbell; NOLAN, Joseph R. a NOLAN-HALEY, Jacqueline M. *Blackův právní slovník*. 6. vyd. Praha: Victoria Publishing, 1993. ISBN 80-85605-23-6.
3. FENYK, Jaroslav; CÍSAŘOVÁ, Dagmar a GŘIVNA, Tomáš. *Trestní právo procesní*. 7. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. ISBN 978-80-7598-306-0.
4. HENDRYCH, Dušan a kol. *Právní slovník*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-059-1.
5. JELÍNEK, Jiří. *Kriminologie*. Praha: Leges, 2021. ISBN 978-80-7502-499-2.
6. JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2022. ISBN 978-80-7502-576-0.
7. JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo procesní*. 6. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2021. ISBN 978-80-7502-550-0.
8. JŮZL, Miloslav. *Penitenciaristia jako věda žaláři*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2017. ISBN 978-80-7452-131-7.
9. JŮZL, Miloslav. *Penologie*. Praha: Střední školy veřejnoprávní Trivis, 2023. ISBN 978-80-247-0758-7
10. KARABEC, Zdeněk. *Restorativní justice: sborník příspěvků dokumentů*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003. ISBN 80-7338-021-8.
11. KALVODOVÁ, Věra. *Postavení trestu odnětí svobody v systému trestněprávních sankcí*. Brno: Masarykova univerzita, 2002. ISBN 80-210-3025-9.
12. KLÍMA, Josef. *Nejstarší zákony lidstva: Chammurapi a jeho předchůdci*. Praha: Academia, 1997.
13. LYONS, Lewis. *Historie trestu: justiční tresty od dávných dob po současnost*. Praha: Svojtka & Co., 2004. ISBN 80-7352-021-4.

14. MAREŠOVÁ, Alena. *Kriminální recidiva a recidivisté: (charakteristika, projevy, možnosti trestní justice)*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011. ISBN 978-80-7338-119-6.
15. MAREŠOVÁ, Alena; BIEDERMANOVÁ, Eva; ROZUM, Jan; TAMCHYNA, Miroslav a ZHRŮVALOVÁ, Petra. *Výkon nepodmíněného trestu odnětí svobody - kriminologická analýza*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2016. ISBN 978-80-7338-157-8.
16. MAŘÁDEK, Vladimír. *Výkladový slovník penologie*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2003. ISBN 80-7042-256-4.
17. MASOPUST ŠACHOVÁ, Petra. *Restorativní přístupy při řešení trestné činnosti*. Praha: C.H. Beck, 2019. ISBN 978-80-7400-756-9.
18. SCHEINOST, Miroslav. *Sankční politika pohledem praxe*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2014. ISBN 978-80-7338-144-8.
19. SOTOLÁŘ, Alexander; ŠÁMAL, Pavel a PÚRY, František. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. Praha: C.H. Beck, 2000. ISBN 80-7179-350-7.
20. STRÉMY, Tomáš; KURILOVSKÁ, Lucia a VRÁBLOVÁ, Miroslava. *Restorativna justícia*. Praha: Leges, 2015. ISBN 978-80-7502-075-8.
21. ŠÁMAL, Pavel; GRŮVNA, Tomáš; BOHUSLAV, Lukáš; NOVOTNÝ, Oto; HERCZEG, Jiří et al. *Trestní právo hmotné*. 9. přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2022. ISBN 978-80-7598-764-8.
22. ŠTERN, Pavel, OUŘEDNÍČKOVÁ, Lenka a DOUBRAVOVÁ, Dagmar (ed.). *Probace a mediace: možnosti řešení trestných činů*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-757-2.
23. ŠČERBA, Filip. *Alternativní tresty a opatření v nové právní úpravě*. 2. vyd. Teoretik. Praha: Leges, 2014. ISBN 978-80-87576-93-9.
24. TOMÁŠEK, Jan; DIBLÍKOVÁ, Simona a SCHEINOST, Miroslav. *Probace jako efektivní nástroj snižování recidivy*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2016. ISBN 978-80-7338-163-9.
25. TOMÁŠEK, Jan; HÁKOVÁ, Lucie a KOSTELNÍKOVÁ, Zuzana. *Probace a její efektivita pohledem pachatelů, veřejnosti a médií*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2019. ISBN 978-80-7338-183-7.
26. VANDUCHOVÁ, Marie a Tomáš GRŮVNA. *Pocta Otovi Novotnému k 80. narozeninám*. Praha: ASPI, 2008, s. 424. 978-80-7357-365-2.

27. ZEHR, Howard. *Úvod do restorativní justice*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2003. ISBN 80-902998-1-4.
28. ZŮBEK, Jan. *Odklony v trestním řízení*. Praha: Wolters Kluwer, 2019. ISBN 978-80-7598-245-2.

Komentáře právních předpisů

1. ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2023. ISBN 978-80-7400-893-1.
2. DRAŠTÍK, Antonín, Jaroslav FENYK. *Trestní řád: Komentář*. Praha: Wolters Kluwer. ISBN 978-80-7552-600-7.
3. DRAŠTÍK, Antonín; FREMR, Robert; DURDÍK, Tomáš; RŮŽIČKA, Miroslav; SOTOLÁŘ, Alexander. *Trestní zákoník: Komentář*. Praha: Wolters Kluwer. ISBN 978-80-7478-790-4.

Odborné články

1. BAUMAN, Zygmunt. Social Issues of Law and Order. In: *British Journal of Criminology*, roč. 40 (2013), č. 2, s. 216. ISSN 0007-0955.
2. HULMÁKOVÁ, J.: K možnostem a limitům rozvoje vybraných alternativních způsobů výkonu nepodmíněného trestu odnětí svobody v České republice. *Trestněprávní revue*, roč. 15 (2017), č. 10, s. 234. ISSN 1213-5313.
3. MORKOVIN, Ondřej. Přeměna peněžitého trestu po novele č. 390/2012 Sb. (Lze přeměnit peněžitý trest na náhradní trest odnětí svobody bezprostředně, aniž by byla nejdříve využita jedna z alternativ podle § 69 odst. 2 TrZ?). *Trestněprávní revue*, roč. 12 (2014), č. 11., s. 267-269. ISSN 1213-5313.
4. MOUDRÝ, Petr. Vliv vybraných druhů trestů na resocializaci odsouzených – 2. část. *Trestněprávní revue*, roč. 19 (2021), č. 4, s. 205-214. Dostupné v Systému Beck-Online. ISSN 1213-5313.
5. NAVRÁTILOVÁ, Jana. Trest domácího vězení. *Bulletin advokacie*, roč. 15 (2009), č. 10, s. 94-97. ISSN 1805-8280.
6. ŠČERBA, F., Využití alternativních opatření v praxi. *Trestněprávní revue*, roč. 12 (2013), č. 6, s. 138. ISSN 1213-5313.

7. TOMÁŠEK, Jan; ROZUM, Jan a VLACH, Jiří. K problematice peněžitého trestu. *Trestní právo (Wolters Kluwer)*, roč. 18 (2015), č. 4, s. 17. Dostupné v Systému ASPI. ISSN 2788-3787.
8. VICHEREK, Roman. Přeměna peněžitého trestu. *Trestněprávní revue*, roč. 16 (2017), č. 1, s. 7-12. Dostupné v systému Beck-online. ISSN 1213-5313.
9. ZEMAN, Štefan. Vývoj aplikácie vybraných odklonov a alternativných trestov v Slovenskej republike. *Trestněprávní revue*, roč. 14 (2016), č. 7-8, s. 176-182. Dostupné v systému Beck-online. ISSN 1213-5313.
10. ZEZULOVÁ, Jana a HOMOLA, Martin. Faktory mající vliv na ukládání peněžitého trestu v České republice. *Státní zastupitelství*, roč. 15 (2017), č. 2. Dostupné v Systému ASPI. ISSN 1803-7631.

Internetové články a zprávy

1. *České věznice jsou na hraně kapacit, vláda uvažuje o revizi trestních sazeb.* Online. In: ČT24. 25. 4. 2023. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/clanek/domaci/ceske-veznice-jsou-na-hrane-kapacit-vlada-uvazuje-o-revizi-trestnich-sazeb-7153>.
2. *Elektronický monitorovací systém (EMS).* Online. Ministerstvo spravedlnosti České republiky. Dostupné z: https://naramky.justice.cz/wp-content/uploads/2019/03/brozura_procteniA5.pdf.
3. *Elektronické náramky jsou v ostrém provozu.* Online. Tiskové oddělení Ministerstva spravedlnosti, 21. 9. 2018. Dostupné na: <https://naramky.justice.cz/elektronicke-naramky-jsou-v-ostrem-provozu/>.
4. *Établissement pénitentiaire - Centre de semi-liberté.* Online. Ministère de la Justice. Dostupné na: <https://lannuaire.service-public.fr/navigation/csl>.
5. *Informace o stavu implementace a zahájení ostrého provozu nového elektronického monitorovacího systému pro trestní justice II.* Online. Probační a mediační služba. Dostupné na: <https://www.pmscr.cz/informace-o-stavu-implementace-a-zahajeni-ostreho-provozu-noveho-elektronickeho-monitorovaciho-systemu-pro-trestni-justice-ii/>.
6. *Le service pénitentiaire d'insertion et de probation (SPIP).* Online. Ministère de la Justice. Dostupné na: <https://www.enap.justice.fr/conseiller-penitentiaire-dinsertion-et-probation>.
7. *Ministerstvo spravedlnosti letos řešilo přeplněné věznice i úbytek znalců* Online. In: Česká-justice. Dostupné na: <https://www.ceska->

- justice.cz/2023/12/ministerstvo-spravedlnosti-letos-resilo-preplnene-veznice-i-ubytek-znalcu/.
8. *Náramky pro domácí vězení míří konečně do praxe.* Online. Tiskové oddělení Ministerstva spravedlnosti, 26. 9. 2017. Dostupné na: <https://naramky.justice.cz/aktuality-clanky/naramky-pro-domaci-vezeni-miri-konecne-do-praxe/>.
 9. *Probační a mediační služba hledá nového dodavatele elektronického monitorovacího systému.* Online. Probační a mediační služba. Dostupné na: <https://www.pmscr.cz/probacni-a-mediacni-sluzba-hleda-noveho-dodavatele-elektronickeho-monitorovaciho-systemu/>.
 10. *Probační a mediační služba ukončila spolupráci s firmou SuperCom.* Online. Probační a mediační služba. Dostupné na: <https://www.pmscr.cz/probacni-a-mediacni-sluzba-ukoncila-spolupraci-s-firmou-supercom/>.
 11. *Provoz věznic stojí denně asi 36 milionů korun. 7 500 lidí pyká za krádeže.* Online. In: Česká-justice. Dostupné na: <https://www.ceska-justice.cz/2023/07/provoz-veznic-stoji-denne-asi-36-milionu-korun-7-500-lidi-pyka-za-kradeze/>.
 12. *Rozhodnutí o výběru dodavatele EMS II.* Online. Probační a mediační služba. Dostupné na: <https://www.pmscr.cz/rozhodnuti-o-vyberu-dodavatele-ems-ii/>.
 13. *Ukončení elektronického monitoringu.* Online. Tiskové oddělení Ministerstva spravedlnosti. Dostupné na: <https://naramky.justice.cz/ukonceni-elektronickeho-monitoringu/>.
 14. *Závěrečná zpráva a ekonomické zhodnocení pilotního projektu: „Elektronický monitoring odsouzených“.* Online. Probační a mediační služba České republiky, s. 7. Dostupné na: <http://docplayer.cz/7969360-Vec-zaverecna-zprava-a-ekonomicke-zhodnoceni-pilotniho-projektu-elektronicky-monitoring-odsouzenych.html>.

Koncepce a výroční zprávy

1. *Koncepce rozvoje probace a mediace do roku 2025.* Online. Probační a mediační služba České republiky, s. 2. Dostupné na: https://justice.cz/documents/12681/762397/2017_Koncepce_PM_do_roku_2025.pdf/bd17324b-f3b7-4689-9418-760a03f92116.

2. *Koncepce vězeňství do roku 2025*. Online. Dostupné na: <https://justice.cz/documents/12681/762277/Koncepce-vezenstvi.pdf/21e4adce-3e8b-48de-b2e4-2cca9d63475b>.
3. *Výroční zpráva za rok 2020. Probační a mediační služba*. Online. Probační a mediační služba České republiky. Dostupné na: https://www.pmscr.cz/wp-content/uploads/2021/11/onas_zakladdokumenty_vyrocnizprava_2020_211111.pdf.

Právní předpisy a důvodové zprávy

1. Code de procédure pénale, ve znění novely ze dne 5. 2. 2024. Online. Dostupné na: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT00006071154/2024-02-05.
2. Code Pénal, ve znění novely ze dne 23. 3. 2024 Online. Dostupné na: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006070719/.
3. Décret n° 2018-1098 du 7 décembre 2018 portant création d'un service à compétence nationale dénommé « Agence du travail d'intérêt général et de l'insertion professionnelle des personnes placées sous main de justice ».
4. Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.
5. Nařízení vlády č. 361/2017 Sb., o výši a podmínkách odměňování odsouzených zařazených do práce ve výkonu trestu odnětí svobody.
6. Rozhodnutí prezidenta republiky č. 1/2013 Sb., o amnestii ze dne 1. ledna 2013.
7. Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součástí ústavního pořádku České republiky.
8. Vyhláška ministerstva zahraničních věcí č. 120/1976 Sb., o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech.
9. Vyhláška ministerstva spravedlnosti České republiky č. 37/1992 Sb., o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy.
10. Vyhláška č. 458/2009 Sb., kterou se stanoví denní sazba připadající na náklady spojené s výkonem trestu domácího vězení a využitím elektronického kontrolního systému a způsob jejich úhrady.
11. Vyhláška č. 459/2009 Sb., o kontrole výkonu trestu domácího vězení.

12. Zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon.
13. Zákon č. 6/1993 Sb., o České národní bance.
14. Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů.
15. Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě a o změně zákona č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky, ve znění pozdějších předpisů, zákona č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů, a zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí (zákon o Probační a mediační službě).
16. Zákon č. 137/2001 Sb., o zvláštní ochraně svědka a dalších osob v souvislosti s trestním řízením a o změně zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.
17. Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže).
18. Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky.
19. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

Pozměňovací zákony

1. Zákon č. 152/1995 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon České národní rady č. 283/1991 Sb., o policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 189/1994 Sb., o vyšších soudních úřednících, a zákon č. 59/1965 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů.
2. Zákon č. 253/1997 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů.
3. Zákon č. 265/2001 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.
4. Zákon č. 330/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.

5. Zákon č. 333/2020 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.
6. Zákon č. 220/2021 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě a o změně zákona č. 2/1969 Sb., o zřízení ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy České republiky, ve znění pozdějších předpisů, zákona č. 65/1965 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů a zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí (zákon o Probační a mediační službě), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

Mezinárodní doporučení, pravidla a rezoluce

1. Doporučení Výboru ministrů Rady Evropy č. R (92) 16 k Evropským pravidlům v oblasti komunitních sankcí a opatření ze dne 19. října 1992.
2. Doporučení Výboru ministrů Rady Evropy Rec (2000) 22 ke zdokonalování implementace Evropských pravidel v oblasti komunitních sankcí a opatření ze dne 29. listopadu 2000.
3. Rezoluce Rady Evropy č. (76) 10, *Některé alternativní tresty k uvěznění* ze dne 9. března 1976.
4. Standardní minimální pravidla OSN pro opatření nesouvisející s odnětím svobody (Tokijská pravidla) přijatá rezolucí Valného shromáždění 45/110 ze dne 14. prosince 1990 (UN Doc. A/RES/45/110 (1990)).

Soudní rozhodnutí a stanoviska

1. Nález Ústavního soudu ČR ze dne 23. 4. 1998, sp. zn. IV. ÚS 463/97.
2. Nález Ústavního soudu ČR ze dne 29. 6. 2020, sp. zn. I. ÚS 2959/20.
3. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 23.05.2007 sp. zn. 4 Tz 34/2007.
4. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 5. 2013, č. j. 11 Tz 17/2013.
5. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 23. 5. 2017, sp. zn. 7 Tz 12/2017.
6. Stanovisko Nejvyššího soudu ČR ze dne 12.03.1987, sp. zn. Tpj 21/87.
7. Stanovisko Nejvyššího soudu ČR ze dne 12. 2.2014, sp. zn. Ts 43/2012.
8. Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 26.6.2001 sp. zn. 11 Tz 129/2001.

9. Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 12. 1. 2010, sp. zn. 8 Tdo 1430/2009.
10. Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 19. 10. 2011, sp. zn. 3 Tdo 1339/2011.
11. Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 8. 12.2011, sp. zn. 5 Tdo 1375/2011.
12. Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 11. 6. 2014, sp. zn. 3 Tdo 559/2014.
13. Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 4. 12. 2019, sp. zn. 5 Tdo 817/2018.
14. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 3. 2022, sp. zn. 8 Tdo 138/2022.
15. Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 6. 2023, sp. zn. 7 Tdo 462/2023.

Statistické zdroje

1. *Agendy Probační a mediační služby v letech 2018-2022*. Online. Probační a mediační služba, 2023, s. 39. Dostupné na: https://www.pmscr.cz/wp-content/uploads/2023/03/statistiky_agendy_pms_2018-2022.pdf.
2. CHEVALIER, Pascal a LE CAIGNEC, Emilie. *Les condamnations. Données 2021*. Online Ministère de la Justice, 12/2022, s. 12. Dostupné na: https://www.justice.gouv.fr/sites/default/files/2023-07/_Les%20condamnations%202021_WEB.pdf.
3. *Kriminalita v ČR a EU 2011-2021*. Online. Český statistický úřad, 2023, Dostupné na: <https://www.czso.cz/documents/10180/202415465/08000922.pdf/3ec52ba8-9a43-4a30-a9eb-f1a9955965b6?version=1.1>.
4. *Statistický list trestní pro fyzické osoby za období 2011 až 2021*. Justice. Dostupné na: <https://cslav.justice.cz/InfoData/prehledy-statistickych-listu.html>.
5. *Statistické přehledy kriminality za roky 2016 až 2022*. Policie ČR. Dostupné na: <https://www.policie.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality-za-rok-2022.aspx>.
6. *Statistické údaje o počtu vězňených osob*. Eurostat. Dostupné na: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/crim_pris_cap/default/bar?lang=en.
7. *Zpráva o činnosti státního zastupitelství za rok 2018*. Online. Nejvyšší státní zastupitelství, 7. 6. 2019, s. 75. Dostupné na: https://verejnazaloba.cz/wp-content/uploads/2020/03/zprava_o_cinnosti_sz_za_rok_2018-textova_cast.pdf.

9. *Zpráva o činnosti státního zastupitelství za rok 2022*. Online. Nejvyšší státní zastupitelství, 22. 6. 2023, s. 76. Dostupné na: https://verejnazaloba.cz/wp-content/uploads/2023/06/Zpráva-o-činnosti-2022-_textová-část.pdf.

Ostatní zdroje

1. FLEGO, Ophélie. *La disponibilité concrète de la peine de travail d'intérêt général*. Online. Institut de Droit et Economie d'Agen, 2021, s. 7. Dostupné na: https://www.enap.justice.fr/sites/default/files/master2-2022_flego_ophelie_memoire.pdf.
2. Písemná zpráva zadavatele (Probační a mediační služba), č. j. PMS-Spr 05433/2022-034-14. Dostupné na profilu zadavatele v Národním elektronickém nástroji (<https://nen.nipez.cz/>).

Resumé

This diploma thesis discusses the Czech legal regulation of alternative punishments. The aim of this thesis is to answer the question whether the legal regulation of alternative punishments is sufficient and effective. The thesis is primarily devoted to the analysis of three classic alternative punishments - house arrest, community service and financial penalty. At the same time, the thesis is primarily focused on alternative punishments imposed on adult offenders.

The first chapter deals with the definition of the concept of punishment and other related concepts such as penology, restorative justice and probation and mediation service. In particular, restorative justice and the probation and mediation service are important elements for the effective application of alternative punishments. The second chapter deals with the definition of the concept of alternative punishment and offers a view of some procedural legal alternatives in criminal matters. The next three chapters then analyze the legal regulation of house arrest, community service and financial penalty. The seventh chapter deals with the statistical development of the imposition of alternative punishments, where it is possible to observe a rather increasing trend in the imposition of these punishments. At the same time, the high number of imprisoned persons in the Czech Republic is also pointed out. In the eighth chapter, an analysis of the legal regulation of alternative punishments in France is carried out. France offers several different institutes, such as semi-freedom or outdoor placement. The ninth chapter is focused on the evaluation of the knowledge gained from the entire thesis and the introduction of possible *de lege ferenda* proposals in the area of individual alternative punishments. In the case of the sentence of house arrest, electronic monitoring must be put into operation, without which this sentence is practically ineffective. Other alternative punishments are, except for minor reservations, adjusted in a sufficient manner.

In the final part, the established research question is answered. The Czech legal regulation of alternative punishments is sufficient, however, its effectiveness is limited by technical problems, such as non-functioning electronic monitoring for house arrest.